

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Andra kammaren. Nr 47.

Fredagen den 9 maj.

Kl. 3 e. m

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 457, av herr Nilsson i Landeryd; och

nr 458, av herr Molin i Aspa; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 459, av herr Olofsson.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 7 A, 7 B, 97 och 98.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets memorial, nr 99, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till räntefria studielån.

Punkten 1.

Den i nämnda punkt föreslagna voteringspropositionen blev av kammaren godkänd.

I punkten 2 av förevarande memorial hade utskottet i ändamål att sammanjämka de olika beslut, vari kamrarna vid behandling av fråga om anslag till räntefria studielån stannat beträffande motivationen till grunderna för studielånens utgående, hemställt, att kamrarna måtte, var och en med frånträdande av sitt i ämnet tidigare fattade beslut, godkänna viss i memorialet angiven motivering. *Ang. räntefria studielån.*

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 47.

Ang. räntefria
studielån.

(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hansson* i Stockholm.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende i andra kammaren framställdes av herr Möller ett yrkande om vissa uteslutningar ur statsutskottets motivering. Uteslutningarna gällde dels den punkt, som berör en maximigräns för studielånen belopp, och dels den följande punkten, som gällde en begränsning av tiden för studielåns utbetalande. Andra kammaren biföll vad herr Möller i det avseendet hade yrkat.

Nu har man inom utskottet ansett sig böra gå till en sammanjämkning i motiveringen i fråga om dessa punkter, där första kammaren biföll utskottets förslag oförändrat. Och då har man använt sig av den mycket enkla men något egendomliga formen, att man flyttat in i utskottets utlåtande på nytt en av de punkter, som andra kammaren uteslutit, och låtit den andra punkten stanna utanför. För min del kan jag icke finna en sådan sammanjämkning vara motiverad. Jag skulle helst ha sett, att det hade lämnats tillfälle att i den gemensamma voteringen avgöra även motiveringen på det sättet, att man hade ställt kamrarnas beslut i dess helhet mot varandra. Utskottet har icke velat gå den vägen utan har i stället föreslagit denna sammanjämkning.

Då jag anser, att de grunder, på vilka andra kammaren stödde sitt beslut om uteslutning av de nämnda punkterna i motiveringen, voro synnerligen bärande, har jag inom statsutskottet icke kunnat biträda förslaget om sammanjämkning, och jag hemställer, herr talman, om avslag på utskottets förslag.

Herr *Björck*: Herr talman! Den föreliggande frågan är åtskilligt mer komplicerad, än den siste ärade talaren sökte göra gällande.

Förhållandet är, att Kungl. Maj:t har begärt bestämda direktiv rörande användningen av de medel, det här gäller, 100,000 eller 150,000 kronor. Andra kammaren har tillåtit sig, om jag får använda den siste talarens ord, den »enkla men något egendomliga formen» att utesluta två stycken ur motiveringen, vilka just utgöra svar på Kungl. Maj:ts fråga, utan att samtidigt vidtaga därav be tingad förändring av klämman.

Saken ligger alltså på det sättet, att bägge kamrarna enstämmigt beslutat att »bemyndiga Kungl. Maj:t att för utdelning av ifrågavarande lån utfärda reglemente i huvudsaklig enlighet med de grunder, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 11 mars 1919 framlagts, med iakttagande dock av de jämkningar och tillägg, som av utskottet här ovan förordats». Nu har andra kammaren voterat bort alla de åsyftade jämkningarna samtidigt beslutat, att vissa »jämkningar» skola gälla. Därigenom har denna fråga kommit i ett sådant läge, att det icke varit möjligt att helt enkelt förklara sammanjämkning omöjlig. Det har

varit nödvändigt att söka sörja för att det blir någon överensstämmelse mellan motiveringen och klämman. Hade de opponenter, som förra gången åstadkommo förändringen i andra kammarens beslut, då tänkt sig litet nogare för och sökt få korrespondens mellan kläm och motivering, så hade givetvis en sammanjämkning på en annan och ur deras synpunkt mera acceptabel väg varit lättare att åväga-bringa.

Ang. rāntefria
studielān.
(Forta.)

Nu vill jag emellertid säga, att utöver detta *formella* skäl måste jag urgera, att *reellt* andra kammaren icke har någon anledning att motsätta sig den sammanjämkning, som utskottet föreslagit. Vad som i andra kammaren framför allt trycktes på var, att man icke skulle fastslå så snäva bestämmelser rörande tiden för erhållande av studielån, som utskottet i sin motivering hade gjort, utan i stället hålla möjlighet för Kungl. Maj:t öppen att utdela studielån under en längre följd av år. Det är detta viktiga stycke, vars uteslutande ur motiveringen man på förstakammarsidan medgivit. Och det stycke, som den siste talaren opponerade sig emot att det förekommer här i sammanjämningsförslaget, säger ingenting annat än att om utskottet sålunda lika med departementschefen icke anser en maximigräns böra uppställas, så finner utskottet dock ändamålsenligt, att i regel ett belopp av 1,500 kronor betraktas som maximum. Vi säga sålunda uttryckligen, att någon maximigräns icke bör föreskrivas, ehuru vi finna det lämpligt, att i *regel* 1,500 kronor fastställas som maximum, därmed dock icke uteslutet, att i undantagsfall, då särskilda omständigheter härför tala, lånet bör kunna överstiga detta belopp.

Jag kan icke finna, att man sakligt kan hava något att invända mot detta uttalande, ty det innesluter ju full möjlighet för Kungl. Maj:t eller den nämnd, som har med denna sak att göra, att fastställa maximibeloppet så, som omständigheterna kräva.

Under sådana förhållanden, herr talman, finner jag mig nödsakad yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Möller: Herr talman! Det är ju riktigt, att det var ett beklagligt förbiseende från min sida, att jag vid det sammanträde, då denna sak förra gången behandlades, icke yrkade viss ändring även av klämman. Men jag måste för min del erkänna, att icke kan ett sådant rent formellt skäl få vara avgörande för bedömandet av denna sak. Ty alla de reella motiv, på vilka andra kammaren strök den del av motiveringen för anslaget, som nu är återinförd, förmodar jag stå fullkomligt orubbade kvar den dag i dag är. I det avseendet kan väl icke gärna någon förändring ha inträtt.

Nu tycker jag det är mycket egendomligt, att statsutskottets representant försöker smeka kammaren med denna vackra form, att här föreskriver ju statsutskottet ingen maximigräns; det är ju ingenting att bråka om detta; det är icke meningen — d. v. s. det blir slutsatsen av hans uttalande — att denna motivering om ett belopp av 1.500 kronor som regel egentligen skall tillämpas i något fall, där man anser, att ett större belopp skulle kunna komma i fråga.

Ang. räntefria
studielån.
(Forts.)

Men jag frågar mig: om det icke är meningen, att beloppet skall utgöra en faktisk och verklig regel, vad skall det då över huvud taget tjäna till, att statsutskottet har skrivit det? Det är väl ändå så, att statsutskottet har någon mening med vad det skriver. Och jag förmodar, att statsutskottet vet, att därest detta blir riksdagens beslut, så vågar en nämnd knappast gå utöver det här förordade beloppet.

Jag kan icke fatta — det måste jag upriktigt säga — vad det skulle finnas för verkligt reell anledning för andra kammaren att frångå sitt beslut från föregående gång, då denna sak behandlades.

Herr Björck förklarade, att det som här står är i själva verket bara ett svar på Kungl. Maj:ts fråga om det reglemente, som skall fastställas för studielånen. Jag tycker nu, att det, med hänsyn till vad som föregående gång förekom, är ganska djärvt av herr Björck att yttra någon sådant. Ty som bekant yttrade sig regeringens representant vid det tillfället mycket utförligt och grundligt om denna sak och förklarade, att regeringen hyste precis den uppfattningen, att de där två punkterna, som strökos av andra kammaren, borde utgå ur motiveringen.

Jag vet icke, om det tjänar någonting till att taga upp själva sakdebatten igen. Det kan ju icke framkomma något nytt utöver det, som anfördes föregående gång. Jag vill bara betona, att skillnaden mellan dem, som yrkade på att det här skulle utgå ur motiveringen, och statsutskottet helt enkelt var den, att de förra ville, att man skulle ha tillräckligt förtroende för nämndens omdömesförmåga, och ansågo, att man behövde icke göra några särskilda föreskrifter här, som kunde lägga svårigheter i vägen för nämndens arbete, utan man kunde lita på, att nämnden skulle spara och se på samhällets bästa.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka, att samma ord, som strökos vid det föregående tillfället, d. v. s. på sidan 7 från ordet »Enligt» och sedan ned till det styckets slut t. o. m. ordet »belopp», måtte utgå ur skrivelsen, under betonande därav, att i dag tala precis samma skäl för strykande av denna passus i motiveringen, på vilka andra kammaren bara för en kort tid sedan beslöt stryka samma ord.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag kan instämma med vad herr Björck nyss uttalat. Men det förvånar mig, att herrar Hansson och Möller vilja driva denna sak på det sätt, som de här göra. Herr Möller poängterade starkt, att sammanjämkningen bör gå i likhet med andra kammarens beslut. Men sammanjämkningen får väl också taga någon hänsyn till vad första kammaren beslutat. Utskottet har försökt att i detta fall giva rätt åt båda hållen.

Då nu denna fråga ånyo kommit på tal, måste jag betona, att riksdagen icke tillräckligt satt sig in i de konsekvenser, som detta ansåg har med sig. Förra året hade icke utskottet anledning att göra någon ingående utredning, därför att det kom till avslagsyrkande. Men anslaget togs i gemensam votering. Man har alltså intet uttalande från riksdagens sida förra året. Och de tillsatta sak-

kunniga ha icke på något sätt lämnat någon utredning om vilka ekonomiska konsekvenser detta anslag har med sig, som riksdagen beviljat. Om detta skall fylla sin uppgift, för vilken jag är varmt intresserad, så kommer det att taga ganska avsevärda be opp i anspråk. Men man måste se till, att riksdagen och Kungl. Maj:t ha någon kontroll över handhavandet.

Nu kan det ju hända, att sammanjämkningen även borde ha omfattat beloppet 100,000 eller 150,000 kr. och att man stannat vid 125,000 kronor. Men utskottet ansåg, att vi icke borde gå in på beloppen därför att första kammaren sedan flera år tillbaka gått från den kutymen, som förr användes, att även sammanjämka beloppen.

Jag väddar till kammaren, om utskottet icke i detta fall försökt skipa rättvisa åt båda hållen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet blott med anledning av herr Björcks påpekande, att här uppkommit en överensstämmelse mellan andra kammarens beslut i fråga om motiveringen och klämman. Han hänvisade till att man i klämman sagt, att Kungl. Maj:t skall taga hänsyn till de jämkningar, som gjorts i motiveringen, och eftersom nu jämkningarna äro uteslutna, bleve alltså klämman meningslös. Jag vill då endast erinra den ärade representanten för statsutskottets uppfattning därom, att i så fall blir även den formulering, som kvarstår, om hans yrkande bifalles, meningslös. Ty skola vi nu vara formella och skola vi hårdraga en sak, så vill jag påpeka, att det står i klämman »jämkningar», under det att med herr Björcks yrkande återstår endast *en* jämkning. Det blir således formellt oriktigt även då.

Jag är alldeles övertygad om, att det icke skall vålla Kungl. Maj:t några som helst svårigheter att förstå, vad riksdagen beslutat, därest man bifaller belopp och motivering i den form, som den fått med de av andra kammaren gjorda uteslutningarna. Det förefaller mig, som om man icke bör på formella skäl begå en saklig oriktighet. Och det synes mig vara en saklig oriktighet att här binda Kungl. Maj:t vid en begränsning av beloppet, som naturligtvis icke, såsom herr Björck synes vilja giva vid handen, blir en bestämmelse i undantagsfall, utan helt visst blir, som herr Möller framhöll, en bestämmelse, som i regel begränsar beloppet och som kanske kommer att i nästan alla fall upprätthålla det beloppet som maximigräns för studielån.

Herr Björck: Herr talman! Gentemot de skäl, som ytterligare äro anförda av de båda talare, som här icke vilja vara med om det sammanjämkningsförslag, som utskottet framlagt, vill jag till en början erinra därom, att vad jag nyss sagt icke jävats. Här förefinnes möjlighet för nämnden att gå utöver de 1,500 kronorna, när tillräcklig anledning därtill föreligger. Det är väl att underskatta den-

Ang. ränkfria
studielån.
(Forts.)

Ang. rante fria studielån.
(Forts.)

na nämnds mod och initiativ, om man såsom herr Möller säger, att en sådan nämnd icke skulle våga gå utöver detta belopp.

Nu tycker jag man kan lämna alla de här periferiska sakerna i dag och se till realiteten. Och då ligger saken så, att i första kammaren har man bordlagt detta memorial, i avvaktan på hur andra kammaren ställer sig. Och det har försäkrats mig och framhållits även i utskottet, att för den händelse andra kammaren icke skulle bifalla denna sammanjämkning, så kommer första kammaren att betrakta detta, som om de vilkor, under vilka lånebeloppet beviljas, icke godtagits, och kommer därför att vägra gemensam votering om beloppet. Och därmed skulle hela denna fråga ha förfallit.

Sådan är situationen. Vill andra kammaren, att studielån över huvud taget skola utgå under år 1920, så ser jag icke någon annan möjlighet än att bifalla detta sammanjämningsförslag. Och jag tror icke några vägende invändningar däremot kunna framställas. Allra minst vill jag tillmäta de gjorda invändningarna den betydelse, att man skulle riskera, att Kungl. Maj:t icke erhåller några medel till studielån under år 1920 och sålunda icke har möjlighet att fortsättningsvis understödja de begåvningar, som under 1919 komma i åtnjutande av sådana studielån. Jag hemställer till kammaren, om det kan vara lämpligt och nyttigt att taga den risk, som detta innebär, blott för förnöjelsen att få ut detta stycke ur motiveringen, som i realiteten icke — därom är jag förvissad — kommer att vara till någon som helst skada vid studielånens utdelande.

Jag ber att varmt få tillstyrka, att sammanjämningsförslaget av kammaren bifalles.

Herr Möller: Herr Björck gjorde gällande, att mitt yrkande icke är formellt riktigt och att därest jag skulle få min mening igenom, så skulle första kammaren nödgas avslå gemensam votering om beloppet. Jag vill nu säga, att det är naturligtvis alltid tänkbart, att en första kammare, som lever i känslan av upplösning, i ren desperation skulle begå en sådan besynnerlig dårskap som att här avslå gemensam votering rörande anslagsbeloppet, därför att kamrarna icke ha kunnat ena sig om motiveringen. Men jag tycker nästan, att det går litet väl långt, om andra kammaren på grund av detta hot skulle låta första kammaren påtrycka densamma sin mening. Jag tycker icke, att det finns någon rim och reson i att andra kammaren i en sådan sak som denna utan vidare ödmjukt skall böja sig.

Jag tillåter mig, herr talman, då jag icke finner vad herr Björck anfört hava någon som helst saklig styrka, följaktligen yrka avslag på sammanjämningsförslaget i denna punkt.

Herr Waldén: Jag har endast begärt ordet för att tillkännagiva, att jag kommer att ansluta mig till utskottets förslag och tillstyrka sammanjämkning. Jag delar fullständigt de synpunkter, som framförts av herrar Möller och Hansson i Stockholm, men då det här gäller att få dessa 150.000 kronor — och jag anser detta vara det viktigaste, det reella i denna sak — kan jag icke ställa mig på

den ståndpunkten att gå emot utskottets förslag, när saken nu verkligen ligger så, att vi kunna riskera, att första kammaren kommer att avslå gemensam votering i denna fråga. Jag vill tillägga, att dessa begränsningar i fråga om möjligheten att utlämna lån kan man få ändrade, kanske redan vid kommande års riksdag och i allt fall under den närmaste tiden, och därför kan jag icke inse, att vi nu böra riskera det belopp, som det här gäller att anslå till fattiga studerande. *Ang. räntefria studielån.* (Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson i Stockholm: Det har ofta hetat, att första kammaren är bra att ha, men icke trodde jag, att den skulle användas vid detta tillfälle på sätt som skett.

Så vitt jag kan förstå, finnes ingen möjlighet att utan ett klart brytande av bestämmelserna om gemensam votering avslå denna voteringsproposition. Det är en så klar och obetydlig anslagsfråga utan sammanhang med andra saker, att det förefaller mig, att första kammaren icke kan avslå voteringspropositionen på denna punkt. Därför förefaller det mig också fullkomligt orimligt att försöka rädda en omöjlig motivering med det hotet, att första kammaren kunde avslå voteringspropositionen rörande beloppet. Jag tror icke alls på det, och jag vågar därför alltjämt vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå, blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Vid härpå punktvis skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkterna 9 och 11 i bankoutskottets utlåtande nr 42 angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna, godkände kammaren de i memorialet föreslagna voteringspropositionerna.

§ 6.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda andra lagutskottets memorial nr 32, jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—79, andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12.

§ 7.

Härefter föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 558, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning beträffande

åtgärder för skapande av förbättrade kommunikationer med Tärna socken och Vilhelmina sockens fjällbygd; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt tredje tillfälliga utskott.

§ 8.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Månsson i Hagaström, som anförde: Herr talman, mina herrar! Brevhemlighetens helgd har av ålder ansetts vara en självfallen och grundväsentlig beståndsdel av medborgarfriheten. När despoter tillåtit sig kränka den, har detta våld av allmänna meningen och av historien stämpats som ett upprörande övergrepp. Att ett fritt folk i fredstid skulle tillåta dess kränkning, har ansetts otänkbart. T. o. m. i Sverige, där det dock i så många hänseenden varit illa ställt med den medborgerliga friheten har åtminstone brevhemligheten ansetts vara för alla tider slutgiltigt tryggad. För att hävda denna medborgerliga rätt hava statsmyndigheterna underkastat sig en stundom nog så påkostande återhållsamhet, de ha för dess skull avstått från åtgärder som de eljes ansett rikets väl kräva. Riksdagen har t. ex. icke velat införa kontroll över spridning av utländska lottsedlar, därför att detta endast kunde ske genom åsidosättande av brevhemligheten.

Under världskriget har hos de kämpande makterna brevcensur införts. Åtgärden har särskilt för de neutrala tett sig mycket förhatlig men av de krigförande ansetts nödvändig. Dock har den åtminstone införts fullt öppet på laglig väg och under medverkan av vederbörande myndigheter.

Nu har det emellertid kommit i dagen, att här i Sverige under fredstid brevhemligheten grovt kränkts och det på fullständigt olaglig väg samt under djupaste hemlighet. Tydligen har man icke minst varit angelägen om att riksdagen skulle hållas utanför saken.

Från en del personer, dels utlännningar, dels styrelsemedlemmar i Förbundet för soldater och arbetare, framställdes i slutet av föregående år klagomål, att till dem adresserade brev uppehållits och brutits. Med anledning därav förnekade generalpoststyrelsen offentligen och bestämt, att någon som helst censur förekomme inom postverket. Den 4 december uppvaktades emellertid civilministern av representanter för Soldater och arbetare, och dessa företedde därvid sådana bevis, att civilministern förklarade sig vara fullt övertygad om censurens förekomst. Några dagar efteråt erkändes ock i en officiell kommuniké, att generalpoststyrelsen erhållit hemlig muntlig befallning att till viss av regeringen uppgiven myndighet överlämna postförsändelser till vissa personer.

Därmed är således klart och tydligt erkänt, att brevhemligheten kränkts och att hemlig brevcensur eller, kanske rättare sagt, hemligt brevspioneri med postverkets hjälp utövats.

Tydligen har denna trafik utövats i stor utsträckning. Det bevismaterial som deputationen företedde för civilministern bestod dels i en rad intyg, som vederbörande äro villiga att med ed bekräfta, att

vissa personer — både svenskar och utlänningar — fått mottaga brev 2—4 dagar, sedan de avstämplats inom postverket, och att det på somliga brev tydligt syntes — särskilt å poststämpeln — att breven öppnats och åter hoplammats, dels ock i en orderlista från vaktföreståndaren i huvudpostkontoret i Stockholm, utgiven under försommaren 1918, av innehåll att brevbärarna skulle till vaktföreståndarna inlämna brev till vissa namngivna personer. I Svenskt Postarkiv, organ för posttjänstemännens förening, nr 23 för i fjol läses ock: »Har brevcensur övats, det vill då säga hemlig sådan?... Saken är ingen hemlighet. Censur har övats sedan länge.»

Interpellation.
(Forts.)

En passus i den officiella kommuniken är särskilt förtjänt av uppmärksamhet. Det står nämligen att »dylika postförsändelser» (nämligen de beslagtagna) — »hade sedermera i allmänhet återställt till postverket». Märk: »i allmänhet». Det medges alltså ofrånkomligt, fast indirekt, att vissa försändelser alldeles blivit borta och varken återställt till postverket eller än mindre till adressaten.

Högst påfallande är också generalpoststyrelsens förklaring. Denna gav självklart allmänheten det uttrycket och var tydligen avsedd att giva det intrycket, att brevhemligheten på intet sätt kränkts. Dock hade den kränkts, och generalpoststyrelsen visste det. I Svenskt Postarkiv yttras också, att »poststyrelsen i sin hittillsvarande förklaring visat en anmärkningsvärd åtrå — och förmåga — att formulera sig fri. Från generalpoststyrelsens sida bestrides alldeles bestämt, att brev inom postverket undergå någon som helst censur. Presensformen 'undergå' är beaktansvärd. Ordet skrevs, eller sades några dagar, efter det censurtrafiken inställts 'Inom postverket' är likaså ett väl valt uttryck, ity att själva censurförfarandet — brevöppnandet — givetvis övats av polisman eller militär. Posten var ju endast hantlangare.» — Ett dylikt sätt att avsiktligt vilseleda allmänheten och statens myndigheter är ett statens ämbetsverk fullständigt överdigt.

Saken har nu förelagts justitieombudsmannen, som infortrat generalpoststyrelsens förklaring. Styrelsen har därvid förklarat sig intet hava att tillägga till den av civilministern offentliggjorda kommuniken. Med andra ord, styrelsen har intet som helst att anföra till sitt försvar.

Detta är desto allvarligare, som denna sak alldeles otvetydigt faller under strafflagens domvärjo. I strafflagen kap. 22 par. 10 stadgas:

»Den som, sig eller annan till nytta eller att därmed skada göra, olovligen bryter eller öppnar annans förseglade brev eller handling eller annat, som honom enskilt angår och med försegling eller på annat sätt tillslutet är, dömes till fängelse i högst 6 månader eller straffarbete i högst två år. Sker det eljest med vilja utan ont uppsåt vare straffet böter.

Tager någon olovligen från posten ut annans brev och det uppsåtligen förstör eller undanhåller, vare lag som här ovan i denna paragraf sägs.»

Vidare stadgas i strafflagen kap. 25 par. 16:

»Begår ämbetsman uppsåtligen på annat sätt än förut sagt är,

Interpellation. förbrytelse i sitt ämbete för egen fördel eller för att annan gynna eller skada, eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet, eller underlåter ämbetsman uppsåtligen, i avsikt som sagd är, sin ämbetsplikt, varde avsatt och, om brottet det förtjänar, förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas. Var det av förhastande som ämbetsmannen sig förgick och kom därav ingen eller ringa skada, då må till böter eller mistning av ämbetet på viss tid dömas.»

Det synes dessutom uppenbart, att enligt strafflagen kap. 25 par. 18 jämfört med kap. 4 par. 2 den eller de skyldiga måste tilldömas dubbelt straff: dels för svikandet av ämbetsmannaplikten, dels för brev borttagandet i och för sig.

Ett mycket anmärkningsvärt moment i denna sak är också det meddelandet från generalpoststyrelsen, att det var på *muntlig* order — tydligen från någon medlem av den regering, som satt vid världskrigets början — brevcensuren igångsattes. Detta innebär icke på något sätt någon ursäkt för den ansvarsskyldige postämbetsmannen. Ty en muntlig tillsägelse är uppenbarligen ingen regeringshandling. Detta framgår redan därav, att den icke kan av riksdagen underkastas konstitutionellt ansvar. Följaktligen är den ingen order, som måste eller ens, då den är olaglig, får åtlydas. Så långt ha vi dock icke kommit, att svenska ämbetsmän äro fria från ansvar, om de få hemliga, muntliga, inkonstitutionella order av en eller annan regeringsmedlem. Däremot är det onekligen av stor vikt, att man får lära känna denne regeringsmedlems namn, så att han må kunna ställas till ansvar enligt allmän lag, nämligen dels enligt Staafflagarna (strafflagen kap. 10 par. 14) för uppmaning till brott, dels enligt strafflagen kap. 3 par. 1 för anstiftande av brottslig handling.

Alltså: vissa ämbetsmän ha uppenbarligen förbrutit sig. Strafflagen säger det tydligt och klart och bestämmer även straffet, så att man uppenbart ser hur allvarliga förbrytelserna anses. Dock följer intet åtal mot de skyldige. Saken har bragts inför justitieombudsmannen. Men tydligen är det även regeringens plikt att genom justitiekanslern ingripa till lagens och medborgarrättens helgd. Eljest måste uppenbarligen Sveriges folk här skönja mannamån. Fattiga personer, som av svält eller politisk övertygelse drivas till små eller tvivelaktiga lagöverträdelser, straffas alltid strängt, men höga ämbetsmän få opåtalat överträda stränga strafflagsbestämmelser, som hittills undantagslöst och med fullaste fog ansetts oumbärliga för den lagliga ordningen och för medborgarrätten i landet.

Jag anhåller alltså att få till herr statsrådet och chefen för civildepartementet framställa följande fråga:

Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder, för att de statens ämbetsmän, som bära ansvaret för brevs borttagande från adressaterna och olovliga öppnande skola näpasas härför?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts under tilläggsstatens för år 1919 femte huvudtitel gjorda framställning angående fortsatta åtgärder under år 1919 i anslutning till det under neutralitetsvakten bedrivna arbetet; och

nr 183, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till vanförevården;

från sammansatta stats- och bankoutskottet:

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personlig professur åt observatorn E. H. von Zeipel jämte en i ämnet väckt motion; samt

från bevillningsutskottet:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 3, 7 och 12 i förordningen den 13 december 1912 angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

bevillningsutskottets memorial, nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 29 angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undanröjande av förefintliga bestämmelser, som hindra kvinnors tillträde till civil statstjänst på samma villkor som för män; och

nr 7, i anledning av fem inom andra kammaren väckta motioner i bostadsfrågan.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jeppsson</i>	under 7 dagar fr. o. m. den 10 maj,
» <i>Molin</i> i Aspa	» 4 » » » 13 »
» <i>Hagman</i> i Domnarvet	» 4 » » » 10 »

herr <i>Johansson</i> i Vittinge	under den 10 maj,
» <i>Carlsson</i> i Frosterud	» 11 dagar fr. o. m. den 14 maj,
» <i>Alvin</i>	» 10 » » » 10 »
» <i>Ljungkvist</i>	» 10 » » » 10 »
» <i>Moberger</i>	» den 10 maj och
» <i>Månsson</i> i Backa	» 4 dagar fr. o. m, den 12 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.51 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 10 maj.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs herr *Månssons* i Hageström vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa spörsmål i anledning av uppgiven kränkning av brevhemligheten; och blev nämnda anhållan av kammaren bifallen.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets memorial nr 39, samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6 och 7.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 7 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1920 sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Sedan herr vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Nilsson i Kabbarp, som yttrade: Herr talman! Med hänsyn till föredragnings sättet skall jag be att få föreslå, att endast kantrubrikerna uppläsas. Samtidigt vill jag föreslå, att detta föredragnings sätt även måtte gälla för följande ärende, statsutskottets utlåtande nr 7 B.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 5—9.

Lades till handlingarna.

Punkten 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11, angående ny stat för kommerskollegium.

*Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.*

I den till riksdagen den 9 januari 1919 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under punkten 11 föreslagit riksdagen att

dels godkänna framlagt förslag till avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas från och med år 1920, ävensom av departementschefen angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i samma stat upptagna avlöningsförmåner,

dels ock fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lübeck m. fl.* väckt motion, nr 135, däri föreslagits vissa ändringar i den av Kungl. Maj:t framlagda avlöningsstaten.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å den av herr Lübeck väckta motionen,

a) godkänna följande avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas från och med år 1920:

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)

	Lön	Tjänst- görings- pen- ningar	Orts- tillägg	Summa	
	kronor	kronor	kronor	kronor	
Generaldirektör och chef (arvode)	—	—	—	15,000	
1 byråchef	5,000	2,500	600	8,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
4 byråchefer	20,000	10,000	2,400	32,400	
1 byrådirektör	4,200	2,000	600	6,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 byrådirektör och överinspektör	4,400	2,500	600	7,500	
1 navigationsskolein- spektör	4,400	2,500	600	7,500	
1 skeppsmättningsöver- kontrollör och över- inspektör	4,400	2,500	600	7,500	
1 sjöåklagare, arvode	—	—	—	3,000	
1 sekreterare	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
3 sekreterare	10,800	5,400	1,200	17,400	
1 kamrerare	3,600	1,800	400	5,800	
1 förste byråingenjör	3,600	1,800	400	5,800	
3 förste byråingenjörer	10,800	5,400	1,200	17,400	
1 teknisk konsulent	3,600	1,800	400	5,800	
1 sjötekniskt biträde	3,600	1,800	400	5,800	
1 förste aktuarie	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
2 förste aktuarier	7,200	3,600	800	11,600	
1 redaktör	3,600	1,800	400	5,800	
1 notarie	2,200	1,500	300	4,000	
4 notaries	8,800	6,000	1,200	16,000	Efter 5 år kan avlöningen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor och efter 15 år med än ytterligare 200 kronor; skolorande av varje avlöningsförhöjning 100 kronor anses tillhöra lön och 100 kronor tjänst- göringspenningar.
1 aktuarie	2,200	1,500	300	4,000	
2 aktuarier	4,400	3,000	600	8,000	
1 registrator	2,200	1,500	300	4,000	
1 kvinnligt biträde av tredje graden	1,500	700	200	2,400	
3 kvinnliga biträden av tredje graden	4,500	2,100	600	7,200	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 kvinnligt biträde av andra graden	1,300	500	200	2,000	
6 kvinnliga biträden av andra graden	7,800	3,000	1,200	12,000	
1 kvinnligt biträde av första graden	1,100	300	200	1,600	
13 kvinnliga biträden av första graden	14,300	3,900	2,600	20,800	
1 förste vaktmästare	1,100	650	150	1,900	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	900	550	150	1,600	
4 vaktmästare	3,600	2,200	600	6,400	
Till extra personal, vi- kariatersättningar, sakkunniga m. m.	—	—	—	82,700	
Summa kronor	—	—	—	349,400	

b) godkänna vissa närmare angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i samma stat upptagna avlöningsförmåner;

c) förklara,

att en var, som med eller efter ingången av år 1920 tillträdde ordinarie befattning i kommerskollegium, skulle vara pliktig att underkasta sig de uti b) angivna villkor och bestämmelser för den nya avlöningsstatens åtnjutande, samt

att de förutvarande innehavare av ordinarie befattningar i kommerskollegium, vilka icke före den 1 november 1919 anmälde, att de ville övergå till den nya avlöningsstaten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållna vid dem dittills tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem;

d) till upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1920 bevilja å ordinarie stat ett anslag av 349,400 kronor; samt

e) till uppehållande å kommerskollegii handelsbyrå under år 1920 av en upplysningssektion å extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag, högst, 21,550 kronor.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Swartz, Strömberg, Wrangel, Asplund, Eriksson* i Grängesberg och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å den av herr *Lübeck* väckta motionen,

a) godkänna följande avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas från och med år 1920:

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Orts-tillägg	Summa	
	kronor	kronor	kronor	kronor	
Generaldirektör och chef (arvode)	—	—	—	15,000	
1 byrådirektör	4,200	2,000	600	6,800	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
3 byrådirektörer	12,600	6,000	1,800	20,400	
1 byrådirektör och överinspektör	4,400	2,500	600	7,500	
— — — — —	—	—	—	—	
1 sekreterare	3,600	1,800	400	5,800	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 kamrerare	3,600	1,800	400	5,800	
— — — — —	—	—	—	—	
— — — — —	—	—	—	—	
Summa kronor	—	—	—	3,2400	

Ang. ny stat för kommerskollegium.
(Forts.)

Ang. ny stat
ör kommers-
kollegium. }
(Forts.)

b)	— — — — —	
c)	— — — — —	
d)	— — — — —	352,400 kronor.
e)	— — — — —	

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Vid denna punkt har herr Swartz i första kammaren och en del andra av utskottets ledamöter jämte mig avlämnat en reservation. Statsutskottet har tillstyrkt omorganisationen av kommerskollegium på så sätt, som Kungl. Maj:t har föreslagit, i alla delar utom beträffande en detalj, men en detalj, som efter vår mening är nog så viktig.

Det skall i kommerskollegium nu inrättas ett visst antal byråer med var sin föreståndare, som skall vara byråchef. Vid denna omorganisation av kommerskollegium har man slagit in på ett nytt organisationssätt, som icke förut tillämpats i de centrala verken. Man har nämligen delat upp byråerna i två sektioner. För den ena sektionen har man föreslagit en byrådirektör som föreståndare, d. v. s. en person, som skulle vara byråchefens närmaste man. Som föreståndare för den andra sektionen har Kungl. Maj:t ävenledes föreslagit en byrådirektör, men statsutskottet har i det fallet föreslagit en ändring, så att sektionsföreståndaren skulle bli en tjänsteman av sekreterares grad. Detta gäller tre byråer, men i övrigt sammanfaller utskottets förslag med Kungl. Maj:ts.

Dessa byrådirektörsbefattningar utgöra en mellangrad mellan andra och tredje klassens tjänstemän, och lönen är 1,000 kronor större än vad andra gradens tjänstemän ha.

Nu har statsutskottets majoritet ansett, att i dessa tre byråer, som det här gäller, nämligen industri-, bergs- och sjöfartsbyråerna, den ena sektionen, som formellt skulle hava byråchefen till föreståndare borde som sådan ha en sekreterare och icke en byrådirektör.

Vi kunna icke följa den tankegången. Vi ha ansett, att Kungl. Maj:ts förslag hade bort tillstyrkas, så att det blivit byrådirektörer även å dessa befattningar. Hela kostnadsskillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets majoritets förslag är 3,000 kronor, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag är 3,000 kronor högre än vad statsutskottet har föreslagit. Skälet varför vi anse, att det bör vara byrådirektörer som föreståndare även för dessa sektioner, är följande:

Man har tänkt sig, att industri- och bergsbyråens chefer skulle rekryteras ur det praktiska livet, så långt det är möjligt. Har man nu en praktisk industriman och en praktisk brukskarl som byråchefer, är det ju alldeles tydligt och klart, att dessa vid sin sida måste hava män, som hava tjänstemannarutin och den utbildning, när det gäller lagstiftning och lagtolkning, som är nödvändig. De sektioner, varom det här är fråga, skola nu i mycket stor utsträckning få förvaltningsärenden att handlägga. Vi hava därför ansett det nödvändigt att till byråchefens närmaste man på dessa sektioner få så högt kvalificerade män som möjligt, då det gäller själva förvalt-

ningsfrågorna såsom sådana. Det är ju tydligt och klart, att, om man har en man ur det praktiska affärslivet som byråchef, bör han vid sin sida hava en man, som är väl insatt i förvaltnings- och lagstiftningsspörsmål. Det är icke sagt, att man till en sådan befattning kan få en lämplig person, om han endast skall ha sekreterares avlönning. Det är alltså uteslutande ur rekryteringssynpunkt, för att ta de mest dugliga männen till dessa byråer, som vi anse, och Kungl. Maj:t har ansett, att det är nödvändigt, att det blir en något högre lön än en sekreterares, och att det alltså blir en byrådirektör som sektionsföreståndare.

*Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
Forts.*

Vad sjöfartsbyrån beträffar, är det icke precis detta skäl, utan det finns ett annat skäl. Den sektion, varom det här är fråga, skall avgöra en hel del ärenden av administrativ art, men som dock kanske icke bli så omfattande, som i de förra fallen. Det gäller här en decentralisation, ty föreståndaren skall få en självständig ställning, då det gäller avgörande av en hel del ärenden, och då är det ändå nödvändigt att få en så högt kvalificerad person som möjligt. Det är skälet till Kungl. Maj:ts förslag och till att vi inom statsutskottet hava reserverat oss, och vi anse, att fullgoda skäl hava förebragts för att även denne sektionsföreståndare skall hava byrådirektörs tjänsteställning.

Summan av det hela är alltså, att det blir Kungl. Maj:ts förslag, som är 3,000 kronor dyrare, d. v. s. det blir 3,000 kronor mer i årlig utgift än vad statsutskottet har föreslagit.

De anmärkningar och invändningar, som hava gjorts från statsutskottets majoritets sida, är, att man är rädd för, att, om det blir byrådirektörer som chefer för dessa sektioner, konsekvensen skall medföra, att förste kanslisekreterare också skulle begära att få byrådirektörs grad. Ja, det kan nu icke hjälpas, men jag har den bestämda uppfattningen, att man icke får jämställa ett verk som kommerskollegium med de centrala ämbetsverken i allmänhet. Det är väl ändå så, att kommerskollegium, som skall vara våra näringars främste förespråkare inför Kungl. Maj:t, måste rekryteras på ett annat sätt än en hel del andra verk. Man måste i detta fall efter min bestämda uppfattning söka anskaffa krafter från affärslivet och från det industriella livet i ganska stor utsträckning. Det går icke att rekrytera kommerskollegium efter gammal slentrian, som det varit förr och kanske i viss mån fortfarande är, så att det blir tjänstemannameriter och en viss ålder i tjänstemannavärlden, som blir avgörande. Det är nu nödvändigt att söka skaffa dit krafter, som hava erfarenhet och utbildning inom industri- och affärsvärlden, men skall detta låta sig göra, måste också vid deras sida ställas personer, som äro utbildade i förvaltningshänseende och därutinnan äga största möjliga kompetens.

Det är dessa skäl, herr talman, som ha gjort, att vi reserverar inom statsutskottet hava ansett, att Kungl. Maj:t har förebragt fullgoda skäl för sin proposition, och som gjort, att vi reserverat oss mot statsutskottets nedprutning i denna punkt. Jag ber, herr talman, att beträffande punkt 11 få yrka avslag på utskottets hemställ-

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.

(Forts.)

lan och bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen av herr Swartz m. fl.

Herr L ü b e c k: Herr vice talman! Jag har icke varit i tillfälle att åhöra den siste ärade talarens anförande, men jag känner till hans ståndpunkt från ärendets behandling i statsutskottet, och jag skall till fullo ansluta mig till de synpunkter, som han gjort gällande, och som också tagit sig uttryck i att jag biträtt samma reservation i statsutskottet.

Det är enligt min uppfattning absolut nödvändigt, att man börjar se bort från den schablonisering, som alltför mycket utvecklats, då det gällt lönerregleringar även för verk av den beskaffenhet som kommerskollegium är. Särskilt beträffande de tre befattningar, som här avses, nämligen byrådirektörsposterna i industri- och sjöfartsbyråernas administrativa sektioner samt i bergsbyrån, är det nödvändigt bedöma frågan med hänsyn till det angelägna för vårt näringsliv att på de överordnade byråchefsposterna kunna få personer, som vunnit god erfarenhet från motsvarande arbetsområden i näringslivet. Det säger sig emellertid självt, att förhållandet då ofta blir, att man icke kan få personer, som samtidigt ha den nödvändiga administrativa och juridiska träningen för att på ett tillfredsställande sätt fullgöra de nog så viktiga löpande göromålen. Om man över huvud taget skall kunna få dit sådana personer på dessa platser, måste de kunna lita på att vid sin sida hava ämbetsmän av nog så höga kvalifikationer. Det kan man enligt min uppfattning icke vara säker på att få, om de senare endast skulle ha sekreterares grad.

Utom denna fråga, som sålunda blivit föremål för reservation, har jag anledning att yttra ett par ord om lönerna för de ledande befattningarna inom kommerskollegium, i fråga om vilka jag avgivit en motion, som för närvarande icke har vunnit någon anslutning från statsutskottets sida. Det gäller lönerna för generaldirektören och för byråcheferna inom kommerskollegium, de s. k. kommerseråden. Det är då ganska märkligt att finna, hurusom den s. k. departementalkommittén och kommerskollegiikommittén vid sin gemensamma handläggning av detta ärende ansett, att en avlöning av 20,000 kr. till chefen för kommerskollegium vore lämplig under förutsättning att han tillsattes på förordnande på sex år. Emellertid ville icke kommittéerna gå på denna anordning att tillsätta på förordnande, och under sådana förhållanden föreslogs lönen till 15,000 kr. Sedermera har lönerregleringskommittén, när den behandlade frågan, gått på den andra åtgärden, som kommittéerna ifrågasatt, nämligen att tillsätta på förordnande, men behöll ändå avlöningen vid ett belopp av 15,000 kr. Då nu ärendet i år kommer till riksdagen i samband med omorganisationen av kommerskollegium och ett tiotal år efter det kommittéerna föreslagit en avlöning av 20,000 kr., synes det mig vara med alltför litet beaktande av vad senaste tiden lärt oss, att man på dessa ledande befattningar måste under alla förhållanden söka förvärva

och bibehålla dugligt folk. Detta synes som sagt vara bra litet behjärtat, då man icke låter tio års lärdomar leda till annat än att bibehålla generaldirektörens avlöning vid 15,000 kr. — med tillsättande på förordnande — en avlöning, som de förenade kommittéerna redan för 10 år sedan ansågo vara för låg under samma förutsättning.

*Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)*

Att detta förhållande i väl så hög grad gäller även byråcheferna inom kommerskollegium, åtminstone å flertalet av de olika byråerna, tror jag, att man, om man icke i dag vill erkänna, inom en icke alltför långt avlägsen framtid skall komma att besanna.

Nu sätter jag, herr vice talman, i denna fråga mitt hopp till att även inom statsutskottet på det håll, där man icke velat vara med om denna förbättring, man åberopat att vad som här åsyftas är icke en definitiv lönereglering utan en reglering, varigenom man vill ställa lönerna på ungefär 1914 års nivå, och att följaktligen frågan skall komma att bli föremål för förnyad omprövning. Jag vill sålunda hava uttalat den förhoppningen, att denna prövning måtte ske så snart som möjligt, och att den måtte leda till ett enligt min uppfattning även för statsverket i stort sett gynnsammare resultat än vad som framgår av den nu förevarande löneregleringen.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr vice talman! Innan jag ingår på ett kort bemötande av reservanternas ståndpunkt, skall jag be att få göra en liten observation. Detta verk, kommerskollegium, är det sista stora centrala ämbetsverk av de många, vi ha här i Stockholm, som nu bliver definitivt lönereglerat. Därmed skulle det löneregleringsarbete, som börjades av riksdagen 1907, vara fulländat. Och riksdagens ledamöter kunde vid tanken därpå draga en suck av lättnad över att äntligen bli befriade från att ideligen taga befattning med dessa ärenden, som äro så svåra att tränga igenom, och som riksdagsmännen i allmänhet så litet förstå sig på. Men tyvärr har kriget — och kanske även andra omständigheter — dragit ett streck över sådana förhoppningar. Löneregleringsarbetet måste fortsätta. Löneregleringskommittén har fått order att börja på nytt igen, och inom få dagar få vi att behandla en proposition, tillstyrkt i går av statsutskottet, om allmän tillfällig löneförbättring såsom ett förbud till nya definitiva löneregleringar. Detta förhållande må beklagas, men häri är ingenting att ändra.

Vad nu reservanternas invändning mot statsutskottets förslag beträffar, får jag säga, att statsutskottets majoritet såväl som de personer, som på ett förberedande stadium haft att behandla detta ärende, ingenting haft att invända emot att i viss utsträckning tillsätta byrådirektörer såsom souschefer under byråcheferna. Det förhåller sig så, som den förste talaren nämnde, att byråerna inom kommerskollegium äro så stora, att man måst uppdelat dem i ett par sektioner, och då ansett det nödvändigt, att sektionerna få särskilda föreståndare, så till vida att byråchefen skulle vara omedel-

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.

(Forts.)

bart arbetsledande på den ena sektionen och en byrådirektör på den andra. Detta har varit utgångspunkten för denna anordning, och så till vida har lönerегleringskommittén tillstyrkt denna anordning. Men när sedan denna anordning blivit vidare utförd i praktiken, se vi, att man delvis slagit in på annan väg. Så t. ex. beträffande bergsbyrån, som icke uppdelats på sektioner men där likväl byrådirektör skulle förekomma, och detta fastän personalen å denna byrå blir ganska fåtalig. Detta är fullkomligt nytt i och för sig och en avvikelse från den ursprungliga ståndpunkten. Det har tett sig för statsutskottets majoritet omöjligt att gå med på denna nya anordning.

Vidare har man å industribyrån och sjöfartsbyrån föreslagit byrådirektörer icke blott på den ena sektionen å vardera av dessa byråer, utan även på de två andra sektionerna, där byråchefen skulle vara omedelbart ledare av arbetet. Man har gjort detta förmodligen på de skäl, som den förste talaren anförde. Han menade ju, att när byråcheferna på dessa byråer skola vara specialutbildade, tekniskt eller kommersiellt utbildade, de icke kunna besitta den juridiska eller administrativa träning, som ett chefsskap betingar och kräver, och därför behövas vid deras sida personer, administrativt och juridiskt så tränade, att de kunna lita fullt på dem. Gent emot detta vill jag anmärka, att det skulle vara bra egendomligt, om icke även tjänstemän i andra normalgraden, den s. k. sekretäraregraden, skulle sitta inne med denna administrativa och juridiska utbildning, så att det skulle kunna förslå. Vi tro för vår del, att det här som annorstädes räcker med tjänstemän av andra graden, och föreslå därför sådana i stället för de tre byrådirektörerna.

Man förstår, att vissa riksdagens ledamöter, som ha sina intressen fästade åt det ena eller andra hållet, så fort det förekommer en lönerегlering, som gäller ett område, de speciellt intressera sig för, anse, att detta är det viktigaste av allt, och att här måste träffas en särskild anordning, även om den avviker från den vanliga. Så förhåller det sig även här. Jag har under den tid, jag direkt och i första hand deltagit i lönerегleringsarbeten — och jag har väl deltagit i snart ett par hundra lönerегleringar — funnit att det varit en generell regel, att varje verk förklarar: »Vi måste ha det ordnat på annat sätt än andra, ty vårt arbete är viktigare eller svårare än allt annat.» Den visan har man ofta hört sjungas, det må nu hava gällt det ena eller andra området. Då torde kammarens ledamöter förstå, att när vi suttit och prövat sådana saker, vi naturligtvis efter hand blivit tämligen kallsinniga inför den visan.

Om det nu gällde att bättre avlöna specialutbildade tjänstemän, så kunde man kanske förstå det gjorda yrkandet. Man kunde ju då också andraga, att det i konkurrensen med privat verksamhet vore nödvändigt att gå utöver den vanliga gränsen. Men detta är här icke fallet, utan här gäller det endast att få vanliga administrativa ämbetsmän som duga. Utskottets majoritet har icke

kunnat acceptera det betraktelsesätt, som givit sig utslag i reservationen. Det är mycket möjligt, att dessa löner såväl som lönerna i allmänhet äro för knappt tillmätta. Utvecklingen har gått därhän, och penningen har sjunkit i värde, så att det kanske är behöfligt med större löner. Men detta är en separat affär, som prövas i annat sammanhang, och vi hava snart på kammarens bord en proposition, tillstyrkt av statsutskottet, där det gäller att höja dessa ordinarie löner.

Jag skall, herr vice talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Landeryd instämde häruti.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr vice talman! Innan jag går in i någon diskussion om här föreliggande ärende, känner jag mig skyldig att till statsutskottet uttala min tacksamhet för det välvilliga sätt, varpå det har behandlat hela denna huvudtitel. Den innehåller ju många punkter, som krävt avsevärda tillskott av statskassan, därför att de innebära regleringar av ganska genomgripande art.

Som herr Nilsson i Kabbarp erinrade om är kommerskollegium ett av de verk, som sist får sin organisation reglerad. Det är väl icke bara en ren tillfällighet, som gör, att detta verk har kommit som det sista i ordningen, utan detta har väl i stort sett berott därpå, att den här ifrågavarande omorganisationen är mera genomgripande, om jag så får säga, än en hel del andra omorganisationer och löner regleringar. Som herrarna behagade finna, har man med avseende å den omfattande verksamhet som detta verk både redan har och än mer får sig ålagt, nödgats dela upp och inrätta arbetet så, att icke vederbörande högre ämbets- och tjänstemän besväras med handläggning av ärenden som kunna avgöras i en lägre instans. För att bespara generaldirektören arbete med en del löpande göromål har byråcheferna erhållit en ganska självständig ställning och kunna själva fatta beslut angående vissa ärenden. Men även för att befria byråcheferna ifrån en del föredragningar komma byrådirektörerna i vissa fall att självständigt föredraga inför generaldirektören. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit att även för tre av de sektioner, där byråchefen är föredragande, skulle dessa tjänstemän givas byrådirektörs ställning. Emellertid har statsutskottets majoritet ansett att dessa befattningar kunna utan men för arbetets behöriga gång givas andra gradens ställning och benämnas sekreterare samt till stöd härför anfört det betänkliga uti att ur löner regleringssynpunkt giva dessa en bättre ställning än förste kanslissekreterare uti departementen.

Gent emot dessa betänkligheter ber jag få betona, att kommerskollegium är ett verk som ju skall anpassa sig efter den moderna ekonomiska verksamheten. Speciellt företrädes denna verksamhet av de byråer och sektioner, vars tjänstemäns ställning nu är föremål för delade meningar bland statsutskottets ledamöter.

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)

Det är klart, att ett verk, som har att företräda vår tids rastlösa näringsverksamhet, icke kan jämnställas med de centrala ämbetsverken. Och även om statsutskottets majoritet så tillvida har rätt, att de nu omdebatterade befattningshavarna kunna och böra hänföras till sekreteraregraden, så vill jag dock framhålla, att de såvitt möjligt måste sökas ute bland det praktiska livets män och att de skola utföra en verksamhet, som skall stå i den allra mest livliga kontakt med det pulserande affärslivet, detta är omständigheter, som starkt tala för den anordning, Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag vill icke fördölja, att vid den tidigare utformningen av detta ärende även jag fäste mig vid att dessa tjänstemän icke äro chefer för ifrågavarande sektioner, utan att byråchefen för dessa sektioner är den nominelle chefen. Ärendena på industri- och bergsbyrån äro emellertid av så invecklad beskaffenhet, och byråcheferna som skola förestå dessa sektioner få en så omfattande arbetsbörda sig pålagd, att det mer än väl behöves personer kvalificerade att förbereda ärendena, innan de skola inför generaldirektören föredragas. För att tillmötesgå näringsintressena har ju riksdagen på sitt bord inrättandet av ett särskilt departement. Om man för handelns och näringarnas intressens tillgodoseende anser sig behöva inrätta ett fullständigt nytt departement, och kommerskollegium blir det ämbetsverk, som i stort sett ensamt skall förbereda ärendena till det nya departementet, så ligger däri ett erkännande av mångfalden och omfattningen av de ärenden, som skola komma att beredas på respektive byråer inom verket. När jag å ena sidan ställer denna uppgift och å andra sidan däremot ställer den rent formella invändningen, som särskilt framfördes av Nilsson i Kabbarp, nämligen att dessa tjänstemän kunna och böra jämnställas med andra ämbetsverks sekreterare, så kan jag icke frånträda Kungl. Maj:ts förslag.

Därför skulle jag, herr vice talman, gärna se, att andra kamraren ville biträda reservationen, som i och för sig enligt min uppfattning icke kan verka prejudicerande på det sätt, man ifrån statsutskottets majoritets sida velat framhålla.

Herr R ö i n g: Herr vice talman, mina herrar! Jag är övertygad om, att var och en, som är varmt intresserad för våra näringars förkovran, med glädje hälsar framläggandet av föreliggande kungliga proposition, liksom man med glädje har tagit del av statsutskottets betänkande i föreliggande fråga. Jag tror, att det intresse, som har visats såväl från regeringens som från statsutskottets sida för att nu åstadkomma den önskade omorganisationen av kommerskollegium, är ett uttryck för den allmänna tillfredsställelsen över det synnerligen skickliga sätt, varpå kommerskollegium har tillvaratagit näringslivets intressen icke minst under de svåra år, som vårt land på sista tiden har genomkämpat.

Den ärade statsutskottsledamot å Skånebänken, som för en stund sedan hade ordet, försvarade också utskottets majoritets hemställan på ett sådant sätt, att åtminstone jag av hans anförande

fick det bestämda intrycket, att han själv nog ansåg, att även om utskottets hemställan icke i dag skulle bifallas, så skulle det icke dröja länge, innan riksdagen fattade ett beslut i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts hemställan. Herr Nilsson i Kabbarp yttrade nämligen, att han åtminstone *icke för tillfället* kunde vara med om inrättandet av dessa tre byrådirektörsbefattningar, varom debatten nu rör sig. Herr Nilsson i Kabbarp försökte fånga kammaren med den upplysningen att, när framställningar från ämbetsverkens sida behandlades i löneregleringskommittén eller statsutskottet eller eventuellt här i kammaren och representanter i utskottet motsatt sig en viss detalj i deras hemställan, så sökte alltid alla dessa ämbetsverks styrelser påvisa, att just den eller den detaljen vore av sådan art, att om icke densamma bifölles, skulle man ej vinna, vad man önskade åstadkomma. Till följd av detta påstående skall jag tillåta mig försöka att för kammaren belysa vikten och nödvändigheten av att bifalla den kungliga propositionen i föreliggande punkt.

Regeringen har, som herr Eriksson i Grängesberg framhöll, föreslagit, att byrådirektörsbefattningar skulle inrättas å såväl bergsbyrån och den administrativa sektionen av industribyrån som också å sjöfartsbyråns administrativa sektion. Och, herr vice talman, min bestämda uppfattning är den, att man sönderbryter grundtanken i omorganisationsförslaget i denna punkt, om man bifaller statsutskottets förslag. Man försvagar åtminstone i hög grad vad de sakkunniga på sin tid hava tänkt sig vinna med reformen. Man har nämligen önskat att vid sidan av byråchefsbefattningarna inom dessa byråer förvärva personer, som vore fullt kompetenta att på eget ansvar övertaga en del av byråchefernas arbete. En av grundtankarna i hela förslaget är nämligen den, att man just såsom byråchefer på dessa avdelningar skulle erhålla män, tagna direkt ur det praktiska livet. Det är synnerligen viktigt, att den grundtanken kan upprätthållas, och att man under sådana förhållanden ser till, att dessa byråchefer vid sin sida få fullt kompetenta personer, som kunna sköta det juridiskt-administrativa arbetet inom dessa byråer, personer, som kunna sköta detta arbete helt och på egen hand, och som själva bära ansvaret för detta sitt arbete. Och enligt min bestämda uppfattning kan man icke erhålla sådana personer, om man icke vill placera dem i den ställning, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen såsom byrådirektörer. Och vad sjöfartsbyrån beträffar, så hava möjligen många av kammarens ledamöter sig bekant, att kommerskollegiikommittén på sin tid varit inne på den tanken att inrätta ett helt och hållet nytt ämbetsverk uteslutande för sjöfarten på grund av den viktiga uppgift, som denna näring numera har.

Jag framhåller detta uteslutande för att för kammaren påvisa, över vilka områden hela denna fråga sträcker sig. Det är så mångsidiga frågor, såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhöll, som dessa byråer skola komma att behandla. att det verkligen är av största vikt, att de mest kompetenta perso-

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.

Fort.

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)

ner bli anställda i desamma. Det är dessutom helt naturligt nödvändigt, att frågor, som beröra vårt näringsliv, inom kommerskollegium och dess olika byråer kunna behandlas på sådant sätt, att de bliva snabbt avgjorda. Det gäller därför att lägga detta avgörande hos personer, som verkligen kunna handla självständigt och under ansvar.

Min bestämda uppfattning, herr vice talman, är därför, att om man skulle bifalla utskottets hemställan, skulle man i hög grad försvaga, för att icke använda ett starkare ord, själva meningen med en av grundtankarna i detta omorganisationsförslag. Och då det dessutom, såsom också herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhöll, endast gäller en utgift av 3,000 kronor, har jag svårt att tänka mig, att andra kammaren skulle vägra detta högre anslag, då genom ett bifall till den kungliga propositionen näringslivets intressen utan tvivel skulle bliva tillgodosedda på ett helt annat och vida bättre sätt, än om vi bifölle statsutskottets förslag. Till sist vill jag även stryka under, att frågan har behandlats av löneregleringskommittén, vilken kommitté ävenledes har uttalat sig för inrättandet av byrådirektörsbefattningar på här ifrågakvarande platser.

På dessa skäl anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till reservationen i föreliggande punkt.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr vice talman! Jag vill säga det, att varken den siste talarens eller herr finansministerns yttrande har på minsta vis övertygat mig om riktigheten av denna reservation. Det gives i utskottets förslag lika stora möjligheter som i reservationen för att kommerskollegium skall bliva organiserat på ett gott och lämpligt sätt. Den enda skillnaden är den, huruvida tre av verkets byråchefer skola som sina närmaste män hava byrådirektörer med en smula högre lön än den vanliga eller jurister i andra lönegraden. De tre tusen kronorna äro naturligtvis en bagatell, som icke heller jag fäster mig stort vid i och för sig. Men det är givet, att detta är en sak, som har vittgående konsekvenser inom hela det administrativa området. Och det skulle icke vara svårt att påvisa en mängd ämbetsverk, där det är fullt ut lika och mera berättigat än här, att det ställdes byrådirektörer vid byråchefernas sida.

Det är också anmärkningsvärt, att den första byrån i kommerskollegium, handelsbyrån, som väl skall vara den viktigaste, får en byrådirektör på upplysningssektionen, men på den andra sektionen, den administrativa, finns det icke någon byrådirektör under byråchefen. På den senare finns det endast en sekreterare, en jurist i andra normalgraden. Varför skulle det icke kunna ordnas på samma sätt inom industribyrån och sjöfartsbyrån? Det är så mycket märkvärdigare som med den anordning, som reservationen föreslår, souschefen på sjöfartsbyråns ena sektion skulle vara byrådirektör med en avlöning av 6,800 kronor, men under honom skulle sortera två tjänstemän med vardera 7,500 kronors

avlöning, således högre avlönade än sin närmaste chef. Det är, kan man ju säga, en formell omständighet, som icke bör hava avgörande betydelse. Jag anför den också endast som en besynnerlig omständighet.

*Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)*

När emellertid herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för att riktigt visa hur viktigt detta verk, kommerskollegium, är, framhöll, att vi snart nog komma att inrätta ett nytt departement, ett handelsdepartement, för att handlägga de viktiga ärenden, som även behandlas av kommerskollegium, så tyckes mig detta vara ett extra gott skäl — när man får ett särskilt departement — för att icke vid detta underordnade ämbetsverk skapa nyheter, som hava mycket vittgående och därför dyrbara konsekvenser.

Jag vill också säga, att om man driver en sådan mening som reservanterna drivit beträffande byråchefens närmaste biträde, så är det att ge våra högt förtjänta, dugliga och kunniga andra gradens tjänstemän, juristerna, sekreterarna och kamrerarna ett förfärligt underbetyg. Det vill jag icke vara med om. Jag har ofta hört, att det väl finnes undermåligt folk inom första graden, men har man vunnit befordran till andra graden, så har man passerat vad som på det militära området kallas »majorshörnet» och då är man kvalificerad för fortsatt karriär.

Jag ber att få fasthålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr L ü b e c k: Herr vice talman! Det gäller ju visserligen här bara denna lilla skillnad på 3,000 kronor, som kan synas nog så obetydlig, men som dock betyder ganska mycket. Från min synpunkt betyda de helt enkelt att bryta med ett system av gammal slentrian, när det gäller att lönereglerna. Detta innebär icke något klander mot de utomordentligt intresserade och kunniga män, som hava det otacksamma värvet att hålla på med dessa löneregleringsfrågor, men jag tror, att jag i detta fall har rätt att mera taga herr Nilsson i Kabbarp på orden, då han yttrade, att han visserligen trodde man kunde draga en suck av lättnad, då kommerskollegium var det sista centrala verk, som reglerades, men dock icke tyckte, att det var slut därmed, då man alltjämt stode inför nya uppgifter. Om man någonsin i vår tid har blivit ställd inför nya uppgifter, så kan man verkligen säga att man blivit det nu, när det gäller att nyorganisera ett ämbetsverk, som står inför så betydelsefulla uppgifter för hela vårt lands ekonomiska liv, som kommerskollegium kommer att göra, och som jag är säker på herr Nilsson i Kabbarp är den siste att vilja underkänna. Då får man icke lägga denna teoretiska syn på tingen och säga, att därför att i det och det centrala ämbetsverket sitter en sekreterare, så skall man för till synes motsvarande befattnings här också nöja sig med en sekreterare! Om man till kommerserådsbefattningarna skall få dugande män ur det levande livet, måste man laga så, att dessa personer i sin ordning kunna lita på personer, som självständigt kunna besörja de administrativa

Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)

och juridiska göromålen. Det är naturligtvis därmed icke fråga om att gradera tjänstemännen på det sättet, att man skulle säga att första gradens tjänstemän skulle vara undermåliga medan den andra gradens hava så mycket högre kompetens. Jag tror icke skillnaden är så stor, men det är ändå gradskillnaden till slut det kommer an på. Det är naturligtvis en gradskillnad även i detta fall, men det är en gradskillnad, som skulle bli av alldeles särskilt stor betydelse, och då finnes intet skäl att med hänsyn till befarade konsekvenser för andra verk, som dock icke äro av samma karaktär som kommerskollegium, avslå Kungl. Maj:ts framställning, till vilken jag således, herr vice talman, fortfarande ber att få yrka bifall.

Herr Erlan^sson: Av de yttranden, som här idag fällts av dem vilka försvarat reservationen, skulle man kunna få den uppfattningen, att vårt lands näringar skulle lida stort avbräck, om kammaren i dag icke bifölle reservationen. Jag får erkänna, att jag har den uppfattningen, att om vårt näringsliv ginge en blomstrande framtid tillmötes därigenom att tre herrar i kommerskollegium få utbyta titeln sekreterare emot byrådirektörer, så skulle jag icke hava något emot att bevilja dessa 3,000 kronor, som det är fråga om. Men då jag icke kan tro, att det är möjligt att vinna en sådan blomstring för näringslivet av dessa 3,000 kronor, som det här gäller, tror jag att kammaren gör klokast i att följa utskottets hemställan.

Herr Vennersten: Herr vice talman! Jag var nästan frestad att avhålla mig från att uppträda i denna fråga på grund av den anmärkning om bristande objektivitet herr Nilsson i Kabbarp gjorde mot dem som förde reservationens talan. Han ville förtaga verkan av reservanternas argument genom att säga, att det är något som ständigt förekommer vid dylika regleringar. Alltid kommer någon part och säger: här råda speciella förhållanden, här vilja vi ha ett undantag från den vanliga ordningen. Nu frågar jag, om man kan så generellt bedöma den angelägenhet, som här föreligger. Skiljer den sig icke från många av de exempel, som herr Nilsson hade i tankarna, i så måtto att Kungl. Maj:t här har efter noggrann prövning själv kommit fram med detta förslag och ansett sig därmed bäst befordra de intressen, som skulle tillgodoses? Det är väl dock en ganska väsentlig sak, att Kungl. Maj:t efter en givetvis mycket ingående prövning har funnit sig trots alla betänkligheter böra fasthålla vid och föreslå riksdagen en sådan extraordinär anordning. Nu frågar jag, kan det verkligen vara farligt med hänsyn till konsekvenserna, om vi i detta fall vidtaga en anordning, som förefaller herrar lönerregleringsspecialister betänkligt ur deras synpunkt? Jag är för min del icke rädd för, att detta skulle välla oss några olägenheter i fråga om de konsekvenser, som därav skulle följa. Jag tror snarare att vi göra klokt i att här som i andra liknande fall taga varje sak för sig. Är det verkligen nödvändigt att i alla dylika organisationsfrågor gå efter samma schablon? Kan det icke tänkas, att

de mångskiftande förhållandena kunna göra det nödvändigt att vidtaga en speciell anordning i vissa fall? Om så kan vara förhållandet, förefaller det mig, att här föreligger ett typiskt fall, där ett frångående av regeln bör ske. Man har på grund av vunnen erfarenhet funnit det klokt att införa den nyheten i det administrativa livet, att man tar en högt kvalificerad kraft från det praktiska verksamhetsfältet och sätter denne såsom chef i ett statens verk. Detta har visat sig vara synnerligen lyckligt beträffande det verk, som det här är fråga om. Man vill fortgå på den vägen, man vill fastslå den anordningen såsom lämplig för detta verk. Jag vet icke om liknande förhållanden kunna tänkas förekomma i andra verk som skola omorganiseras, jag vet icke om det där kan komma fram med sådan styrka, som just här, eller om hittillsvarande praxis på andra områden varit så lycklig, som just i detta fall. Varför kan icke majoriteten inom utskottet vara med om att ge dessa personer, som äro avsedda att vara de ur det praktiska livet hämtade byråchefernas närmaste män, en sådan ställning, att man därmed ger hela organisationen en större stabilitet? Genom den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen får man utan tvivel personer med större erfarenhet och beredda att längre kvarstanna på sina poster än de lägre avlönade sekreterarna. Om man följer Kungl. Maj:ts förslag och reservationen, behöver detta enligt mitt förmenande ej heller, såsom herr Nilsson framhållit, innebära ett underbetyg åt alla dem, som inom övriga verk innehåva den tjänstegrad som utskottets majoritet ansett vara lämplig för dessa befattningar. Dessa andra gradens tjänstemän, tror jag icke skulle uppfatta saken såsom något underbetyg, när de väl veta varför denna anordning kommit till.

Jag hörde icke allt, vad herr Erlansson anförde, men jag fattade dock något, och jag vill gentemot detta säga, att vi icke söka att här tillgodose några speciella intressen, utan vi bedöma saken ur allmän synpunkt, och jag anser visst icke, att något så utomordentligt står på spel och att om utskottet får sin vilja igenom, så är organisationen misslyckad, men jag anser, att den är bättre lyckad och står bättre i överensstämmelse med vad som i detta speciella fall kräves, om vi följa Kungl. Maj:t och reservationen, och det är därför vi hålla på den anordningen och det är därför jag, herr vice talman, ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11 av utskottets förevarande utlåtande nr 7 A, röstar

Ja;

Ang. ny stat
för kommersi-
kollegium.

Porto

*Ang. ny stat
för kommers-
kollegium.
(Forts.)*

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 83 ja mot 74 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 12 och 13.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Punkterna 14—16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. ny avlö-
ningsstat för
statens prov-
ningsanstalt*

Härpå föredrogs *punkten 25*, angående ny avlöningsstat för statens provningsanstalt; och yttrade därvid:

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag skall icke taga kammarens tid så länge i anspråk rörande denna fråga, där jag väckt en motion ungefär avseende detsamma som för kommerskollegium, nämligen bättre löneförmåner för de ledande befattningarna inom statens provningsanstalt. Om man i fråga om kommerskollegium anser sig kunna jämföra verket med de centrala verken, torde det i varje fall vara påtagligt, att detta icke är förhållandet i fråga om statens provningsanstalt, där de ledande befattningarna tillsätts med ingenjörer, som måste tagas från det praktiska livet och i kokurrens med den enskilda verksamheten.

Jag skall tillåta mig att gå händelserna något i förväg och meddela vad kommunikationsverkens löneregleringskommitté enhälligt uttalat om denna typ av befattningar i statens tjänst. Man säger där:

»Staten kan icke i längden vara betjänt av att i likställighetens intresse hålla samma löner för den inom den privata verksamheten

högt betalda fackutbildade arbetskraften som för den icke specialutbildade, vilken betalas lägre. För att kunna i sin tjänst förvärva och behålla personer med de kvalifikationer, som på de mera krävande posterna erfordras, måste staten tillse, att lönerna för dem åtminstone närma sig vad som bjudes på andra håll. Detta, att de specialutbildade tjänstemännen komma till högre löner än de övriga, får ingalunda uppfattas såsom en undervärdering av det arbete, de senare utföra.»

Ang. ny avlöningsstat för statens provningsanstalt.
(Forts.)

Jag har sålunda på denna punkt, där jag icke heller vunnit bifall till min framställning om förhöjda löner utan där statsutskottet i överensstämmelse med löneregleringskommittén gått med på att lönerna vid statens provningsanstalt skulle bestämmas efter de centrala verken eller med 11,000 kronor för chefen och med 8,100 för föreståndarna för de olika fackavdelningarna — endast velat giva tillkänna den uppfattning, som kommunikationsverkens löneregleringskommitté under likartade förhållanden kommit till. Och jag vill uttala den förhoppning, som jag uttalade nyss, att det icke måtte dröja länge, innan man klart inser, att om staten på dessa ledande befattningar skall vara viss om att få kompetent folk och behålla sådant, så är det absolut nödvändigt att bryta med det nivellerings-system, som nu i fråga om dessa löneregleringar gått fram.

Herr Nilsson i Kabbarp: Till den föregående ärade talaren vill jag säga, att i själva verket har man gått hans önskuingar till mötes. Hittills har denna personal arbetat i enskild tjänst. Nu blir den upphöjd till rang, heder och värdighet av statstjänare. Och i denna egenskap få dessa personer bättre betalt än de förut haft. Detta hindrar ju icke, att herr Lübeck såsom ingenjör förstår vad ingenjörer äro värda och att han önskar dem ännu bättre betalt. Det kan jag förstå.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 26—31.

Utskottets förslag i dessa punkter biföllos.

Punkten 32, angående anslag till navigationsskolorna m. m.

Ang. navigationsskolorna m. m.

Kungl. Maj:t hade i punkten 32 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för år 1920, med uteslutande ur staten för navigationsskolorna av det i staten nu uppförda arvodet å 7,500 kronor till en navigationsskoleinspektör, under sjunde huvudtiteln å ordinarie stat uppföra

- a) till navigationsskolorna ett anslag å 178,120 kronor,
- b) till navigationslärarkursen ett reservationsanslag å 2,200 kronor och
- c) till ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart ett förslagsanslag å 11,00 kronor.

Ang. naviga-
tionsskolorna
m. m.
(Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren, av herr Thore väckt motion, nr 110, däri hemställts,

dels att riksdagen måtte besluta att öka det i 1919 års statsverksproposition upptagna anslaget till navigationsskolorna med ett förslagsanslag av högst 4,000 kronor, avsett till bestridande av kostnader för anordnande av förberedande undervisning för inträde i vissa av navigationsskolornas klasser;

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning angående omläggning av den nuvarande navigationslärarkursen samt upprättande av en högre sjökaptenskurs.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I) för år 1920, med uteslutande ur staten för navigationsskolorna av det i staten nu uppförda arvudet å 7,500 kronor till en navigationsskoleinspektör, under sjunde huvudtiteln å ordinarie stat uppföra

a) till navigationsskolorna ett anslag å 178,120 kronor,

b) till navigationslärarkursen ett reservationsanslag å 2,200 kronor och

c) till ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart ett förslagsanslag å 11,000 kronor; samt

II) i anledning av herr Thores ovanberörda motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, dels huruvida medel till bestridande av kostnader för anordnande av förberedande undervisning för inträde i vissa navigationsskolornas klasser borde av statsverket anvisas dels ock huruvida en omläggning av den nuvarande navigationslärarkursen samt upprättande av en högre sjökaptenskurs borde äga rum samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid denna punkt var likväl fogad reservation av herrar Nilsson i Landeryd och Erlansson, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

I) —————

II) i anledning av herr Thores ovanberörda motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida en omläggning av den nuvarande navigationslärarkursen samt upprättande av en högre sjökaptenskurs borde äga rum, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

III) besluta avslå herr Thores motion, i vad den avsåge anvisande av medel för anordnande av förberedande undervisning för inträde i vissa av navigationsskolornas klasser.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Erlansson: Herr talman! Vid behandlingen av denna punkt har utskottet enhälligt bifallit Kungl. Maj:ts förslag.

Jämte samma punkt har också behandlats en motion av herr Thore, varvid det uppstått någon meningsskiljaktighet inom utskottet. Därför är det också som en reservation blivit fogad till betänkandet i denna punkt.

*Ang. navigations-
skolorna
m. m.
Forts.*

Utskottet har i två delar bifallit herr Thores hemställan, nämligen däri han begär en utredning angående omläggning av nuvarande navigationslärarekurs samt inrättande av en högre sjökaptenkurs. Men därjämte har han hemställt om erhållande av ett förslagsanslag på högst 4,000 kronor till bestridande av kostnader för anordnande av förberedande undervisning för inträde i vissa av navigationsskolornas klasser. Utskottet har ju funnit åtskilliga skäl tala för bifall till denna framställning, säger det, men det har icke kunnat gå med på den i så måtto, att det tillstyrkt ansaget, utan utskottet har förordat, att frågan göres till föremål för en utredning av Kungl. Maj:t. Det är här, som meningsskiljaktigheterna egentligen uppstått, och det bör naturligtvis stå klart för kammaren såväl som för riksdagen, när man nu går att fatta beslut i ett sådant ärende, att — låt vara det nu endast gäller en utredning i frågan — ifall man bifaller detta, har man dock givit ett erkännande åt utskottets uttalande, att det finnes skäl, som tala för ett bifall hertill, och detta kan ju ha vissa principiella följder med sig. Ty går riksdagen med på att bevilja bidrag för förberedande kurser i navigationsskolorna, så kan det ju med lika stor rätt begäras statsbidrag till förberedande kurser för inträde i vissa andra läroverk, och det kan då ha ganska vittgående följder med sig. Men om man icke drar sig för detta utan är villig att bära de konsekvenser, som detta möjligen skulle medföra, så tycker man i alla fall, att detta är en så liten fråga i och för sig själv, att det icke är skäl att begära en utredning. Under fyra år förut har ju redareföreningen bidragit med 3,000 kronor till dessa kurser årligen. Nu är det fråga om 4,000 kronor i statsanslag. Inspektören för navigationsskolorna har uttalat sig härom och sagt, att 4,000 kronor är tillräckligt. Utskottet håller före att om statsbidrag i framtiden komme att beviljas, så skulle i alla fall redareföreningen bidraga med de 3 000 kronor om året, som de hittills lämnat. Då blir det endast fråga om 1,000 kronors tillägg av staten, och då kan man fråga, om det är skäl att ställa till en utredning för att 1,000 kronor skulle erhållas för dylika förberedande kurser. Man tycker, att det är en så liten summa, så att det hade varit lika bra att bevilja beloppet omedelbart om kammaren gillar motionärens framställning. Men då man tänker på vilka konsekvenser det kunde medföra i andra avseenden, så kan jag för min del inte gå med på den av utskottet föreslagna utredningen.

På grund av de synpunkter, som jag här framhållit, ber jag herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Thore: Herr vice talman! År 1912 omorganiserades navigationsskolorna. Kurserna blevo då något ökade vilket medförde att inträdesfordringarna även måste höjas. År 1910 utexaminerades

Ang. naviga-
tionsskolorna
m. m.
(Forts.)

179 styrmän, 1911 149, 1912 184, 1913 nedgick siffran till 44 och 1914 var den 35. Av andremaskinister utexaminerades år 1910 144, 1911 113, 1912 116, 1913 gick siffran ned till 17 och 1914 var antalet 33. Orsaken till den stora nedgången torde icke uteslutande vara de höjda inträdesfordringarna utan även andra omständigheter. Ökningen av inträdesfordringarna gjorde dock ganska väsentligt. När elevantalet vid navigationsskolorna blev så ringa, måste givetvis åtgärder vidtagas, eljest skulle våra fartyg kunnat bli utan befäl. Då inkom anbud från Sveriges redareförening, enligt vilket föreningen förband sig att tillfälligtvis lämna medel till kostnadsfria inträdeskurser. Såsom inspektören för navigationsskolorna framhållit, blevo dessa kurser livligt frekventerade redan från början. Och har under de senaste åren elevantalet vid navigationsskolorna väsentligt höjts, dock ej till samma antal som före omorganiseringen.

Man kan nu fråga sig, varför icke eleverna vid navigationsskolorna själva kunna ordna med sina inträdeskurser lika väl som eleverna vid andra statsläroverk. Saken för de förra ligger emellertid väsentligt annorlunda än för de senare. Eleverna vid navigationsskolorna ha tillbragt åtskilliga år till sjöss och hava icke haft tillfälle att där skaffa sig förberedande undervisning. De komma direkt från sjön till land, och då är deras första fråga, om det finns förberedande undervisning, som kan sätta dem i stånd att bli godkända vid inträdesprövningen. Finns det då sådan förberedande undervisning, är det möjligt för dem att förvärva kunskaper, komma in i skolan och bli utbildade till befäl.

Nu menar herr Erlansson, att beviljandet av ifrågavarande anslag skulle bli prejudicerande i fråga om upprättande av motsvarande kurser för inträdessökande till andra statens undervisningsanstalter. Jag vill då säga, att om förhållandena vid andra statens undervisningsanstalter t. ex. vid seminarierna bleve sådana, att elevantalet på grund av höjning av inträdesfordringarna skulle gå ned till tredjedelen eller fjärdedelen av det vanliga och sålunda framgick, att man ej skulle få tillräckligt antal med exempelvis folk-kollärare, är det klart, att man där måste vidtaga liknande åtgärder.

Det anslag, det här blir fråga om från statens sida, kan väl icke uppgå till mer än 1,500 kronor, och navigationsskolorna kosta staten cirka 300,000 kronor. Det blir sålunda en halv procent som det kommer att röra sig om. Med detta utlägg når man efter min mening goda resultat. Att utredningen skulle bli kostsam i förhållande till frågans storlek, eller vad det var opponenten menade, kan jag icke finna. Jag tror mig kunna säga, att utredningen kommer att kosta en obetydlighet. Inspektören för navigationsskolorna får antagligen i uppdrag att å tjänstens vägnar verkställa densamma. Den saken torde alltså lätt kunna klaras.

På grund av de skäl jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Sedan herr talmannen, som

under herr Thores anförande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. naviga-
tionskolorna
m. m.
(Forts.)

Punkterna 33—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—45.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 46*, angående anslag för anskaffande av en isbrytare å Väneren, begärdes ordet av

Ang.
anskaffande
av en isbrytare
å Väneren.

Herr L ü b e c k, som anförde: Jag har givetvis intet annat yrkande, än om bifall till utskottets förslag. Jag skulle endast vilja uttala en undran, om inte utskottet i någon liten mån har missuppfattat det uttalande av vattenfallsstyrelsen, som här blivit citerat, då utskottet tolkat uttalandet så, att det icke skulle finnas tillräckliga befraktningsmöjligheter under övergångstiden och stöder detta på ett uttalande av vattenfallsstyrelsen, där det heter: »— har kanalens öppnande och stängande i allmänhet på förhand varit bestämd till viss datum. och vid denna tidpunkt har därför trafiken på hamnarna minskats i så hög grad, att det icke varit lönande att längre hålla den i gång, även om den icke i någon nämnvärd grad varit hindrad av is».

Jag har för min del snarare fattat detta som ett åberopande av, att man av särskilda skäl velat fixera vissa data för kanalens öppnande och stängande, och att därmed automatiskt följt ett minskande av trafiken, men icke så, att detta skulle tyda direkt på, att det icke skulle finnas tillräckliga frakter, om man kunde med säkerhet hålla kanalen öppen längre. Isbrytarens uppgift skulle vara att bereda nödvändig stadga i detta avseende.

Det gäller att i första hand då hålla kanalen öppen och sedan Vänertrafiken.

Det är kanske så, att under sista tiden exportförhållandena ha varit så pass ovissa och tonnagetillgången också så oviss, att därför behovet icke framträtt så trängande som vid det tillfälle, när frågan först togs upp under kristidens högkonjunktur, om jag så får säga. Men i den mån man kommer att förverkliga Trollhätte kanals syfte, nämligen att bereda möjlighet att med större fartyg få till stånd en direkt exporttrafik från Vänerhamnar till utlandet, kommer säkerligen också behovet av regelbundenhet i sjöfarten och

Ang.
anskaffande
av en isbrytare
å Vänern.
(Forts.)

av förlängd sjöfart att med stor styrka framträda, ty annars skulle säkerligen i väsentlig mån kanalens syfte komma att förfelas.

En liten detalj skall jag be att få beröra. Det gäller huruvida det visats svagt intresse från ortsintressenternas sida för denna sak, då man fått tecknade direkta bidrag på endast 200,000 kronor medan man tidigare förväntat att få halva kostnaden eller 500,000 kronor tecknad av ortsintressenterna. Man får nog se detta i sammanhang med att bidragen ha begärts på en tidpunkt, då det icke var så roligt att gå till några utgifter, emedan man icke såg den närmaste framtiden så särdeles ljus. Men framför allt tror jag, att man får taga i betraktande, att ortsintressenterna under alla förhållanden måste ikläda sig direkta kostnader för åstadkommande av den lokala isbrytning, som är nödvändig för att i samarbete med statens isbrytare uppnå de nödvändiga resultaten. Dessa kostnader komma säkerligen för åtskilliga hamnar och lastageplatser att bli nog så betydande. Man kan kanske också från ortsintressenternas sida med ett visst fog utgå ifrån, att det är riktigare, att staten ensam anskaffar och förfogar över denna isbrytare och själv får valuta för sina pengar genom de indirekta fördelar, som den medför, och om det till äventyrs skulle visa sig lämpligt och möjligt även genom att upptaga isbrytareavgifter.

Emellertid ber jag blott till slut att få konstatera, att statsutskottet intagit en välvillig hållning till själva saken och endast ansett, att det vid nuvarande tidpunkt icke var något oeftergivligt behov att anskaffa denna isbrytare. Jag kan under sådana förhållanden icke göra något yrkande, utan vill endast uttala den förhoppningen, att saken måtte komma igen till nästa år.

Härpå yttrade

Herr Nilsson i Kabbarp: När detta utlåtande justerades i statsutskottets tredje avdelning, gjorde jag där precis samma anmärkning, som herr Lübeck nu framställt beträffande vattenfallsstyrelsens uttalande, men avdelningen ansåg, att dess citat i det sammanhang, vari det förekom, kunde låta försvara sig ändå. Det betyder kanske ej heller så mycket.

För övrigt hyser utskottet den uppfattning, som herr Lübeck framhöll, att denna isbrytare för Vänern är en sak, som är väl värd att komma fram, men som under nuvarande bekymmersamma förhållanden dock tål ett litet uppskov.

Jag anhåller alltså om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 47—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 52, angående tullverket.**Ang.
tullverket*

Under punkten 52 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels, med godkännande av utav departementschefen förordade ändringar i tullverkets utgiftsstater, för år 1920 bestämma det ordinarie anslaget för tullverket till ett mot staternas slutsumma svarande belopp av 7,813,100 kronor att såsom försvarsanslag utgå, dels ock lämna vissa närmare angivna medgivanden angående avlöning åt vissa tjänstinnehavare m. m.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Logén* väckt motion, nr 44, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att förslagsanslaget till arvoden åt ordinarie tjänstemän för tullbehandling av passagerareffekter, av Kungl. Maj:t föreslaget höjt med 5,000 kronor, måtte höjas med 20,000 kronor och dels att ersättningen åt ordinarie och extra tjänstemän för tullbehandling av passagerareffekter måtte utgå enligt ändrade grunder, så att även uppsyningsmän och vaktmästare samt med dem likställda måtte komma i åtnjutande av ersättning för dylik tjänstgöring, antingen enligt sporteltaxan i tillämpliga delar eller också enligt de förändrade grunder, som av Kungl. Maj:t kunde varda bestämda.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall ill Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt med avslag å den av herr *Löven* väckta motionen,

a) med godkännande av de utav departementschefen förordade ändringar i tullverkets utgiftsstater, för år 1920 bestämma det ordinarie anslaget för tullverket till ett mot staternas slutsumma svarande belopp av 7,813,100 kronor att såsom förslagsanslag utgå. (Bil. B).

b) medgiva, att för bestridande av avlöning åt de tjänstinnehavare, vilka komme att uppföras å 1920 års övergångsavlöningsstat med åtnjutande av de avlöningsförmåner, som tillkomme dem enligt 1904 eller 1910 års stat, finge, i den mån sådant vore erforderligt, användas de avlöningsmedel, som enligt den avlöningsstat, som för år 1920 fastställdes, bleve avsedda för avlöande av de befattningar, vilka i mån av nyssnämnda tjänstinnehavares avgång komme att besättas,

c) medgiva, att, utan hinder av stadgandet i 4 punkten av de allmänna bestämmelser, vilka vore fogade vid taxan den 23 december 1910 å ersättning, som skulle av trafikerande utgöras för vissa av tulltjänstemän verkställda tjänstförrättningar, den i § 185 tullstadgan avsedda arbetstiden hos tullförvaltningarna i och för kontors- och tullbehandlingsärenden eller den så kallade allmänna expeditionstiden finge från dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes, å lördagarna under månaderna juni—augusti ävensom å sista söckendagen före nyårs-, påsk-, pingst-, midsommar- och julhelg avslutas klockan 3 e. m.; dock att härvid skulle iakttagas, förutom de i § 185 tullstadgan meddelade, utan avseende å fastställd expeditionstid gäl-

Ang.
tullverket.
(Forts.)

lande särskilda bestämmelser angående tullbehandling av resandes effekter samt tjänstgöringen vid inloppsstation och gränstullförvaltning, att expediering av in- och utgående fartygstrafik skulle, för såvitt sådan expediering begärts under allmän expeditionstid före klockan 3 e. m., under sagda dagar vara avgiftsfri jämväl efter klockan 3 e. m., så länge expeditionstiden hos vederbörande tullförvaltning eljest fortginge.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Lovén: Herr talman, mina herrar! Då jag väckt en motion om ändring i denna punkt, vilken motion blivit avstyrkt av utskottet, skall jag be att få säga några ord.

Det är nog flera än jag, som tycka, att statsutskottet är en underlig institution i riksdagsarbetet, ty såvitt jag kunnat finna, går man i statsutskottet, när man behandlar ärendena, efter två stora grundläggande principer. Den ena tillämpas på kungl. propositioner. Där blir det möjligtvis litet knorr i motiveringen, men i regel bifall i slutklämman. Motioner av enskilda kammarledamöter däremot bliva rätt ofta vänligt behandlade i motiveringen, men avstyrkta i slutklämman. Det skulle för motionärerna vara önskvärt att få samma behandling för sina förslag, som Kungl. Maj:t för propositionerna. Före påskan hade jag en motion, som behandlades i statsutskottet. Jag hade icke mindre än omkring en tredjedel av kammarens statsutskottsledamöter som medmotionärer, och jag hade till och med fått ett så starkt namn som herr Nilsson i Kabbarp under motionen, men lika fullt kom från utskottet ett avstyrkande utlåtande och samtliga utskottsledamöter, som undertecknat motionen hade i utskottet varit med om att avstyrka sitt eget förslag. I föl förelåg just på sjunde huvudtiteln en punkt rörande tullverket, för vilken jag var mycket intresserad. Trots det att statsutskottet var enhälligt i frågan, rev en utskottsledamot upp det här i kammaren och så blev ställningen alldeles omkastad, när förslaget behandlats i kammaren. Jag kan icke hjälpa, att jag finner det underligt, när sakerna klaras upp på detta sätt i utskottet.

Den motion, som jag väckt i denna punkt och fått avstyrkt, avser förhöjning av anslaget för tullbehandling av passagerareffekter på övertid eller på sön- och helgdag. Kungl. Maj:t har föreslagit, att detta anslag skulle höjas från 10,000 till 15,000 kronor och mitt förslag gick ut på en höjning med 20,000 kronor, så att anslaget i sin helhet skulle komma att uppgå till 30,000 kronor. Därmed skulle även tjänstemän av lägre grad kunna få ersättning för sin övertid, som de nu få offra alldeles gratis. Som det nu är ställt, få tjänstemän av högre grad *alltid* ersättning för sitt arbete på övertid, medan tjänstemän av lägre grad, vaktmästare och uppsyningsmän, *aldrig* få någon ersättning för sitt övertidsarbete, beroende på att detta anslag icke är avsett för dem. För att taga ett exempel, som förekommer i Malmö, så posta där i regel tills för någon tid sedan vid ångfärjorna 8 till 10 och vid Sundsbåtarna 10 till 12 tjänste-

Ang.
tullverket.
(Forts.)

män av lägre grad, medan i båda fallen blott en tjänsteman av högre grad, nämligen en kammarskrivare, postade och hade biträde av en vaktmästare vid vägen. Under en lång följd av år tjänstgjorde sålunda endast en kammareskrivare vid Sundsbåtarna och en vid ångfärjan, men så fann man, att detta arbete och arvode kunde räcka till två på vardera hållet, och så sattes det två sådana till arbetet och de skiftade arvodet så, att det i stället för 75 kronor i månaden åt en kammarskrivare på vardera hållet betalas 60 kronor i månaden till vardera av två kammarskrivare för detta arbete. Från 150 kronor i månaden kom man således upp till 240 kronor i månaden, och när man går till väga på det sättet, kan man förstå, när generaltullstyrelsen säger, att anslaget under en följd av år har överskridits. I samtliga fall fick och får fortfarande personal av lägre grad ej ett öre betalt för sitt arbete, och det är väl ändock på deras verksamhet och påpasslighet det beror, om det skall bli en effektiv tullbehandling av passagerarnas effekter. Var och en som har rest och passerat dessa tullbehandlingslokaler vet, hur det går till, att uppsyningsmän och vaktmästare se efter, om passagerarna ha något tullpliktigt gods, och därefter hänvisa dem till vägen och kammarskrivaren för att erlägga sin avgift enligt taxan. Det kan vara ett nog så viktigt arbete även att taxera detta gods, men det utgår dock betalning för detta arbete, medan vaktmästarna icke få ett öre för övertid, såsom jag förut framhållit. Jag tror, att *det är på tiden att ett sådant system blir avskaffat*, att endast en liten del av tjänstemännen, i detta fall tjänstemän av högre grad, få betalt för sitt övertidsarbete medan den stora mängden av tjänstemän icke få någon ersättning för sitt övertidsarbete. Det är en orättvisa, som jag genom min motion givit utskottet och riksdagen tillfälle att avskaffa, något som man dock icke velat gå med på i utskottet.

Man säger i utskottet, att åtskilliga skäl tala för bifall till min motion. Herrarna kunde lika gärna varit ärliga och sagt, att *alla* skäl tala för bifall till min motion, men därför att tullkommissionen håller på med att omarbета tullstadgan och även sporteltaxan, vill man icke göra något åt saken, utan vänta på att tullkommissionen om en kortare eller längre tid skall komma fram med sitt förslag. Ja, det är riktigt och möjligt, men om detta förslag kommer fram 1920 eller 1921 och kan komma att tillämpas ett eller annat år senare, så kan jag icke förstå, vad som hindrar att riksdagen redan i år fattar beslut att från och med den 1 januari 1920 rättvisa skall skipas mot tullvaktmästare och uppsyningsmän, så att även de få en liten slant för sin övertid. Ja, det är detta jag finner märkvärdigt, och jag kan icke förstå, att utskottet icke kunnat taga steget fullt ut och gå med på det förslag, som jag framställt i min motion.

Då jag finner, att talande skäl och klara fakta äro framlagda för det förslag som jag framställt i min motion, skall jag drista mig icke endast att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min motion utan även, herr talman, att begära votering, när denna fråga skall avgöras.

Ang.
tullverket.
(Forts.)

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr talman! Det var ju en både filosofisk och rolig karakteristik, som min käre vän herr Lovén gav av statsutskottet. Han var rolig icke blott för i år utan även för i fjol. Jag beklagar, att jag för min del icke kan svara med samma glada mynt, ty så fort det gäller lönerregleringsfrågor är jag bara allvarlig och djupt allvarlig.

Herr Lovéns motion går ut på, att vi skulle höja detta anslag med 20,000 kronor för att bereda icke blott såsom hittills tjänstemän av högre grad utan även tjänstemän av lägre grad ersättning för visst övertidsarbete vid förtullning av passagerareffekter. Vi säga i utskottsutlåtandet, att åtskilliga skäl synas oss tala för detta förslag. Huruvida alla skäl tala för detsamma, ha vi icke vågat yttra oss om, ty det kan vara möjligt, att från andra sidan kunde andragas något särskilt skäl, som talar mot förslaget. Därför ha vi trott det vara försiktigast att säga, att vi tycka att motionen har skäl för sig.

Men det är icke nog med detta. Motionären vill giva dessa tjänstemän av lägre grad ersättning för detta arbete, men han kan icke angiva, på vad sätt denna betalning skall ske, hur den skall utgå. Vi för vår del vilja naturligtvis detsamma, men vi kunna ej heller säga, hur saken skall arrangeras. Och när vi ha en tullkommission, som har suttit i många herrans år för att lönerreglera tullverket, och det har bebådats, att vilken dag som helst kommissionen skulle vara färdig med sitt förslag och att i den nya sporteltaxan skulle ingå bestämmelser, som komme att reglera dessa förhållanden, så måste vi tyvärr uppskjuta med att skipa rättvisa i denna sak för detta år i hopp att vi så snart som möjligt skola kunna göra det. Jag har i denna sak till och med förhört mig personligen med en ledamot av tullkommissionen, som själv är tulltjänsteman av lägre grad, och han försäkrade mig, att det icke kunde vara skäl att ordna med dessa saker nu, utan att man borde vänta tills tullkommissionen framlagt sitt förslag och fått den nya sporteltaxan färdig.

Under sådana förhållanden kan svårigen andra kammaren, och jag tycker ej heller motionären själv, förvåna sig över, att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren sade i ingressen till sitt anförande, att han tagit denna sak fullt allvarligt, och det undrar jag, om icke den förste ärade talaren också gjort. Han har nämligen försökt ordna frågan på sådant sätt, att icke blott tulltjänstemän av högre grad utan även sådana av lägre grad, såsom tulluppsyningsmän och tullvaktmästare, skulle få betalning för sitt övertidsarbete. Sådant övertidsarbete förekommer i de flesta fall om nätterna, och dessa personer få därför vara uppe och tjänstgöra vid den tid kommunikationerna därtill giva anledning. Man kan väl förstå, att det icke är någon angenäm syssla att när som helst under natten stiga upp och göra

undersökning av resandes bagage och annat tullpliktigt gods. För detta få underordnade ingen ersättning, och då tjänstemän av högre grad erhålla gottgörelse, då undrar jag, om staten handlar klokt mot sina underordnade tulltjänstemän. Det är åtminstone icke ägnat att befordra den ambition man har rätt att fordra av underordnade. Man bör väl ändå visa rättvisa mot dem, och jag tycker icke, att man skipar rättvisa i detta fall. Jag kan emellertid icke, lika litet som herr Lovén, trösta mig med det löftet, att när sportelkommittén en gång blivit färdig med sitt arbete, dessa underordnade tjänstemäns intressen då komma att tillgodoses. Den siste ärade talaren ifrågasatte visserligen, att denna kommitté omedelbart skulle kunna avsluta sitt arbete, men i alla fall kan frågan icke lösas under denna riksdag utan blir helt säkert uppskjuten till nästa, och då har man väl några andra de obotfärdigas förhinder.

Jag kan därför, herr talman, icke se annat än att riksdagen bör visa full rättvisa mot de underordnade tjänstemännen. Skall man giva de överordnade betalning för övertidsarbete, så skall man också ge de underordnade, som ha den huvudsakliga arbetsbördan på sina axlar, sådan betalning. Rättvisan kräver detta.

Det är denna enkla sak, som herr Lovén velat få fram genom sin motion, i vilken även jag velat instämma.

Herr Anderson i Rästock: Herr talman! Då motionären angriper statsutskottet för att det har så märkvärdiga principer, så gör han det så, att han därmed lämnar ett bevis för hur farligt det är för en utskottsledamot att skriva på en motion, som sedan går till det utskott där han själv sitter. Något annat intryck fick jag icke av hans uttalande därvid.

Vad principerna beträffar skall jag be att sätillvida få fullständiga motionärens uppgifter, att jag vill säga, att statsutskottet icke gärna går med på oförberedda saker. Jag skall utsträcka den förklaringen så långt, att jag säger, att jag icke tror, att ens herr Lovén under alla omständigheter vill vara med om sådant. Det är där det brister. Ingen i utskottet har nekat till att detta krav, som är framfört från den lägre tullpersonalen genom herr Lovén, är fullt rättvist. Men det är en sak som fattas, ärendet är för dåligt förberett, och allenast av det skälet har utskottet måst ställa sig avvisande till motionen.

För övrigt ber jag gent emot herrar Sommelius och Lovén få säga, att då personalen har en organisation, så tycker jag det borde vara i den organisationens intresse att få sina önskemål tillgodosedda. Och jag vill härmed från denna plats rikta den bestämda uppmaningen till deras organisation att taga hand om denna sak och laga att den blir så noga och allsidigt prövad av den sittande tullkommissionen, att det blir något resultat. Vad beträffar tiden, då denna ändring kan träda i kraft, så är det en sak, som kan ordnas mer eller mindre hastigt alldeles oberoende av det betänkande kommissionen går att avgiva.

Ang.
tullverket.
Forts.)

Ang.
tullverket.
(Forts.)

Så har jag sett denna saken, och därför har jag icke kunnat komma till annat resultat än att, fastän saken är rättvis och alla skäl tala för ett bifall redan i år, framställningen dock ej kan bifallas, ty det finnes intet förslag, som är tillräckligt förberett, för att man skall kunna våga sig på att därpå grunda ett definitivt beslut.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Kabbarp: Med mina ord i början av mitt förra anförande menade jag icke och sade icke heller, att motionären skämtade med sin motion och vad han åsyftade att vinna med den, utan jag sade blott, att han var rolig i sin karakteristik av statsutskottet. Och det tror jag herr Sommelius och jag kunna vara överens om.

Det är tydligt och klart att man kan formulera saken så som herr Sommelius gjorde och säga, att när tjänstemän av högre grad få extra betalt för extra arbete, så böra tjänstemän av lägre grad få njuta samma förmån. Men det skulle ju också kunna resoneras på det sättet, att man sade, att ingendera skulle ha extra betalning. Detta vore också ett sätt att hävda likheten inför lagen. Och likheten tyckes här vara det viktigaste. Till våra ordinarie tjänstemän i de centrala ämbetsverken är det förbjudet att utbetala extra ersättning, de må arbeta dag och natt, och man skulle kunna resonera på samma sätt här. Jag vill inte härmed ha sagt att vi böra slopa den extra betalningen, utan har endast velat stryka under, att saken tål ett närmare övervägande på vederbörligt håll, innan riksdagen träffar ett avgörande i det ämne, varom denna motion handlar.

Herr Lovén: Jag kan förstå herr Nilssons i Kabbarp sparsamhet och försiktighet, när det gäller löneregleringar en och annan gång, men jag förstår varken honom eller övriga representanter i utskottet, när de icke vilja vara med om betalning för övertidsarbete på fritid åt dessa tjänstemän, då man ju i vissa fall giver ersättning åt andra för sådant arbete. Det är riktigt, att det kan resoneras så, att icke någon av dem bör få ersättning, men jag anser, att får den ene, så bör det väl i rättvisans namn vara så, att även den andre bör ha.

Då herr Nilsson säger, att jag vill ha en ändring, så att dessa skulle få betalt, men icke sagt hur detta skall gå till, så ber jag få erinra om att jag till utskottets medlemmar lämnat ett papper och t. o. m. nämnt den summa, som för närvarande utgår, vad som skulle finnas efter Kungl. Maj:ts förslag och vad som ytterligare skulle behövas. Sedan hade man ju blott behövt remittera detta till generaltullstyrelsen och låta styrelsen dela upp beloppen eller också förfara på det sättet, som står utskottet till buds, och utarbета ett förslag med ledning av sporteltaxan, eller någon annan grund, som Kungl. Maj:t och generaltullstyrelsen kunde finna på.

men som jag naturligtvis icke på rak arm kunnat åstadkomma. Jag tror icke det varit omöjligt för utskottet, om blott den goda viljan funnits, att även reda upp detta; hade man velat själva *saken*, skulle man nog kunnat rå med även detta.

Nu säger herr Anderson i Råstock, att det är »farligt» att skriva på motioner. Ja, det förstår jag också, men är en sak riktig, när man skriver på en motion, så är den väl också riktig, när den kommer i utskottet. Jag har sannerligen ingen äregirighet att komma in i statsutskottet, men det skulle roa mig att komma dit för att se hur det går till att omvända denna samling av tjugufyra personer, så att de på det mest rosenrasande sätt ge sig till att avslå motioner, som äro fullt rättvisa. Jag förstår icke, hur ledamöter, som eljest äro mycket kloka och förståndiga, kunna vara med om ett utlåtande utan att reservera sig, då de själva varit med om att motionera. Det visar att det icke bara är andras »vackra» motioner man slår ihjäl i utskottet, man slår även ihjäl sina egna motioner; det drager man sig icke för.

Herr Anderson i Råstock sade så högbyråkratiskt, att man tager icke oförberedda saker i utskottet. Jag vet dock, att han tagit saker, som varit mycket mindre förberedda än denna. Jag vet också, att han tillsammans med mig varit med om att besluta betalning för arbete under ordinarie tid och övertid icke minst för den grupp av tjänstemän, som han själv representerar. Men jag vill ha fastslaget i protokollet, att herr Anderson i Råstock varit med om att yrka avslag på en framställning om betalning för övertidsarbete åt tjänstemän av lägre grad vid tullverket. Det skall slås fast, när han går att yrka bifall till begäran om övertidssättning för sig själv och den kår han representerar.

Herr talman, jag ber att få ändra mitt yrkande på det sättet, att jag, i stället för att yrka bifall till motionen, ber att få yrka, att riksdagen måtte besluta att förslagsanslaget till arvoden åt ordinarie tjänstemän för tullbehandling av passagerareffekter, av Kungl. Maj:t föreslaget höjt med 5,000 kronor, måtte höjas med 20,000 kronor.

Herr Nilsson i Kabbarp: Ja, nu tror jag, att icke ens herr Sommelius kan neka till, att herr Lovén är rolig i sin karakteristik av utskottet, ty jag såg, att icke blott kammarens övriga ledamöter utan även herr Sommelius själv skrottade åt herr Lovéns uttalande. När nu emellertid herr Lovéns karakteristik av statsutskottet och enkannerligen viss del av min verksamhet i utskottet utföll så som den gjorde och grundade sig på en särskild omständighet, skall jag be att få upplysa kammarens ledamöter om, att jag visserligen med mitt namn underskrivit en motion av herr Lovén, som gick till statsutskottet, men att, när den motionen behandlades i statsutskottet — den tillhörde icke den avdelning där jag sitter — jag icke var tillstädes i utskottet och således icke deltog i behandlingen av densamma. Jag var förhindrad att göra det. Och av den anledningen kunde jag alltså icke reservera mig

Ang.
tullverket.
(Forts.)

Ang.
tullverket.
(Forts.)

till förmån för hans motion. Så enkel är den saken, och någon annan försyndelse av samma art i statsutskottet har jag mig alldeles icke bekant.

Herr Anderson i Råstock: Jag förstår icke riktigt med vad rätt herr Lovén är så hetlevrad och säger sig skola slå fast i protokollet, att jag yrkat avslag på en framställning om övertidsersättning åt tullverkets personal. Nej, herr Lovén, det har jag icke gjort, utan jag har förut och som jag tror klarare och bestämdare än herr Lovén sagt, att detta krav är rättvist, ty herr Lovén instämde dock nyss med herr Nilsson i Kabbarp i att man kan resonera om, huruvida det verkligen skall utbetalas övertidsersättning eller icke. Det är en sak, som jag nu icke inlåter mig på, ty så pass många krav om övertidsersättningar har jag varit med om att framföra, att jag icke kan tillåta mig att gå in på något resonemang om den saken, och det skulle jag aldrig heller gjort, om det varit jag som varit motionär. Detta herr Lovéns resonemang tycker jag i min ordning det kan vara skäl att få antecknat till protokollet. Herr Lovén säger, att han och jag varit med om att driva fram åtskilligt. Ja visst, men jag har aldrig varit med om att driva fram något, som icke varit grundat på ett väl utarbetat förslag, och det är det jag bestrider att vi ha vid detta tillfälle. När vi från utskottet frågade hur detta skulle gå till, sade herr Lovén, att vi skulle fått ett papper. Ja, det fingo vi också, men hur såg det ut? Det var sådant att det helt enkelt icke gick att bygga på, och jag vill vädja till herr Nilsson i Kabbarp, om icke han var den förste att påpeka, att det icke gick för sig såsom förslaget var utformat. Detta är anledningen till att vi icke kommit längre, men rättvisan i kravet står kvar helt obeskuren, trots alla herr Lovéns ordkonster.

Herr Somelius: Jag skall endast yttra mig helt kort och med anledning av att herr Lovén frånträtt sitt yrkande om bifall till sin motion be att få ansluta mig till hans ändringsyrkande. Jag ber även få säga ifrån, att om man vill ha en nitisk och samvetsgrann undersökning av passagerareffekter, på de ställen där tullbehandling kan komma i fråga, så kan man icke nöja sig med att honorera blott en klass av folk och lämna bidrag endast till befälet; då måste även de övriga givas ersättning. Jag yrkar således bifall till herr Lovéns sista framställning.

Herr Lovén: Blott några ord. Herr Anderson i Råstock fastslår, att detta krav är rättvist. Men om det är rättvist, då kan jag sannerligen icke förstå, varför det icke kan beviljas. Jag kan icke fatta, varför en orättvisa skall stå kvar, när det är fastslaget som orättvist, att dessa människor sedan en lång följd av år fått offra sin fritid och sin nattsömn sön- och helgdagar för att visitera passagerares effekter. Det är icke t. ex. här i Malmö som på andra ställen, att det kommer ett par båtar i månaden eller

veckan, utan här är det sex—åtta färjor och båtar per dag, och dessa komma under normala tider ofta på natten. Är det då rättvist, att kammarsskrivarna få ersättning, så är jag ense med herr Anderson i Råstock, att det också är rättvist att vaktmästarna och uppsyningsmännen få det. Denna orättvisa kan genom ett beslut av riksdagen ändras från och med den 1 januari 1920, och sedan kan tullkommissionen komma med sitt förslag när den vill, ty detta beslut kommer icke alls att föregripa det förslag, som tullkommissionen kan komma att framlägga.

Ang.
tullverket.
(Forts.)

Herr Anderson i Råstock säger, att »vi aldrig inom utskottet varit med om att taga något förslag, som varit oförberett», men jag vill då erinra honom om, att både han och jag varit med om att framlägga och fått igenom förslag, som blivit förberedda endast några ögonblick förut i herr Andersons hjärna, och det har dock varit förslag, som blivit bindande för stora grupper av arbetarpersonal.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den av herr Lovén under överläggningen senast föreslagna ändring däri; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Lovén, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 52 av utskottets förevarande utlåtande nr 7 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den av herr Lovén under överläggningen senast föreslagna ändring däri.

Voteringen utvisade 118 ja mot 33 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 53—62.

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

Punkterna 63 och 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65 och 66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Lades till handlingarna.

Punkterna 68—70.

Utskottets framställningar biföllos av kammaren.

*Ang. stats-
understöd åt
synnerligt
skattetyngda
lands-
kommuner.*

Härpå föredrogs *punkten 71*, angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner; och yttrade därvid:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag kommer icke att på denna punkt göra något yrkande med anledning av den motion, som jag väckt, som nu behandlas här och som har blivit avstyrkt av statsutskottet. Men jag skulle dock vilja göra några erinringar med anledning av motionen.

Motionen går ut ifrån det faktum, att kommunerna nu för tiden äro och även framdeles komma att bli mycket hårt skattebelastade. Nu är ju förhållandet det, att denna skattebelastning med det kommunalskattesystem, som nu existerar, icke kan uttagas genom *progressiv* beskattning, utan den uttaxeras i stor utsträckning på det sättet, att även små inkomsttagare bli mycket hårt skattebelastade. Nu ligger ju saken så, att här så småningom skall komma fram förslag till en ny kommunalskattelagstiftning. Den saken berördes ju av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för några dagar sedan. Då antyddes det, att man försökt göra allt för att till nästa riksdag få fram ett sådant förslag. Till denna riksdag har det emellertid icke kommit, och det är ju icke säkert, att det kommer till nästa års riksdag heller.

Nu tycker jag för min del, att det under sådana förhållanden kunde ligga mycket sunt förnuft i den motion, jag väckt. Den går ut på, att man skulle försöka överflytta en del av de kommunala skattebördorna till staten, för att på det sättet vinna en möjlighet att uttaxera åtminstone en del av kommunernas skatter på den progressiva beskattningens väg. Det är ju tydligt, att det på detta sätt finnes en möjlighet att, så att säga, på en bakväg taxera ut en del av den kommunala beskattningen genom en progressiv statsskatt och föra över beloppet genom anslag från staten till kommunerna. För min del kan jag knappast finna en sådan tanke olämplig, särskilt med hänsyn till det förhållande, att, så länge kommunalbeskattningen är lagd på det sätt, som nu är fallet, ingen möjlighet finnes att lägga kommunalbeskattningen progressivt.

Jag har nu visserligen icke tänkt mig, att det skulle vara möjligt att få fram ett beslut i den här frågan vid detta tillfälle — jag blev ju därför icke beller särdeles förvånad över utskottets avstyrkan — men jag skall likväl passa på här i debatten att lägga fram till vederbörligt beaktande av det statsråd, som kommer att behandla dessa frågor, om det icke med hänsyn till en

sådan möjlighet, som att det nästa år icke lägges fram något förslag till kommunalskattereform, skulle vara möjligt, att på denna väg överflytta en del av kommunalskatten till staten, åstadkomma en progressiv statsskatt och på en sådan omväg nå målet. d. v. s. en progressiv kommunalbeskattning.

Jag har med dessa ord endast velat något närmare demonstrera innebörden av detta mitt förslag, och jag skall alltså, herr talman, icke göra något yrkande vid denna punkt.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr talman! Jag skall icke neka till, att herr Hage talar mycket vackert för sin motion. Men för min del har jag icke kunnat betrakta detta förslag, att staten skulle med 20 miljoner kronor betala böndernas kommunala utskylder, annat än som ett skämtsamt utslag av den bolsjevism, som herr Hage gjort till sin speciella politik, och som — det medger jag — är betydligt älskvärdare än den, som kusinerna i Ryssland bedriva. Jag misstänker också starkt, att mina kamrater i utskottet icke kunnat undgå att betrakta denna motion på samma sätt som jag.

Det kan även, om man tar i beaktande det resonemang, som herr Hage nu fört, näppeligen anses välbetänkt att vilja driva en så våghalsig ekonomisk politik.

Jag skall inskränka mig till denna anmärkning och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill betona, att jag icke yrkat bifall till min motion. Men jag skulle dock vilja säga, att nog är det ett bra egendomligt resonemang att, när man kommer med ett förslag i en rent praktisk fråga, dra in i debatten sådana saker, som frågan om bolsjevismen. Jag tror större delen av kammarens medlemmar efter herr Nilssons i Kabbarp anförande i det fallet ha samma uppfattning som jag. Jag vet sannerligen icke, vad detta förslag har med bolsjevism att göra. Jag tror för övrigt icke, att herr Nilsson i Kabbarp innerst inne har den uppfattning, han nu givit tillkänna. Det skulle vara högst märkvärdigt.

Jag har i denna fråga endast velat säga — och det har herr Nilsson i Kabbarp aldrig förnekat — att det finnes en möjlighet att taga ut en del av kommunernas skatt genom statsbeskattning. Det har man ju för övrigt redan varit inne på, då man gått med på den principen att med avseende å särskilt skattetyngda kommuner anslå en del av statens skattemedel för att understödja dem.

Alltså, man har redan antagit själva principen; frågan är endast: hur stor del skall man ta ut på denna väg?

Nu har jag särskilt betonat, att jag aldrig skulle ha väckt min motion, om den förutsättningen hade förelegat, att kommunalskatteförslaget nu hade kunnat antagas. Då funnes, såvitt jag kan förstå, ingen anledning att gå in på denna väg. Men då så ej är förhållandet, när det alltså icke finnes någon möjlighet att åstadkomma en progressiv beskattning i det kommunala skattesys-

Ang. statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner.
(Forts.)

Ang. stats-
understöd åt
synnerligt
skattetyngda
lands-
kommuner.
(Forts.)

stemet, och när det är så, att i allmänhet åtminstone vänsterpartierna ha den uppfattningen, att man bör genom en progressiv beskattning skydda de mindre inkomstagarna, så tycker jag för min del, att det ligger mycket nära till hands att begagna den utväg, som jag ifrågasatt. Jag tror, att det är mycket starka skäl, som tala för att åtminstone upptaga frågan till omprövning.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr talman! Herr Hage vet lika väl som jag, att i bolsjevismen ingår en mycket stor portion s. k. bondkurtis, och det var på grund därav, som jag dristade mig använda ordet bolsjevism i detta sammanhang.

Herr Hage: Med anledning av herr Nilssons i Kabbarp senaste yttrande vill jag bara erinra om att det här är fråga om att bevilja anslag både till stads- och landskommuner. Då förstär jag sannerligen ej, hur man här skall kunna tala om »bondkurtis». För övrigt är det ju fråga om anslag, allt eftersom en kommun är hårt eller icke hårt skattebelastad. Utgår man från sådana synpunkter, så begriper jag ej, hur man skall kunna betrakta ett förslag som detta såsom innebärande något försök till »bondkurtis».

Vidare anfördes ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Punkterna 72—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 75 och 76.

Lades till handlingarna.

Punkten 77.

Kammarén biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 7 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1919 sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 5 och 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

•Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—21.

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—25.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 28—31.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna m. m. jämte i ämnet väckta motioner. Därvid yttrade:

Ang. löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna m. m.

Herr Berggren: De motioner, som väckts av herr K. A. Nilson i första kammaren och mig, ha delvis blivit av utskottet beaktade. Vi ha föreslagit en grundlön för arbetslärare vid blindskolorna av 3,000 kronor och därjämte en förhöjning av ålders-tilläggen till 400 kronor. Utskottet har i så måtto tillmötesgått

Ang. löne- och
pensions-
reglering för
lärare-

personalen vid
blindundervis-
ningsanstäl-
terna m. m.

(Forts.)

denna framställning, att det höjt grundlönen till 3,000 kronor. och jag får uttala min tacksamhet för tillmötesgåendet härvidlag och har således i den punkten intet yrkande att göra.

Jag beklagar emellertid livligt, att utskottet icke kunnat tillmötesgå också det krav, som framställdes, att löne regleringen skulle träda i kraft från detta års början. Det förhåller sig så; att vid förra riksdagen erhöles övriga skolor, läroverk, seminarier och folkskolor löne reglering, men lönenämnden hade icke hunnit få färdigt förslaget angående nu ifrågakvarande skolor, och därigenom ha dessa kommit efter de övriga. Det känns naturligtvis smärtsamt för dessa att sålunda ha kommit i efterhand, därför att löne regleringskommittén icke hunnit få sitt förslag färdigt. Då jag emellertid väl kan förstå, att det ej lönar sig att gentemot ett enhälligt statsutskott yrka ändring härutinnan, så vill jag ej i denna punkt göra något yrkande.

Men så föreligger ett annat fall, som jag skall be att något få beröra. Det är nämligen så, att styrelsen för blindskolan i Växjö föreslagit en förhöjning av arvudet till sekreterare och bokförare med 200 kronor, i händelse bokföringen skulle skötas på samma sätt som hittills varit fallet, och med 350 kronor, ifall den nya statsbokföringskommitténs förslag angående bokföringen skulle komma att tillämpas, vadan arvudet skulle komma att utgå med 800 kronor resp. 950 kronor; förut har det varit 600 kronor. I anledning av denna framställning har inspektören för blindundervisningen föreslagit, att arvudet måtte bestämmas till 800 kronor både i Växjö och Kristinehamn. Detta belopp har av folkskoleöverstyrelsen blivit nedsatt till 600 kronor för båda skolorna, d. v. s. samma belopp som förut utgått i Växjö. Nu har utskottet emellertid beslutat föreslå, att dessa arvoden skola helt bortfalla, d. v. s. en löneförmån, som hittills utgått med 600 kronor till rektor vid blindskolan i Växjö för bestridandet av sekreterare- och bokföringsgöromålen, vilken löneförmån han åtnjutit under en följd av år, har utskottet nu föreslagit skola alldeles bortfalla. Det är väl ändå tämligen exempellöst, att en löneförmån, som utgått till en person för ett visst arbete, borttagits utan vidare, i all synnerhet som man vet att det arbete, som åligger rektor i egenskap av bokförare och sekreterare vid sådana institut, är ganska krävande. Dessa anstalter äro ju internat, och det är givetvis ett ganska drygt arbete, som åligger rektorn, och även om det är så, att detta arbete nominellt skötes av rektor utan officiellt biträde, så torde man i alla fall kunna förutsätta, att han måste anlita hjälp för utförandet av detsamma. Jag kan därför icke finna, att skäl föreligga att indraga ett arvode som redan förut utgått för detta arbete, i synnerhet som styrelsen funnit sig föranlåten att begära en icke oväsentlig förhöjning av arvodesbeloppet. Det måste vid sådant förhållande te sig ganska besynnerligt och vara svårt att förstå, att man vill helt enkelt indraga arvudet i dess helhet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att det arvode, som av skolöverstyrelsen har föreslagits till rektor vid blindskolorna

i Växjö och Kristinehamn, eller 600 kronor till vardera, för skö- *Ang. löne- och*
 tandet av skrivgöromålen och bokföringen, måtte fortfarande utgå *pensions-*
 och i staten för dessa anstalter upptagas. *reglering för*
lärare-

Herr Eriksson i Grängesberg: Jag ber, herr talman, att *personalen vid*
 få yrka bifall till utskottets hemställan. *blindundervis-*
ningsanstal-
terna m. m.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den av herr Berggren under överläggningen föreslagna ändring däri; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt enskilda folkskoleseminarier blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 32, i anledning av dels återremiss av viss del av utskottets utlåtande nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m. jämte i anledning av berörda proposition väckta motioner, dels ock kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet; och anförde därvid: *Ang. lag om*
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.

Herr Kant: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna av förevarande utskottsutlåtande, har jag jämte fyra andra utskottsmedlemmar reserverat mig mot det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Denna reservation hänför sig till § 29 i lagen om flottning i allmän flottled. Paragrafen avser, som bekant bland annat, att fastställa grunderna för fördelning av sorteringsutgifterna för virke vid varje skiljeställe. Här stå två grundprinciper mot varandra. Den första, som upptagits i den kungliga propositionen, är den, att i sorteringsutgifter deltaga beträffande varje skiljeställe endast de flottande, vars flottgods där avskiljes. Den andra principen, som omfattats av lagutskottet, innebär, att i sorteringsutgifterna skola deltaga beträffande varje skiljeställe, efter vad skäligt prövas, ej mindre de flottande, vars flottgods där avskiljes, än även ägare av flottgods, som vidare framflottas. För min del kan jag icke finna annat, än att den av Kungl. Maj:t i detta avseende framförda principen är den enda riktiga, och jag förmenar, att ett godtagande av utskottets förslag rentav innebär en subvention från de trävaruindustriens sida, vars anläggningar äro belägna nere vid havet, åt de industrier, som äro belägna uppe i landet, och åt övriga kortdistansflottande därstädes.

Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)

Vid företagande av sammanjämkningen mellan kamrarnas olika beslut i denna fråga inom lagutskottet har det emellertid visat sig nödvändigt att godtaga den av utskottet hävdade principen, dock med vissa modifikationer.

Jag och övriga reservanter hade dock önskat en ytterligare modifikation i detta förslag så till vida, att det skulle vara möjligt för K. B. att vid fastställandet av fördelningsgrunden i nu förevarande avseende helt fritaga ägarna av långfärdsvirket från kostnaderna för sorteringsutgifter vid högre upp belägna skiljeställen i de fall där det uppenbart visade sig, att dessa flottande icke hade någon båtnad av virkets avskiljande. Genom det förslag, som utskottets sammanjämkning beträffande § 29 lett till, fastslås det emellertid, såvitt jag kan finna, att långfärdsvirket under alla förhållanden skall betala en del av kostnaderna, låt vara att dessa kostnader i vissa fall kunna nedsättas.

Reservanterna ha tänkt sig att den mening de omfatta mycket lätt skulle kunna vinna form i lagförslaget genom en enkel redaktionell förändring, nämligen på det sätt, att de fyra orden »efter vad skäligt prövas» på tredje raden näst sista stycket i förevarande paragraf nedflyttas till femte raden i samma stycke, så att stadgandet skulle komma att lyda på följande sätt:

»samt att i sorteringsutgifter skola deltaga beträffande varje skiljeställe ej mindre de flottande, vilkas flottgods där avskiljes, än även, efter vad skäligt prövas, ägare av det flottgods, som vidare framflottas.»

Ja, detta är innebörden i reservationen. Som emellertid, då fråga är om sammanjämkning, ett yrkande om bifall till en reservation mot viss punkt i förslaget icke läser kunna upptagas till prövning, har jag, herr talman, icke något yrkande att framställa; jag har endast velat förklara vad den anmälda reservationen i sig innebär.

Herr von Sneidern: Herr talman! Då intet yrkande gjordes av herr Kant, skall jag endast i korthet uppehålla mig vid denna fråga.

Jag ber att få erinra om, att vid behandlingen av ärendet här i kammaren bifölls förslaget i denna punkt, nämligen lydelsen av § 29, i enlighet med utskottets hemställan utan vare sig debatt eller votering. Jag tror därför, att denna kammare har all anledning att antaga sammanjämkningsförslaget, som beträffande § 29 i sak ej skiljer sig från den ståndpunkt kammaren förut intagit, och vara belåten med förslaget, i den form det nu framlagts.

Herr Kants invändningar mot de principer, som här fastställts, tror jag icke äro bärande. De principer, som här fastslagits, äro, som han angav, att allt virke skall deltaga i kostnaderna vid sorteringsställena. Jag vill emellertid tillägga, att det ankommer på K. B. att pröva, i vilken mån kostnaderna skola fördelas. Det ligger sålunda i K. B:s hand att i förhållande till alla omständigheter, som ingå i prövningen, bestämma beloppen även till mycket

låga summor. Jag vill vidare tillägga, att i dessa sorteringsavgifter ingå *dels* egentliga kostnader för sorteringsarbetet, *dels* kostnader för såväl anläggning som underhåll av sorteringsställena. Angående den senare delen av sorteringsavgifterna, kan det vara och har varit en viss tvekan, huruvida dessa egentligen icke borde ingå och betraktas som anläggnings- och underhållskostnad för flottleden och kostnaderna därför under alla omständigheter bäras även av långfärdsvirket.

*Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)*

Under sådana omständigheter tror jag, att man svårigen kan göra någon invändning mot att långfärdsvirke även i någon mån under alla förhållanden skall deltaga i sorteringskostnaderna.

Med denna motivering tror jag det kan vara tillräckligt påvisat, att under de förhållanden, som föreligga, sammanjämningsförslaget vilar på en rättvis grund. Då heller intet yrkande om avslag blivit framställt, ber jag endast få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! I fråga om den tolkning, herr Kant framställer i fråga om den 29 §, har utskottet icke kunnat hysa en med talaren överensstämmande mening. Jag tror icke, att utskottsmajoriteten kan dela den tolkning av § 29 som herr Kant hävdade. Utskottsmajoriteten har gjort gällande den principen, att alla flottande skola deltaga i sorteringskostnaderna vid skiljeställena. Intet undantagsfall skall vid något tillfälle givas i detta avseende, och vad gäller skälighetsprövningen skall den omfatta frågan om och i vilken utsträckning vederbörande skola deltaga i sorteringskostnaderna. Att man helt skall kunna undgå dessa sorteringskostnader, har icke varit utskottsmajoritetens mening. Jag tillåter mig med hänsyn därtill, herr talman, att i likhet med den siste ärade talaren yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kant: Den siste ärade talaren måtte ha missuppfattat mitt första yttrande. Jag tolkade visst icke utskottsmajoritetens mening i sammanjämningsförslaget så, att långfärdsvirket under några förhållanden skulle kunna undgå att deltaga i kostnaderna. Tvärtom sade jag, att detta var utskottsmajoritetens mening, men jag för min del och reservanterna med mig ha ansett, att det varit rättvist, om det varit bestämt klart och tydligt, att för den händelse långfärdsvirkets ägare icke hade *någon* båtnad av sorteringsutgifterna, de helt skulle kunna befrias från deltagande i desamma.

Nu säger visserligen utskottets vice ordförande, att det tillkommer K. B. att efter fastställda grunder fördela kostnaderna i fråga; länsstyrelserna skulle alltså avgöra hur fördelningen skulle ske och då skulle de också kunna mäta ut dessa kostnader till mycket låga belopp. Vi reservanter ha emellertid, som sagt, ansett, att det borde finnas möjlighet för K. B., att om ägarna av långfärdsvirke icke hade någon som helst båtnad av sorteringsutgifterna, de skulle kunna helt befrias från deltagande i desamma.

Detta är, såvitt jag förstår, skillnaden mellan utskottsmajori-

Ang. lag om tetens förslag och reservanternas förslag, vilket jag än en gång velat
 ändring i belysa.
 vissa delar av

vattenlagen
 m. m.

(Forts.)

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang.
 det allmänna
 vägväsendets
 övertagande
 av staten.

Härpå förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om det allmänna vägväsendets övertagande av staten.

Uti en inom andra kammaren väckt till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 194, hade herr *Olsson* i Ramsta m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta verkställa sådan utredning och överbearbetning av de vägsakkunnigas förslag, att frågan om, huruvida samt i vad omfattning och på vad sätt staten skulle kunna övertaga det allmänna vägväsendet i riket, bleve fullt utredd, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna och övrig utredning i ämnet kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån staten skulle kunna övertaga underhållet av de allmänna vägarna i riket, ävensom till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Aaby Ericsson*, greve *Wachtmeister*, *Barthelson*, friherre *Silfverschiöld* och friherre *Hermelin*, som ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Sjöblom* och *Larsson* i Bondarve beträffande utskottets motivering.

Utskottets hemställan upplästes varefter

Herr *Sjöblom* yttrade: Herr talman! Beträffande föreliggande fråga har herr *Olsson* i Ramsta väckt en motion med yrkande, att Kungl. Maj:t måtte verkställa en utredning och överbearbetning av de sakkunnigas förslag, så att frågan, huruvida samt i vad omfattning och på vad sätt staten skulle övertaga det allmänna vägväsendet i riket blir fullt klarlagd och därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna och övriga utredningar i ämnet kunde föranleda. Om denna motion har jordbruksutskottet nu lämnat sitt utlåtande, och som herrarna torde finna, ha några ledamöter ifrån första kammaren reserverat sig mot detsamma förslag om

bifall till motionen, under det att jag, och med mig herr Larsson i Bondarve, reserverat mig mot viss del av utskottets motivering.

Här gäller det en fråga, som om det skulle utveckla sig så, att vägväsendet komme att läggas på staten, skulle bli av en så ingripande ekonomisk betydelse för vårt statsfinansiella liv, att man för närvarande icke kan överblicka konsekvenserna. Utskottet har sagt på följande sätt: »Enligt utskottets förmenande har denna fråga blivit av den betydelse för det allmänna, att det bör tagas i övervägande, huruvida ej staten bör övertaga det allmänna vägväsendet, antingen i dess helhet eller sådana vägar, som äro av större betydelse för det allmänna.» På ett annat ställe har utskottet uttryckt sig så: »Det synes utskottet med hänsyn härtill kunna ifrågasättas, huruvida man icke borde stanna vid att å staten övertagta underhållet av vissa mera allmänt trafikerade större vägar med genomgående person- och godstrafik.»

Jag skulle vilja vädja till denna kammars ledamöter att tänka litet på vad dessa av mig citerade satser kunna komma att innebära. Jag har gått med på en utredning i det syfte, som motionären föreslagit, men den utredningen måste enligt min tanke göras förut-sättningslös. Det är väl icke lämpligt att riksdagen nu skall binda sig på det sättet, att den uttalar som sin mening, att de större vägarna eller vägväsendet i sin helhet skola övertagas av staten. Utredningen bör väl i all rimlighets namn först göras, innan riksdagen i något avseende binder sig för ett beslut om att staten skall övertaga vägväsendet.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka på att de ord som tionde raden nedifrån räknat sid. 2 i utskottsutlåtandet börja med »enligt utskottets förmenande» och fortsätta till och med slutet av första stycket sid. 3, måtte utgå ur utskottets motivering. Då får motionären den utredning, han begärt, under det att riksdagen icke på något sätt bundit sig för tanken att staten skall övertaga vägväsendet eller delar därav i framtiden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med denna ändring i motiveringen.

Vidare anförde:

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Såsom den föregående talaren påpekade, har utskottets utlåtande utmynnat i en hemställan om utredning huruvida och i vad mån staten må övertaga underhållet av de allmänna vägarna i riket och att Kungl. Maj:t skulle till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Av motiveringen framgår, att detta skulle vara lämpligt, dels därför, att väghållningen är besvärlig och verkar tryckande, dels därför, att den verkar ojämnt beträffande både de enskilda väghållarna och väghållningsdistrikten samt att det icke skulle vara möjligt uppnå nödig jämnhet utan att gå på den linjen, att staten finge övertaga hela vägunderhållet.

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

Jag erkänner för min del gärna, och det är också allmänt erkänt, att väghållningsbesväret är både ekonomiskt tryckande och ojämnt såväl mellan olika naturaunderhållare som mellan sådana, vilka betala vägskatt. Därför är jag också ense med utskottet, att en ändring i det avseendet måste ske, men frågan är, huruvida det är lämpligt att staten övertager vägunderhållet. Det är ju givet, att likaväl som man kan resonera om, att väghållningsbesväret på landsbygden verkar ojämnt mellan olika väghållningsdistrikt, likaväl kan man tala om, att gatuunderhållet i städerna verkar ojämnt mellan olika städer. I fall man vill, att väghållningsbesväret över hela landet skall verka jämnt och att staten därför skall övertaga detta, så kan man lika gärna resonera som så, att då skall staten övertaga gatuunderhållet i städerna, för att detsamma skall bli jämnt fördelat för de olika städerna.

När denna fråga sist var före i riksdagen och då under förberedande behandling i jordbruksutskottet, så gjorde Svenska stadsförbundet ett uttalande angående denna motion, och däri avstyrktes motionen. Men det sades även ifrån, att i händelse det skulle bli så, att riksdagen beslutar att staten skall övertaga vägunderhållet, så är självklart, att staten också skall övertaga gatuunderhållet i städerna. Nu kan man naturligtvis mot detta invända, att lika väl som landsbygden fortfarande får underhålla sina byvägar, oavsett huruvida staten övertager de allmänna vägarna eller icke, likaväl får staden underhålla sina gator. Det är dock självklart, att ifall staten kommer att övertaga vägunderhållet, så komma städerna att fordra, att staten även övertager gatuunderhållet. Detta kan man med full visshet emotse.

Nu skulle man kunna resonera som så, att vägarna bli bättre och jämnare underhållna, om staten övertog dem, och att man därför kan påräkna att erhålla full valuta för de ökade kostnader, som statsverket möjligen kan få genom en sådan åtgärd.

Självfallet är, att om staten skall övertaga vägarna, så komma också anspråken på vägarna att bli sådana, att de måste underhållas i fullgott skick. Jag vädjar till alla här närvarande i kammaren, om man verkligen har den erfarenheten av statens verksamhet, att man kan tänka sig möjligheten att för rimliga kostnader få ett vägunderhåll, som är fullt tillfredsställande, om staten skall övertaga detta.

En given följd av att staten övertager väghållningen måste bli den, att det blir nödvändigt att tillskapa en stor tjänstemannakår, som skall övervaka det hela. Vägunderhållet kommer antagligen delvis eller kanske till sin största omfattning att utbjudas på entreprenad. Men detta utesluter inte, att det måste bli en stor tjänstemannagrupp, som övervakar det hela och sköter det så, att det blir gjort på ett tillfredsställande sätt. Jag anser då för min del, oavsett det vägunderhållet för närvarande verkar så ojämnt, att för de enskilda kommer icke statens övertagande av vägunderhållet att bli billigare, än vad det för närvarande är, när man underhåller in natura eller betalar sin vägskatt. Nu kan man kanske resonera som

så, att utvecklingen i andra länder går i den riktningen, att staten övertagit vägunderhållet. När jordbruksutskottet sist behandlade denna fråga, så gjorde man en hemställan till vägkommissionen, hur förhållandet var i det avseendet i andra länder, och denna vägkommission överlämnade då en promemoria, som finnes såsom bilaga fogad till jordbruksutskottets utlåtande 1915 angående denna fråga, och av den promemorian framgår, hur saken ställer sig i andra länder.

Därav framgår, att intet land finnes i Europa mer än Sachsen. där staten har vägunderhållet. I Danmark har staten tidigare haft detta, men man har gått tillbaka, så att kommunerna för närvarande ha vägunderhållet; och beträffande de övriga skandinaviska länderna, så har staten vissa vägar, t. ex. i Norge, där det är vissa mellanriksvägar, speciella militärvägar samt fjällvägar o. d., som staten delvis underhåller. Men på det hela taget har staten icke vägunderhållet, som sagt, i något annat land än Sachsen. I stället för att tendera till en centralisering av hela vägunderhållet, går utvecklingen i andra länder till en decentralisering, sålunda i alldeles motsatt riktning.

Nu har herr Sjöblom framhållit, att det i alla fall borde bli en utredning om detta, en förutsättningslös utredning, så att man på denna grund kunde få en bestämd uppfattning, i vilken riktning det hela bör gå. Utav de vägsakskunnigas nämnda promemoria framgår alldeles tydligt, att just dessa vägsakskunniga ha haft denna fråga under omprövning, men de ha icke kommit med något förslag i den riktning, att staten skulle övertaga vägunderhållet; utan det har gått i den riktning, som vi veta, att landstingen skulle bli väghållningsdistrikt och övertaga vägunderhållet. Deras förslag är ute under fortsatt överarbetning och prövning hos myndigheter o. d. Man har sålunda ännu icke intagit en bestämd ståndpunkt till den frågan, utan densamma är fortfarande under utredning. Och jag tror för min del inte, att en förnyad utredning kommer att gå i den riktning, att staten skall övertaga vägunderhållet. När man då erkänner, att vägunderhållet för närvarande verkar ojämnt och att detsamma är tryckande samt att man vill ha ändring så snart som möjligt, kan det då vara lämpligt och klokt att, när nu en utredning skett, som går i en bestämd riktning, då på nytt skriva till Kungl. Maj:t och begära en förnyad utredning, huruvida staten skall övertaga vägunderhållet eller icke?

Det är självklart, att de, som anse att väghållningsbördan verkar ojämnt och orättvist, icke vilja vänta under tiden på en förnyad utredning utan anse, att man bör få en förändring så snart som möjligt.

För min del anser jag, att utskottets förslag icke under några förhållanden bör bifallas, och jag anser icke heller, att en sådan förutsättningslös utredning, som herr Sjöblom påyrkat, leder till det resultat, att staten i någon mån skall övertaga vägunderhållet, därför att det verkligen i andra länder går i motsatt riktning.

För övrigt tror jag, att om staten bidrager med anslag till de väghållningsdistrikt, som komma att skapas, så kommer kostnaden

Ang
del allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten
(Forts.)

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

att utjämnas, och administrationen att bli både praktiskt och ekonomiskt sett mycket bättre, än om statsverket övertar det hela, och man kommer, vad själva vägunderhållet beträffar, till lika gott resultat, som om väghållningen övertoges av staten.

På dessa grunder, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Ericssons m. fl. reservation och avslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Hökhult och *Svensson* i Bettingetorp.

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Herr talman! Jag tolkar icke utskottets utlåtande så, som herr Sjöblom gör, i varje fall icke så strängt som han. Utskottet hemställer ju, såsom i vanliga fall sker, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån staten må övertaga underhållet av de allmänna vägarna i riket, och utskottet påpekar några utvägar att få frågan löst. Det är ju tydligt, att detta icke bör binda riksdagen, utan utredningen skall naturligtvis vara förutsättningslös, men vid dess utförande bör även tagas i överbägande, i vilken utsträckning staten bör övertaga vägunderhållet, och således huruvida underhållet skall omfatta alla allmänna vägar i landet eller endast vissa delar av desamma. Herr Sjöblom borde icke ha några betänkligheter därvidlag.

Jag hade trott, att vi i dag skulle slippa att upprulla hela denna fråga, som varit omdebatterad så många gånger i riksdagen och särskilt i denna kammare. De skäl, som herr Nilsson i Landeryd framkom med, äro icke andra än sådana, som vi hört många gånger tidigare. Herr Nilsson framhåller, att om staten skulle övertaga vägunderhållet, så kommer det att föranleda till, att städernas gatuunderhåll också övertoges av staten. Han gav emellertid ej svar på den frågan, om icke i så fall landsbygden har rätt att fordra, att också staten övertager landsbygdens enskilda vägar, ty gatuunderhållet får väl jämställas med underhållet av dessa enskilda vägar, de äro ju sådana, att de liksom gatorna äro av behovet påkallade för att folk skall komma till sina bostäder och till sina hemman.

Vidare säger herr Nilsson i Landeryd, att vi skulle få bättre vägar, om staten övertog vägunderhållet. Men det borde väl inte vara någon fara, om vägarna bli bättre. Att ha goda vägar är väl en nödvändighet för ett lands utveckling och det borde väl också vara till gagn för vår landsbygds utveckling, om vägarna bli något bättre än nu.

Vidare framhåller herr Nilsson i Landeryd, att staten kommer att få en ny tjänstemannakår, som skall avlönas. Ja, det är det vanliga sättet, på vilket man söker skrämman folk. Vägkommissionen, till vars förslag herr Nilsson i Landeryd tyckes kunna avsluta sig, föreslår en under landstingen lydande tjänstemannakår; den blir icke större, om staten skulle övertaga vägväsendet.

Vidare säger herr Nilsson i Landeryd, att frågan är under

utredning i vägkommissionen. Nej, kommissionen har avslutat sitt arbete redan, och det är med anledning därav att vägkommissionens förslag går i en riktning, som icke synes vara den rätta, som ny utredning erfordras. Frågan har behandlats av vägkommissionen, tillsatt för åtskilliga år sedan, där den praktiska erfarenheten tyckes icke ha varit vidare företrädd.

Herr talman! Jag skall icke vidare uppehålla tiden, utan jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

Herr Larsson i Kroken: Herr talman, mina herrar! Vid 1915 års riksdag framburos i båda kamrarna motioner just om skrivelse till Kungl. Maj:t i samma sak. Dessa motioner buros fram av liberala samlingspartiet såsom partimotioner, och vid behandlingen i kamrarna blev det också en fullständig partifråga. Men icke förty biträdde jag skrivelseförslaget, oaktat det ej tilltalade det parti jag tillhörde. Jordbruksutskottet hade då som nu tillstyrkt skrivelseförslaget, och orsaken till, att jag då biträdde det, var, att en kommitté var tillsatt ett par år förut, vilken skulle utreda, på vad sätt vägunderhållskostnaden skulle jämnare fördelas inom riket. Och dessa motioner gingo ut på, att samma kommitté även skulle få i uppdrag att utreda frågan, på vad sätt staten skulle kunna övertaga underhållet av vägarna. Jag tyckte, att det var ett synnerligen lämpligt tillfälle att få denna fråga utredd i sammanhang med den andra angående den jämnare fördelningen. Men motionerna föll i båda kamrarna, och det beklagar jag den dag i dag är, ty hade de bifallits, hade vi i sammanhang med den utredning, som nu är färdig sedan ett år tillbaka, och som nu är på reniss hos myndigheterna och tämligen snart kommer inför riksdagen, även haft denna utredning, på vad sätt staten skulle kunna övertaga vägunderhållet. Och det hade varit synnerligen önskvärt att få se, vad den utredningen kunnat resultera i. Nu som då håller jag i alla fall före, att det endast är en tidsfråga, när staten måste övertaga underhållet av de stora landsvägarna, ty i längden tror jag ej, att det kan undvikas. Det har frambålits av herr Nilsson i Landeryd, att städerna då kunna komma med anspråk beträffande underhållet av gatorna, och det kan vara möjligt. Men, som han även nämnde, kunna vi väl aldrig tänka oss, att by- och utfartsvägar skulle övertagas av staten. Dem måste väl alltid de enskilda jordägarna bekosta. Där tycker jag, att det kunde bli en kvittning med städerna, ty dessa ha ju intresse av praktiga stensatta gator och dylikt. Men det blir en senare fråga. Men, som sagt, jag beklagar, att frågan föll år 1915. Men nu vill jag ej biträda utskottets skrivelseförslag, ty jag anser olämpligt att just nu begära hos Kungl. Maj:t, att det skall tillsättas ännu en ny kommitté, innan vi fått fram förslaget från den förra och fått se, vad det innehåller. Efter vad jag har mig bekant, kommer det att gå ut på större vägdistrikt, sammanfallande med landstingsområdena. Och så skulle det visst bli direktörer och inspektörer och vägfogdar och allt vad det heter. Det förefaller

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

att bliva en dyrbar och tungrodd apparat. Men man har ej sett det ännu, så att jag skall ej vidare orda därom.

Jag vill nu till följd av de ändrade förhållanden, som inträtt efter år 1915, yrka bifall till reservationen och ej till utskottets förslag.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman, mina herrar! Det föreföll mig litet överraskande, när jag hörde herr Nilsson i Landeryd såsom representant för jordbrukarna argumentera mot jordbruksutskottets uttalande, fastän utskottet gått på bifall till min motion. Det kan ju tyckas, att det är något märkvärdigt att motionera om, att en utredning, som nyss är verkställd, skall behandlas på ett nytt sätt och få en överarbetning. Men det är så, att de lantmän, som läst vägsakkunnigas förslag, ej äro belåtna med förslaget. Vi kunna ej känna oss tillfredsställda med en sådan ordning, när man skall ordna vägväsendet i landet, att landsbygden fortfarande skall bära hela denna börda och de stora inkomstagarna i städerna skola gå fria från skyldighet att bidraga till underhållet av vägarna i landet. Vägarna måste vara till även för städerna också, ty, om det ej finnes några vägar till städerna, blir det dåligt med livsmedlen och även med handeln i städerna.

Nu har jag nog aldrig tänkt, att riksdagen skulle binda sig vid en viss mening, om den bifaller motionen, och säga, att staten bör övertaga vägunderhållet. Jag vill endast få frågan helt försättningslöst utredd, men då den ej är utredd i den del, vi avsett, nämligen i fråga om möjligheten att fördela bördorna på de bärkraftigare kommunerna, måste vi förutsätta, att utredningen fullföljes i denna riktning, så att man får den frågan undersökt, om det är möjligt att utvidga de sakkunnigas förslag i den riktning, som i motionen avses, nämligen att staten skulle övertaga en del av väghållningsbesväret.

Herr Nilsson i Landeryd talade så vackert om, hur billigt besväret är med naturaunderhåll. Ja, det kan hända, att så är, men det kan hända, att det ej blir så billigt, ty det är så i Norrland, att de små hemmanslotterna ha fått sig vägsträckor tilldelade så avlägset belägna att väghållningsskyldiga få resa en halv dag, då de skola dit med grus, så att resan dit och därifrån blir dyrare än själva påförandet av grus.

Och hurudana äro våra vägar med det underhåll vi ha? Jo, bedrövliga. Och om vi få några lastbiler på landsbygden, blir det omöjligt att på nuvarande vägar upptaga någon trafik med dem. När å andra sidan enligt de vägsakkunnigas förslag i fråga om vägunderhållet är meningen, att vägstycken skola auktioneras bort och lämnas på entreprenad, och det skall anställas vägingenjörer i distrikten, då förstår jag ej herr Nilssons i Landeryd tal om, att det blir så dyrt, om staten övertager detta, i stället för att landstingen skulle ha hand om det, att det skulle bli så många tjänstemän. Det blir väl ej flera tjänstemän därigenom, herr Nilsson, än om man följer vägsakkunnigas förslag.

Herr Nilsson talade också om, hur det är ställt i grannländerna, särskilt i Danmark, att vägbesväret där är lagt på kommunerna. Men det är olika naturförhållanden i Danmark och i Sverige, herr Nilsson. I Sverige skifta terrängen och naturförhållandena högst avsevärt, då det i Danmark nästan är likartade förhållanden över hela riket. Det är det, som gör, att väghållningsbesväret blir så olika hårt tryckande i de olika länen. Därför fordras ur rättvisans synpunkt en utjämning, och den anse vi motionärer icke kan komma till stånd, om man följer de vägsakkunnigas förslag.

Nu ha två reservanter, däribland herr Sjöblom, yrkat på, att en del av utskottets motivering skulle bortfalla, vilken del herr Sjöblom anser komma att binda kammaren i förväg. Som jag ej tänkt mig, att kammaren nu skulle taga ståndpunkt till frågan om statens övertagande av vägbesväret, kommer jag ej att sätta mig emot detta herr Sjöbloms yrkande.

Herr talman! Med anledning av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Syftet med det av vägkommissionen framlagda förslaget har ju varit att dels uppnå en jämnare fördelning av bördan för vägunderhållet, dels uppnå ett ur teknisk och ekonomisk synpunkt bättre vägunderhåll. Ty vi torde alla vara ense om, att bättre vägar måste vi ha för att tillgodose såväl biltrafik som vanlig trafik. Emellertid har vägkommissionen velat uppnå båda dessa syften genom sitt förslag, som går ut på större väghållningsdistrikt och bättre utjämning av bördan. Vidare skulle den fördelen vinnas, att man genom större väghållningsdistrikt kan få ett rationellare vägunderhåll, skaffa ändamålsenliga maskiner och kompetenta ledare för underhållsarbetena. Då nu jordbruksutskottet yttrar sig i denna del av frågan, sker det på fyra rader, varmed man således avfärdar den lösning, varigenom vägkommissionen trott sig fylla de förutnämnda önskemålen. Huru många i kammaren äro tillräckligt inne i betänkanDET för att kunna genom detta omnämmande i kritiskt syfte av vägkommissionens förslag i jordbruksutskottets betänkande verkligen bilda sig en mening om det förslag kommissionen kommit med och anse denna kritik sådan, att kammaren borde på jordbruksutskottets skäl vara med om att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande statens övertagande av väghållningsbesväret? Jag tror, att med så kort och svag motivering, som jordbruksutskottet förebragt, så litet fullständig angående vad vägkommissionen vill göra för samma syfte, som herr Olsson i Ramsta vill nå, vore det underbart, om andra kammaren skulle anse sig kunna besluta i överensstämmelse med jordbruksutskottets förslag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman, mina herrar! Denna fråga är en gammal bekant i fråga om yrkandet på att staten

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.

(Forts.)

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

skulle i större utsträckning eller, enligt många mening, i dess helhet övertaga vägunderhållet. Frågan har varit uppe under många år, och den var uppe i riksdagen, innan vägkommissionen var tillsatt. Alltså voro dessa yrkanden för vägkommissionen väl kända, och vägkommissionen har gjort ganska ingående utredning, huru det förhåller sig i andra länder, och uppdragit paralleller mellan förhållandena i vårt land och förhållandena i andra länder och kommit till det resultat, att det ej skulle vara lämpligt för vårt lands vidkommande, att staten skulle övertaga vägunderhållet i dess helhet. Därför har kommissionen lagt sitt förslag så, att statsbidraget till vägunderhåll ökas och distrikten göras större, och att det blir sakkunnig ledning och tillsyn över vägunderhållet. Nu anser jag alltså, att den fråga, som här föreligger, är ganska betydelselös, därför att jag är viss om, att, vare sig vi besluta här i den ena eller den andra riktningen, blir resultatet detsamma. Kungl. Maj:t känner ju till, vad som tidigare förekommit i riksdagen. Det har även vägkommissionen gjort, och jag är säker om, att den överarbetning av förslaget, som Kungl. Maj:t kommer att verkställa, innan frågan förelägges riksdagen genom proposition, kommer att ske i alla fall, vare sig vi besluta i enlighet med utskottets förslag eller i enlighet med reservationen.

Under sådana förhållanden är denna fråga icke stor, och jag tror icke vi behöva vara nervösa, vare sig det går i överensstämmelse med utskottets eller reservanternas förslag. Ty jag är viss om att resultatet blir detsamma. Men man får ju ändå säga, att då man nu känner till, att denna fråga har genomgått en så pass grundlig utredning, som den gjort, av en kommission, som här arbetat i flera år för att utreda denna sak, och utarbetat ett förslag, som är remitterat till myndigheterna, så vore det väl lämpligt att dröja med ändringsyrkanden, tills vi fått detta förslag oss förelagt. Då ha vi ju rätten att motionsvis yrka på de ändringar och kompletteringar, som vi kunna finna vara önskvärda. Under sådana förhållanden tycker jag, att en skrivelse till Kungl. Maj:t är alldeles onödig. Och jag är viss om att den icke kommer att leda till annat resultat än det, som blir i alla fall, antingen vi besluta en skrivelse eller icke. Men då jag som sagt anser det onödigt att nu skriva till Kungl. Maj:t, då vi känna till, huru denna fråga ligger, så skall jag förena mig i det yrkande, som framställts av reservanterna.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Herr vice talmannen yttrade i sitt anförande, att de, som kämpa för den ståndpunkt jag företräder icke ha kommit fram med några nya skäl för sin uppfattning. Gentemot detta vill jag nämna, att vice talmannen och de, som kämpa för den ståndpunkten, icke heller ha kunnat komma fram med några nya skäl. Men deras ståndpunkt underkändes vid 1915 års riksdag av andra kammaren med 117 röster mot 61. Den gången ansågs sålunda den ståndpunkt jag företräder vara väsentligt mycket starkare, och om icke motsidan kommit fram med några nya skäl,

så tror jag, att den ståndpunkt jag företräder fortfarande är den mest bärande.

Nu yttrade vidare herr vice talmannen, att om man går på vägkommissionens förslag och sålunda landstingen komma att utgöra vägunderhållet, så kommer tjänstemannakåren att bli lika stor som om staten övertager vägunderhållet. Och herr Olsson i Ramsta repeterade detta yttrande. Jag tror för min del icke, att tjänstemannakåren blir lika stor, om landstingområdena bli vägdistrikt, som om staten skall övertaga det hela. Vi ha ju för närvarande vägstyrelser i de nuvarande väghållningsdistrikten, och de ombesörja och övervaka vägbyggnader, underhåll o. d. De ha sålunda en stor uppgift att fylla, och det kostar icke väghållarna några större summor. Men jag tror, att ju mer denna sak centraliseras, ju dyrare blir den. Och erfarenheten är den, att det staten skall utföra blir synnerligen dyrt. Byggnader och underhåll o. d. på alla områden bliva, om det skall skötas genom statens verksamhet, dyrare än om det skötes genom andra organ. Jag skulle kunna anföra exempel på detta från olika områden, där staten utför sådan verksamhet. Men jag vill icke göra det, därför att det möjligen icke kan anses lämpligt i kammaren i sådant sammanhang som detta.

Nu anförde herr Olsson i Ramsta vidare, att landstingen icke böra ha hela vägbördan, utan att de stora inkomsttagarna i städerna också skola betala något till vägunderhållet på landet. För min del har jag aldrig ett ögonblick haft den uppfattningen, att landstingen ensamma skulle ha hela bördan. Och vägkommissionens förslag går ju ut på, att staten i vissa fall skall bidra med ända upp till 50 % av vägunderhållskostnaden. Härigenom blir det ju ett utjämnande i ganska stor utsträckning.

Vidare förde herr Olsson sin politik mot mig så, att det föreföll, som om han trodde, att jag skulle önska bibehålla naturaunderhållet på landsbygden, som det nu är. Det vill jag icke alls. Och mitt yrkande om att detta skrivelseförslag icke skall antagas är också byggt bl. a. på just den meningen, att om man på nytt skall skriva till Kungl. Maj:t i en fråga som denna, så kommer tiden att ytterligare förhalas, innan naturaunderhållet på landsbygden upphör. Då det skall bli en allsidig och förutsättningslös utredning, så kommer den säkert att draga åtskilliga år, och under tiden få vi ha det ojämna och orättvisa vägunderhåll, som vi för närvarande ha på landsbygden. Om i stället det förslag, som redan är utarbetat av vägkommissionen, genomföres och kommer i tillämpning, så kunna vi ha möjlighet att få till stånd en förändring under de närmaste åren.

Vidare framhöll herr Olsson i Ramsta, att den omständigheten, att Danmark icke hade bibehållit sin ställning beträffande vägväsendet, nämligen så att staten bibehöll vägunderhållet, var intet bevis för att icke i Sverige staten borde övertaga vägunderhållet. Därför att Danmark är ett så homogent land skulle det icke kunna jämföras med Sverige. Men det är även en annan synpunkt, som här bör framhållas, nämligen att Danmark är ett synnerligen tätbefol-

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

kat land, så att vägunderhållet där blir billigare på grund av att vägsträckorna äro kortare i förhållande till innevånarantalet. Här i vårt glest befolkade land skulle det säkerligen bli synnerligen dyrt, om staten skulle ha denna apparat. Det finge vi nog erfara på våra skattesedlar. Och jag tror icke, att de, som skola betala kostnaderna för detta på sina skattesedlar, skola rosa den dag, då staten övertog vägunderhållet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Den här frågan är ju en gammal bekant. För tio år sedan diskuterade vi den här, och då var det så gott som en dagssession i kammaren för denna fråga. Och jag tror icke, att förhållandena förändrat sig så synnerligen mycket i vårt land sedan dess beträffande vägarna mer än det, att vägkommissionen framlagt ett förslag, som för närvarande vilar hos Kungl. Maj:t. Då förstår jag icke, varför de, som icke finna detta förslag tillfredsställande, gå raka vägen till Kungl. Maj:t och där framlägga sina åsikter, så att de kunna tagas i övervägande på samma gång som Kungl. Maj:t tager position till vägkommissionens förslag. Det är ju det allra genaste och bekvämmaste. Varför skall man ställa till med en ny utredning ovanpå den, som redan är gjord? Det tycker jag verkligen är mycket opraktiskt, då ju ändå alla olika meningar kunna bli tagna i betraktande, innan Kungl. Maj:t framlägger sin proposition. Det synes mig vara det allra klokaste i den här föreliggande, så mycket omstridda frågan.

Nu har man sagt, att vi ha så dåliga vägar, och därför bör staten övertaga dem. Jag var i fjol tillsammans med åtskilliga riksdagsmän ute på Oscar-Fredriksborgs-området. Jag träffade där bl. a. en officer, som jag resonerade med om litet av varje. Då jag frågade honom, vem det var, som underhöll vägarna på detta område, så svarade han: jo, det är staten, som underhåller de vägarna. Vi hade då några dagar förut i jordbruksutskottet åhört en diskussion, där det var fråga om statsanslag, så att folk skulle kunna utbildas till vägkonsulenter och lära sig, huru man skall underhålla vägar. D. v. s. staten skulle bidraga därtill med anslag. Då sade jag till den officeren: jag tycker det vore mycket mer lämpligt, om de, som sköta detta vägunderhåll skickades ned till Luggude härad och finge lära sig, huru vägar skola underhållas. Ty så miserabla vägar, som dessa vägar voro, har jag verkligen aldrig sett nere i Skåne någon årstid. Man skall icke ha den där kolartron, att allt vad staten uträttar blir utmärkt gjort. Men att det blir dyrt, det är säkert.

Jag var motståndare till det här förslaget redan för tio år sedan, och sannerligen har icke denna min åsikt mycket mera stadfäst hos mig, då jag sett de här statsåtgärderna, som vidtagits på så många områden de senare åren. Ginge det icke bättre med våra vägar, om staten skulle underhålla dem och taga dem under sina vingars skugga, då vill jag beklaga denna fråga lika mycket som jag beklagar åtskilliga andra frågor, som ha kommit under statens omvårdnad.

Då jag icke kan inse, att det minsta kan verkligen praktiskt vinnas med förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t om en ny utredning, utan alla möjliga önskemål, som var och en har, kunna komma fram ändå till Kungl. Maj:t, innan propositionen framlägges, så ser jag icke något skäl, varför jag skulle förena mig med dem, som vilja avlåta en ny skrivelse, utan jag ber att få instämma med det yrkande, som gjorts av herr Nilsson i Landeryd.

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag skulle först vilja säga mot de reservanter, som reserverat sig med avseende på motiveringen, att jag tror, att de läst den illa. Ty i den kan icke läggas in den betydelse, som de vilja inlägga i den, nämligen att kammararen eller riksdagen på något sätt *tager avstånd* från en saklig prövning av själva spörsmålet huruvida statsunderhåll skall förekomma eller ej. Här står ju i de satser, som herr Sjöblom vill ha bort, att det skall *tagas under övervägande*, hur det skall ordnas, och vidare, att utskottet *ifrågasätter* o. s. v. Allt detta är väl så vaga uttryck, så att man omöjligt av dem kan sluta till att riksdagen vill för sin del taga bestämd ståndpunkt till frågan.

Vad sedan den reservation, som går ut på avslag på utskottets hemställan, angår, så vill jag påpeka, att i densamma ingår ju också, att reservanterna för sin del icke taga ställning till frågan, om vägunderhållsbesväret i större eller mindre grad skall övertagas av staten. Utan även reservanterna anse, att den frågan mycket väl kan upptagas till prövning. Skillnaden mellan reservanterna och utskottet ligger däri, att reservanterna för sin del vilja åt Kungl. Maj:t överlämna prövningen, huruvida en ny utredning skall företagas. Det förefaller mig då, som om herr Lübecks ganska starka angrepp mot utskottets ståndpunkt vore ganska oberättigat, då han ju ansluter sig till den reservation, som intagit denna ställning, som även innebär en ganska stor tvekan i förhållande till det förslag, som utarbetats och framlagts av de sakkunniga.

Nu har av den siste talaren framhållits, att de, som voro av den uppfattning, att kommitténs utredning skulle behöva vidare undersökas, skulle gå in med sina synpunkter direkt till Kungl. Maj:t. Ja, naturligtvis kan så ske. Men det förefaller mig, som om talaren hade en ytterst egendomlig uppfattning av vad riksdagens ord och skrivelser betyda. Ty det ligger väl en helt annan vikt däri, om riksdagen för sin del uttalar en önskan i denna riktning än om en enskild person framställer den.

Det har vidare anförts, att det skulle ligga något så oegentligt däri, att när en utredning har slutförts, riksdagen då begär dess överarbetning. Jag ber att få erinra om, att vi ha ett ganska färskt exempel på huru en sådan överarbetning har begärts av riksdagen, och detta med ganska lyckligt resultat. Vi hade ett stort kommittéutlåtande över vattenlagen. Då begärdes från riksdagens sida en överarbetning till förmån för jordbruksintresset och det sociala intresset. Så skedde, och det ledde till en proposition till riksdagen, som innehöll ett förslag, som ganska vitt skilde sig från det ursprung-

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

liga kommittéförslaget, ett förslag, som jag tror vi här i kammaren på ett helt annat sätt varit belättna med, än om det ursprungliga förslaget framkommit. Och det ledde ju även till positivt resultat. Jag tror, att detta exempel kan vara ganska bärande och mana till efterföljd.

Det har efterlysts från herr Nilsson i Landeryd, huruvida några nya skäl ha framkommit för en förnyad prövning angående lämpligheten att överflytta dessa kostnader på statsverket. Ja, har det verkligen icke inträffat saker, som kunna peka därhän? Det är ju tänkt nu, att landstingsområdena skulle bli vägdistrikt. Och ha verkligen icke dessa områden under tiden sedan förslaget sist var framme blivit utsatta för en beskattning av helt annan art, än som förut var fallet? Landstingsskatterna ha ju ökats i oerhörd grad på grund av kända förhållanden, på grund av ökade kostnader för allting, på grund av de större humanitära krav som ställas på landstingets sjukvårdande verksamhet och på grund även av att nya uppgifter i sjukvårdshänseende lagts på landstingen. Vi ha ju redan varit med om detta vid ett par tillfällen under denna riksdag, och vi ha ett större förslag rörande epidemisjukvården att vänta om ett par dagar på riksdagens bord. Detta visar, att landstingsområdena blivit och bliva allt mer och mer beskattade, vilket gör, om man på samma områden lägger ökade bördor, att svårigheten för en utjämning blir allt större. Detta gör, att jag för min del verkligen finner det lämpligt, att riksdagen säger ett ord i denna fråga utan att träffa ett slutligt ståndpunktstagande och verkligen begär, att Kungl. Maj:t tager frågan under en förnyad omprövning, och samtidigt, att förslaget snarast möjligt framlägges för riksdagen.

Den väg, som herr Olsson i Broberg angav, att man skulle vänta, tills man hade propositionen på bordet, och då gå fram motionsvägen, torde väl dock icke vara den riktiga. Så mycket vet man väl, att om man får en kungl. proposition, som följer ett genomarbetat system, så går det ingalunda så lätt att i en handvändning kasta om det hela. För att återgå till exemplet om vattenlagen, så hade vi sannerligen icke kunnat komma därhän vi kommo, om vi därvidlag hade följt herr Olssons väg.

Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman, mina herrar! Det var egentligen herr Lübeck, som föranledde mig att begära ordet. Han tyckes göra gällande, att om man följer vägkommissionens förslag, så skulle en utjämning av vägbördan därigenom ske. Men det är ju icke så, att det blir en utjämning de olika länen emellan. Den utjämningen äger icke rum i vidare mån, än som man kan räkna på genom det procentuella bidraget från staten, som föreslås.

Herr Olsson i Broberg talade om, att det skulle kunna gå för sig att motionsvägen få ändringar i den kungl. propositionen, när den kommer i gång. Men det är nog icke så stora utsikter att i en sådan fråga kunna få riksdagen att besluta några viktigare änd-

ringar, om icke saken varit fullt utredd i det syfte motionärerna avse.

Herr Nilsson i Landeryd tycks utgå från, att enligt de vägsakkunnigas förslag till omändring av vårt vägväsen skulle nästan allting bli kvar vid det gamla. Han ordade om huru billigt det är ordnat med de nuvarande vägstyrelserna. Men är det icke enligt de vägsakkunnigas förslag så, att dessa små vägdistrikt skulle försvinna och att det endast skulle bli större vägdistrikt? Det blir ju helt enkelt en statsinstitution, kan man säga, fastän det fördelas på de olika landstingen.

Herr Nilsson i Landeryd varnar kammaren för att gå med på bifall till detta förslag, ty då skulle möjligheten att få denna fråga ordnad förhållas ytterligare. Med anledning därav vill jag påpeka, att jag har sagt i min motion, att »en sådan utredning, anförtrödd åt de förutvarande vägsakkunniga med någon tillökning av arbetskraft, borde ej behöva taga så lång tid i anspråk, att ärendets slutliga avgörande därigenom avsevärt komme att fördröjas». Då det endast är fråga om en överarbetning av de vägsakkunnigas förslag, så tror jag icke kammaren behöver fästa sig så mycket vid det talet om att frågan kommer att fördröjas. Det är dock en så viktig fråga, att man måste fordra, att den blir fullt utredd ur alla synpunkter. som tidigare gjort sig gällande i riksdagen. innan riksdagen går att fatta beslut i ärendet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag kan icke finna, att herr Olsson i Ramsta på något sätt kunnat styrka, att icke frågan av de vägsakkunniga blivit utredd ur alla synpunkter. Och kammaren kan i varje fall icke i det avseendet ha någon annan mening utan synes böra utgå från det antagandet, att de vägsakkunniga verkligen sökt utreda frågan ur alla synpunkter och således även ur den, som herr Olsson i Ramsta nu vill göra gällande.

Det är alldeles riktigt, som herr Olsson säger, att det i första hand är blott inom länen, som vägunderhållet blir enhetligt. Men han åberopar ju själv, att man samtidigt vill åstadkomma en utjämning mellan länen genom bidrag från staten. Jag kan således icke finna, att därvidlag blivit anförda några bevis för motsatsen till vad jag anförde.

Nu vill herr von Sneidern göra gällande, att utskottet egentligen icke sagt så mycket här. Ja, det är alldeles underbart att se, vilka olika pretentioner man har på motiveringen, när det gäller att tillstyrka ett skrivelseförslag. Då är det ibland så utomordentligt menlöst, vad som står i motiveringen. Men här står dock, vid sidan av vad herr von Sneidern anförde om att det skulle »tagas under överbägande» o. s. v., att det kan ifrågasättas, huruvida man icke borde stanna med att å staten överflytta underhållet av vissa mera allmänt trafikerade större vägar». Denna understrykning, denna detaljering, som utskottet gör, har dock en ganska stark inne-

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.

(Forts.)

börd, när det gäller för Kungl. Maj:t att döma, vad egentligen meningen med detta skrivelseförslag skulle vara.

Nu vill herr von Sneidern även åberopa den behandling, som andra kammaren låtit vattenlagen undergå, och han anser, att däri ligger en parallell, som kan tillämpas i detta fall. Under avståndstagande i allmänhet från dylika jämförelser, som alltid äro farliga att göra, vill jag dock påpeka, att vad andra kammaren den gången ville få fram genom sitt förslag var vissa mot den enskilda företagsamheten riktade restriktioner, som sedan också fått en viss plats i vattenlagen. Där kunde ju andra kammarens majoritet anse sig ha en stadgad mening om behovet av sådana. Men att jämföra detta med den fråga vi nu diskutera, nämligen om de vägsakkunniga tillräckligt beaktat frågan huru ett effektivt vägunderhåll och en rättvis fördelning av kostnaderna därför skall kunna åstadkommas, tycker jag är en gottköpsmässig jämförelse. Det får herr von Sneidern ursäkta, att jag säger.

Det är, som sagt, ofta så, att motiveringen är så menlös, när man vill åstadkomma ett skrivelseförslag, och herr Olsson i Ramsta har nu till och med varit med om att stryka bort en väsentlig del av motiveringen bara för att markera, att utredningen skall vara förutsättningslös. Men då vädjar jag till kammaren, om icke Kungl. Maj:t med den uppmärksamhet, denna motion väckt, kan förutsättas komma att ägna frågan en tillfyllestgörande utredning och undersöka, huruvida de vägsakkunnigas förslag icke innehåller ett beaktande av de synpunkter, som här framkommit, eller om något vidare bör göras i saken. Den pretentionen bör man väl ändå ha på ett skrivelseförslag, att det skall finnas mera sakkunnig utredning för vad som kommer fram, än att endast på dessa fyra fattiga rader i utlåtandet relatera, vad vägkommissinen vill göra i och för väghållningskostnadens utjämning, och sedan icke ingå på något som helst sakkunnigt bemötande av den ståndpunkt kommissionen intagit.

Jag yrkade nyss bifall till reservationen, vilket möjligen kan innebära en tvetydighet, eftersom det är två reservationer avgivna. Men av vad jag anförde förra gången och även av vad jag nu anført framgår ju tydligt, att jag yrkar bifall till den av herr Aaby Ericson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Denna fråga är av så gammalt datum, att vi alla känna till den. Men jag finner det ganska underligt, att man fortfarande i så stor utsträckning hyser den åsikten, som man tycks göra på visst håll, att det skulle vara en fördel, om staten övertog vägväsendet i landet. Jag tror för min del i alla fall, att konsekvenserna av detta torde nog vara sådana, att kammaren fortfarande står kvar på den ståndpunkt, den intog, när vi behandlade frågan sist, och icke vill gå med på det.

Om nu utskottets förslag skulle godkännas, så skulle utredningen knappast kunna gå i annan riktning än för statens övertagande åtminstone delvis av vägväsendet. Detta är, som så många

förut sagt, med hänsyn till den kännedom vi ha om huru statens verksamhet på det praktiska området går till, något som man egentligen kan avskräckas för. Om vi någon smula endast betrakta, vad hittills kostnaderna för vägväsendet i landet utgjort enligt det officiella sammandrag, som är upprättat, så finna vi, att kostnaderna icke utgjort mer än 12,63 öre per meter för underhåll av vägarna. Vem av kammarens praktiska jordbrukare, som väl också något sysslat med vägarbete, tror, att staten någonsin skall kunna frambringa det arbetet för den kostnaden? För min del tror jag icke på det. Men även med den kostnaden blir det en utgift för vägväsendet i landet av nära 8 miljoner kronor. Jag har litet kännedom från de vägar, som vi haft inom vårt vägdistrikt att underhålla på kassans bekostnad, huru mycket det går till inom ett så trångt område, där praktiska män, som verkligen känna till förhållandena, sköta om att arbetet blir utfört. Underhållet har där gått till 50 öre å 1 kr. per meter. Räkna vi då för statens del med ett minimum av 50 öre, så skulle det för det antal kilometer, som finnes, bli en kostnad av nära 32 miljoner kronor. Bara detta exempel är mycket avskräckande för att slå in på den vägen att lämna detta åt staten, som visat sig så litet i sådana fall kunna utföra sina arbeten, så att det kan sägas vara på billigaste och även bästa sätt anordnat.

Se vi på de allmänna kostnaderna för förvaltning och sådant. så är det rena orimligheten, att det skulle kunna bli lika billigt och enkelt och på samma gång praktiskt utfört, när staten med stora organisationer skall taga den saken om hand, än om det får ske i de riktningar, som vägkommissionen synes ha tänkt sig.

Då vägkommissionen redan har gjort så stora utredningar och saken ligger under vidare utredning och är remitterad till andra myndigheter för yttrande, så synes det mig vara alldeles onödigt, som också här sagts av andra, att man skulle nu begära en utredning av Kungl. Maj:t i detta hänseende. Ty det, som det synes mig, praktiska förslag, som framkommit från vägkommissionen, torde med all säkerhet kunna bidra till att åstadkomma de förbättringar i landets vägväsen, som man har rätt att fordra. Och de allmänna utjämnningar som behövas, så att det icke blir så olika hårt tryckande på olika delar av landet. Detta kan förvisso åstadkommas genom bidrag av staten eller på annat sätt till de kommuner och län, där bördorna äro alltför tunga.

Konsekvensen av statens övertagande av vägväsendet på landet skulle väl knappast bli någon annan än att det blir en utveckling till att allt vad vägväsen heter på landet och i stad slutligen måste bli gemensamt. Och vart detta skulle bära hän, tror jag nog var och en kan tänka sig. Icke tror jag det skulle vara så lyckligt. Därför skall jag för min del be att få instämma i den reservation, som är avgiven av herr Aaby Ericsson m. fl.

Herr Olsson i Kollungeröd: Herr talman! När det i denna fråga har talats så mycket om att kostnaderna skulle bli så oändligt mycket större, om staten övertog vägenderhållet, så skall jag be

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

att få erinra om, huru det förslag ligger, som är utarbetat av de sakkunniga. Där är det så, att landstingsområden ha föreslagits som enheter för vägunderhållskostnaden, men däremot äro kommunerna så att säga avdelningsvägdistrikt. D. v. s. vägarna skola uppskattas in natura, och den kostnad, som därigenom uppkommer för vägunderhållet inom länet, skall landstinget utbetala, men kommunerna skola ombestyrja naturavägunderhållet. Skulle den verkliga kostnaden bli högre än den uppskattade, får kommunen själv bära detta. Det skall bli en landstingsvägsstyrelse, som har trådarna till det hela i sin hand, och vidare skall det bli kommunala vägstyrelser. Varför kan man icke gå samma väg i detta fall? Här är det bara fråga om fördelningen av den kostnad, som faller på hela länets vägunderhåll. Man går tillväga på samma sätt. Kostnaden fördelas på landet i sin helhet, i stället för att det nu skall fördelas på länen, under det att man fortfarande låter kommunerna vara enheter för vägunderhållsarbetets utförande. Man kommer i båda fallen från det olidliga förhållande, som f. n. råder i fråga om vägunderhållet med dessa små väglotter, som äro fördelade på de enskilda jordbrukarna, och som gör, att det är omöjligt, att få ett ordentligt vägunderhåll. I stället skall det gå på entreprenad, så att vissa avdelade vägstycken skola utbjudas och underhållas på entreprenad. Men därest man icke kan få en resonlig entreprenör, skall arbetet uttagas in natura av jordbrukarna. Samma system kan användas, även om staten övertager vägunderhållet. Skillnaden är endast den, att i stället för att det fortfarande kommer att drabba ojämnt och orättvist länen emellan, så blir det en utjämning, om staten övertager vägunderhållet, som skipar rättvisa över hela landet, och detta icke minst därigenom, att industrien i större utsträckning och även städerna få deltaga. Landets vägunderhåll är en fråga för hela landet, däri alla så att säga ha lika behov. Den är en förutsättning för staten ekonomiska liv, och det bör därför vara en enhet och även bekostas enhetligt.

Om man ser på den skattekraft, som finnes i vårt land — jag har en tabell över 1918 års bevillning — så ser man, huru kolossalt olika denna fördelar sig. Den allra största delen kommer på städerna, under det att landsbygden har mycket mindre skattekraft. Då är det väl märkvärdigt, om icke denna stora och viktiga kostnad för vårt land *också* skall fördelas på den del, där skattekraften verkligen finnes.

Sedan ligger det en annan svaghet i det föreliggande förslaget, och det är, att också municipalsamhällena äro undantagna från väghållning på landsbygden. Och det vill ju icke något stort industrisamhälle till, för att det skall bli ett municipalsamhälle. Följaktligen har icke industrien någon vidare delaktighet i landsbygdens skyldigheter med avseende på vägarna. Men vi kunna väl vara överens om, att det är de, som slita vägarna mer än landsbygden själv gör. Det är deras alster, som skola transporteras ut över landet, och det gör, att de betunga vägunderhållet i högst väsentlig grad. När vi vidare tänka oss, att vi i vårt land under den närmaste tiden med all säkerhet få en mycket utvecklad automobiltrafik, så kommer

det att bli en ännu större orättvisa, om icke vägunderhållet fördelas på landet i sin helhet. Det blir en orättvisa mot de delar, som bli mest betungade av denna automobiltrafik.

Jag kan icke fatta, att det skall behöva bli någon större administration än enligt det nu framlagda förslaget, därför att i förslaget föreligger en administrationsplan klar för landstingsdistrikten och kommunerna, och det behövs då bara ett organ för landet i sin helhet, som övertager det från landstingen. Jag skall gärna gå med på, att det borde beräknas en särskild statens vägskatt och att väghållningskostnaden icke ingick i de andra skatterna, utan att det vore en särskild debitering för detta ändamål. Huvudsaken är bara, att det blir en jämn och rättvis fördelning i detta fallet, vilket icke blir förhållandet, om det förslag, som är utarbetat av de sakkunniga, kommer att upphöjas till lag.

Det har sagts här, att det är ju tillräckligt att framkomma med ändringsförslag, när den kungl. propositionen föreligger. Jag säger: nej, det är det icke. I en fråga, som är så stor som denna, skall man icke tänka sig att få en ändring i en kungl. proposition, sedan den en gång framkommit, då det gäller en så viktig fråga, som huruvida vägunderhållet skall tagas från landstingen som enhet och läggas på staten. Skall man tänka sig, att riksdagen vill göra något i det fallet, så är rätta tiden att göra ett uttalande nu, innan propositionen är utarbetad, så att det verkligen kommer till en omprövning, huruvida det icke är lämpligt ändå, att staten blir enhet för vägunderhållet inom vårt land.

Jag tager mig därför friheten, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Jag skall be att få säga, att jag kan icke tänka mig, att detta skall vara en partifråga, utan jag tycker, att här åtminstone skulle alla vi representanter från landsbygden vara eniga. Det är en svaghet för landsbygden, om det förslag, som nu föreligger, blir upphöjt till väglag. Och det är en styrka däremot, om man kan komma därhän, att det blir en statens gemensamma angelägenhet. Den utjämning från statens sida, som föreslås, borttager icke den orättvisa, som kommer att kvarstå därigenom, att det är så många skatteobjekt, som slippa från detta, om det förslag till väglag, som nu föreligger, blir antaget.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr Olsson i Kollungeröd uttalade den förhoppningen, att denna fråga icke skulle vara någon partifråga. Att den icke är någon partifråga, anser jag tydligt framgå av utskottets utlåtande, då ju två medlemmar av det parti jag tillhör stå på utskottsmajoritetens sida.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av herr Olssons i Ramsta yttrande, och jag skall icke i det avseendet bli långvarig. Han hade den meningen, att jag fortfarande vill bibehålla det nuvarande systemet med naturaunderhåll. Jag skall icke nu vidare utveckla min ståndpunkt, då jag numera har uppgivit hoppet att kunna klargöra den för herr Olsson. Men jag är säker på att om han läser mina

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

anförande, som jag haft tidigare här, så skall han få den frågan fullt klar för sig.

Han förordar emellertid fortfarande en ny förutsättningslös utredning. Om det vill jag säga, att i vägkommissionens uppdrag ingick, att den skulle verkställa utredning angående de åtgärder, som kunde finnas nödiga för åvägbringande av en jämnare fördelning av väghållningsbesväret i landet. Det är väl ett så vidsträckt uppdrag, så att i det ingick även att undersöka, huruvida staten borde övertaga vägunderhållet eller icke. Att också vägkommissionen varit inne på den tanken, framgår tydligt av deras p. m. till 1915 års jordbruksutskott, där de redogjort för vägväsendet i utlandet, i snart sagt hela Europa. Och av detta framgår sålunda, att de grundligt undersökt hurudant vägväsendet är i andra länder, och att också deras betänkande är grundat på den utredning, som därigenom åstadkommits. Att under sådana förhållanden begära ny utredning eller att vi här skulle giva oss in på ett experiment, som är försökt i andra länder men underkänt där, kan jag icke förstå.

Jag ber herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Det synes som om de herrar, vilka äro motståndare till att staten skall övertaga vägväsendet, gå ut från den förutsättningen, att själva underhållet skall verkställas av staten. Så behöver väl icke vara fallet. Frågan gäller blott om staten skall bekosta detsamma. Och underhållet kan likaväl, alldeles såsom vägkommissionen föreslagit, utgöras direkt av kommunerna.

Jag kan icke förstå herr Andersson i Knäppinge, då han påstår, att det blir så dyrt, om staten övertager vägväsendet. Jag antager, att det icke blir dyrare, än om landstingen övertaga detsamma. Och vägkommissionen föreslår ju, att kostnaderna för underhållet skola bäras av landstingen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp inbjuder oss att komma och se, huru vägarna underhållas i Luggude härad, men han talar icke om varför de kunna underhållas så väl där, nämligen att Luggude härads väghållningsdistrikt är bland de mest gynnade i landet, genom att bl. a. de stora stenkolsindustrierna ligga inom dess område, så att inkomsterna bli så stora, att distriktet kan åstadkomma detta förträffliga underhåll av vägarna och ändå hålla skatterna mycket låga. Där ser man just det orättvisa i att det ena vägdistriktet har stora inkomster och det andra små. Vi behöva en utjämning av denna skattebörda. Och de, som vilja studera den frågan, böra resa till Luggude härad.

Herr Lübeck kritiserade utskottet och framhöll, att det icke har tillräckligt utvecklats, vägkommissionens förslag. Jag tror, att herr Lübeck bör därvidlag vara tacksam, för att vi icke så ha gjort. Vägkommissionens förslag innebär icke någon utjämning av skattebördorna annat än i den ringa mån, som skulle bli fallet genom det s. k. statsbidraget, som i vissa fall skulle gå ut med lägre belopp än det nu gör. Men dess förslag fritar alla de stora förmögenheter, de två

tredjedelar av landets skatteobjekt, som finnas i städerna. Det befriar också dem, som bo i municipalsamhällena. Varför ha vi fått så många nya städer i vårt land? Ja, fråga de nya stadsfullmäktige. Åtminstone en del av dem ha givit mig det svaret: för att komma från vägbördan. Jag håller också före att såvitt kommissionens förslag antages, alla tätbebyggda samhällen komma att bilda municipalsamhällen för att undgå vägbördan. Och då skulle det orättvisa inträffa, att t. ex. en hantverkare, som bor i ett municipalsamhälle mitt i ett vägdistrikt, skulle bli befriad från denna skatt, men den hantverkare, som bor i vägdistriktet men på landsbygden utanför detta municipalsamhälle skulle få bära denna skatt. Att gå den väg som vägkommissionen slagit in på vore ett tämligen lämpligt medel att ytterligare avfolka den redan betydligt avfolkade landsbygden.

Utskottet begär utredning, och herrarna vilja påstå, att denna utredning skulle fördröja frågans lösning. Nej, jag tror, att den kommer att påskynda den, därför att om frågan skulle framläggas nästa år i den form, som vägkommissionen har givit den, förmodar jag, att riksdagen i rättvisans namn kommer att begära ny utredning. Om utredning innan dess sker rörande frågan om att staten skall övertaga skatkebördan och denna därigenom jämnare fördelas, så blir riksdagen i tillfälle att tidigare taga ställning till frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Ramsta: Det är anmärkningsvärt, att ingen representant för Skåne med undantag för vice talmannen och ingen från Norrland uppträtt i denna debatt. Det är dock egentligen de trakter av vårt land, där väghållningsbesväret är dyrast. I Malmöhus län äro väghållningskostnaderna 34 $\frac{1}{2}$ öre per meter, och i de nordligaste länen uppgå de till icke mindre än 40 öre per meter. Jag vill då fråga herr Lübeck, om vi även med ett statsbidrag på 50 procent skulle kunna få någon utjämning mellan de olika länen, när vi i en del län hava väghållningskostnader utgörande endast 7,2 öre per meter. Även med 50 procents bidrag av staten skulle man endast komma ned till 20 öre per meter, där kostnaderna nu äro 40 öre per meter. Det blir ingen utjämning enligt detta de vägsakkunnigas förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Aaby Ericsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Sjöblom under överläggningen gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 75. röstar

Ja;

Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)

*Ang.
det allmänna
vägväsendets
övertagande
av staten.
(Forts.)*

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. har kammaren bifallit den av herr Aaby Ericsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utföll med 71 ja, men 74 nej; och hade kammaren alltså bifallit den av herr Aaby Ericsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

*Ang. försälj-
ning av vissa
tomtområden i
Älvkarleby
socken.*

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av väckt motion angående försäljning av vissa till kyrkoherdebostället i Älvkarleby socken av Uppsala län hörande områden föredrogs nu; och begärdes ordet därvid av

Herr Olsson i Kullenbergstorp, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande utlåtandet från jordbruksutskottet avhandlar några små jordstycken, som det är fråga om att överlåta till deras innehavare. I det skick som frågan nu ligger har det naturligtvis varit omöjligt för utskottet att tillstyrka förslaget. Men utskottet har i sin motivering framhållit, att riksdagen i skrivelse år 1915 begärt utredning i fråga om hur dylika småbitar på prästgårdsjord skulle kunna få lösas av sina innehavare.

Vidare har utskottet på ett utmärkt klart och redigt sätt anvisat dem det här gäller, huruledes de skola gå till väga för att få sin speciella fråga prövad i och för sig. Jag antar åtminstone, att motionären känner sig synnerligen tillfredsställd över det tillmötesgående, som utskottet visat honom i allt vad han kommit med i sin motion.

Jag vill nu sammanställa detta utskottsutlåtande med ett annat, som vi hade att behandla för några dagar sedan. Det gällde då en motion om små kyrkojordar, men här gäller det prästgårdsjordar. Redan i den gamla landboken från 1569 äro dessa upptagna tillsammans, och det har naturligtvis skett, därför att de i stort sett varit av någorlunda samma natur. Ser man då till, vilken olika behandling de olika motionerna fått, så kan man knappast värja sig för att ge den person rätt, som en gång sade mig, att det ytterst var beroende på till vilket utskott en motion hänvisades, hur det gick med densamma. Ty vad vi motionärer begärde beträffande kyrkojordar, var blott en utredning av frågan, något som riksdagen beträffande prästgårdsjordarna begärt redan 1915. Hade vi motionärer fått ett sådant svar, att man kunde hänvända sig direkt till Kungl. Maj:t, om det var någon särskild fråga, som var brådskande, hade det varit ännu bättre. Men beträffande själva huvudfrågan vill jag ha konstaterat, att den blivit alldeles diametralt motsatt besvarad, när det gällde kyrkojordar,

mot nu när det gäller prästgårdsjordar. Nu inser jag alltför väl, att det finnes en liten juridisk kameral skillnad i fråga om dessa jordar. Däremot finnes det praktiskt sett ingen skillnad, där de ligga blandade om varandra.

Ang. försäljning av vissa tomtområden i Ålvsby socken.

(Forts.)

Det gör verkligen icke något vidare överväldigande intryck av att riksdagen arbetar principiellt i en viss riktning, då man ser utlåtanden som gå så tvärt emot varandra. De bli naturligtvis godkända båda två av kamrarna, ty i en dylik fråga kan det aldrig komma i fråga annat, än att kammaren godkänner ett enigt utskottsutlåtande. Jag har endast velat framhålla, att det vore synnerligen önskvärt, om några medel funnes att få en mera ensartad behandling av de frågor, som vi här ha att avgöra. Det vore icke minst för kamrarna själva önskvärt, att så kunde ske. Jag har härvidlag velat påpeka dessa enkla fakta.

Naturligtvis har jag icke annat yrkande än om bifall till utskottets såväl motivering som kläm i här föreliggande utlåtande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Härpå föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående öflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Västerbottens och Norrbottens lappfonder; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 179, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 10, jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Vidare förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kristidskommissionernas avvecklande samt angående upphävande av samtliga kristidsförordningar före utgången av år 1919.

Ang. kristidskommissionernas avvecklande m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft två inom riksdagens andra kammare väckta, till utskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen:

nr 3, av herr *Olsson* i Ramsta, vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättandet för avveckling av kommissionsväsendet av en blandad kommission, bestående av representanter från rederinäringen, jordbruket, handels- och finansvärlden och däri konsumtionsintresset tillika bleve representerat, varjämte i kommissionen borde ingå den delegation, folkushållningskommissionen tillsatt för samma ändamål; samt

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

nr 94, av herr Nilsson i Vibberbo m. fl., som yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att samtliga kristidsförordningars giltighetstid måtte innan innevarande års slut upphöra.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman, mina herrar! Under en tid av mer än tre år har nu statens kommissionsväsende tryckande vilat över den svenske jordbrukaren. Under denna tid har mot honom utfärdats en massa lagar och förordningar, vilka på ett alldeles särskilt sätt haft en hämmande inverkan på den svenske lantmannen. De ha till sitt innehåll varit av den art och beskaffenhet, att de icke blott totalt berövat lantmannen hans personliga frihet utan därjämte också i hög grad hindrat produktionen. Kommissionerna hava icke skött sina uppdrag på ett tillfredsställande sätt, även när det gällt den konsumerande allmänheten. De ha haft en oerhörd benägenhet att draga ihop och lagra en massa livsmedel, vilka genom en oförnuftig lagring till stor del tagit skada och delvis även blivit fullständigt fördärvade. Det har varit smärtsamt att iakttaga detta, just därför att jag vet, att Sveriges lantmän ha använt all sin förmåga för att ur jorden frambringa den näring, som det svenska folket under kristiden behövt. Vi ha under denna tid icke legat på latbänken, utan vi ha arbetat ihärdigt både vi, våra hustrur och våra barn för att tillfredsställa de stora krav som framställt av samhället. Men för allt detta arbete ha vi skördat otack. Ingen folkklass i vårt land har under kristiden blivit så till den grad nedsatt, så trakasserad, som den svenske bonden blivit. Det är otacksamt att få en sådan lön för ett ivrigt och ihärdigt arbete. Jag vill påstå, att det är icke på kommissionerna det beror, att man lyckats under kristiden förse Sveriges folk med livsmedel, utan äran härav tillkommer otvivelaktigt den svenske bonden. Hade icke han skött sig som han gjort, skulle resultatet blivit ett helt annat än det nu är.

Man har icke heller, när det gällt, förfarit på ett humant sätt mot oss lantmän. Många exempel kunna andragas på att man icke förfarit humant emot oss, när det gällt inventeringar och beslag. Man har därvid gått ganska hårdhänt till väga. Vi behöva blott påminna oss sådana förhållanden, som att om något överskott av spannmål eller andra livsförnödenheter funnits hos någon bonde, har han blivit trakasserad, dragen inför rätta och fått plikta fyrdubbla värdet av varan. Varan har legat i magasinet oklanderlig och oskadad, men, som sagt, böterna ha varit oerhört höga. Jag nämnde förut, att kommissionerna gjort sig skyldiga till den förseelsen, att under deras vård och hägn massor av matvaror blivit fördärvade, men i fråga om dem ha icke förekommit vare sig

stämningar eller böter. Jag menar, att i detta fall måste ovillkorligen en rättelse ske. Det kan icke vara tillbörligt, att en sådan orättvisa med hänsyn till lagarnas tillämpning får förekomma i ett fritt land som Sverige. Det vore i sin ordning, att kommissionsherrarna ställdes till ansvar för det sätt, varpå de vårdat livsförnödenheterna. Jag skall blott påminna om makrillen och sillen för att icke nämna flera andra slag av varor. Men här hörde man icke något gny i lägret. Det är därför icke underligt, att de svenska lantmännen protestera mot dessa orättvisa lagar och den orättvisa tillämpningen av dessa lagar, som riktas särskilt mot en klass inom landet.

Men det är icke blott detta, som gjort kommissionernas verksamhet ödesdiger. Det är en annan sak, som djupare angripit den svenska folkkaraktären. Alltid och allestädes ha kommissionerna försökt påbürda bönderna skulden för alla felaktigheter, och nu senast ha vi fått kommissionen över oss angående potatisen. Man har alltid försökt att påbürda bönderna allt sådant och gjort gällande, att det skulle vara deras fel; så har skett under hela kristiden. Genom detta tillvägagångssätt har det inträffat här i landet, att en väldig och ogrundad opposition uppstått gentemot bönderna. Jag har förut påpekat och vill ytterligare betona, att aldrig har den svenske bonden varit så hatad som i dessa dagar. Vad ha bönderna egentligen gjort, som skulle berättiga samhället att mot dem hysa sådant agg och hat, som för närvarande är rådande? Jo, vi ha ivrigt och målmedvetet arbetat för att uppehålla produktionen, för att tillförsäkra Sveriges folk vad det behöver av näringsämnen. Ingenting i egentlig mening kan i detta avseende läggas oss till last. Den klyfta, som sålunda uppstått mellan konsumenter och producenter här i landet, är den mest ödesdigra följden av detta ofterrättliga system, som har sin grund i föfoganderättslagen. Det är en olycka för det svenska folket, och det fordras för att komma i rätta gängor en mycket förständig och försiktig politik, om det icke skall gå illa för vårt land i framtiden.

Jag har egentligen intet yrkande, emedan jag vet, att det icke lönar sig, ty saken är redan avgjord, och föfoganderättslagen skall ju gälla in på nästa år. I vår motion ha vi emellertid uttalat den åsikten, att kommissionerna kunna saklöst avvecklas under loppet av detta år. Vi stå fast vid denna uppfattning, och ännu har intet skäl framförts, som kan giva anledning att tänka annat än att det går för sig. De skäl, som anförts, hava intet innehåll och värde. Det måste finnas någon annan särskild anledning, varför man vill prolongera lagarna så lång tid framåt som möjligt. Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang tänka på bränslekommissionen. Kanske man har för avsikt att sopa igen spår, som avskräcka. Jag har, som sagt, intet yrkande att göra, utan med dessa ord vill jag avsluta mitt anförande.

Herr B ä r g: Jag skall icke taga nämnvärd tid i anspråk för att störa herr Nilsson i Vibberbo uti njutningen av hans själv-

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.

(Forts.)

beröm över sin egen klass. Denna sak är så utdebatterad på alla sätt, att jag hade hoppats, att man i och med den långa debatt, som fördes häromkvällen, skulle kunna skrinlägga den. Men så tycks icke vara förhållandet.

När herr Nilsson i Vibberbo i sin lovsång över böndernas lojalitet även nämnde potatisfrågan, kände jag mig uppfordrad att säga ett ord. Vad jag nu säger här får emellertid icke tydas som en anmärkning mot alla de många lantmän, som otvivelaktigt under denna svåra tid ha burit sin andel av kristidens tunga och utfört ett fosterländskt värv, som vi alla måste erkänna. Men när herr Nilsson i Vibberbo här likaväl som i sin motion undantagslöst lovsjunger denna lojalitet och solidaritet mot fosterlandets intressen, skulle det bli alltför ensidigt i protokollet, om man icke sade ett ord däremot.

I sin motion säger herr Nilsson i Vibberbo bland annat, att »väl medvetet om sitt för fosterland och folk varmt kännande sinne- lag har det svenska bondefolket alltid och ej minst under kristiden trots den hårda behandlingen och det ohemula omdömet ställt sig till samhällets förfogande och sålunda i sin mån efter förmåga tryggt folkförsörjningen». Det är en sanning men med en smula modifikation. Man bör icke vara partisk mot bondeklassen, och för mitt vidkommande är jag det icke. Jag har hela min ungdom arbetat i bondens tunga arbete och har ganska många bittra minnen från den tiden och vet, att det icke alltid är sötebrödsdagar, som lantmannen har. Men det oaktat kan man icke få vara så förblindad av förtjusning över allt, som gjorts från den sidan, och så förblindad av hat mot allt, som gjorts från den andra sidan för att mildra kristidens svårigheter, att man enbart därför måste uppstämna i alla dessa stora lovsånger till allt det lojala, som utgått från lantmännens sida. När herr Nilsson i Vibberbo, bland annat, ställde kommissionen till ansvar för vad som åstadkommits i potatisfrågan, vill jag bara göra några korta erinringar. Alla veta vi, huru svårt det våren 1917 var. På några orter togo sig människorna före att i sin förtvivlan gå ut på landet och inventera böndernas potatiskällare, någonting som fördömdes från vårt håll, och som ock var fördömligt men i åtskilligt kan förklaras. Vi veta, i vilket förtvivlat läge man befann sig i de oroliga dagarna, och man var då icke sen att från bondehåll ropa: »Korsfäst dem, som vågat göra detta!» Något försvar för dessa människor var svårt att prestera, ty man aktade äganderätten högt och måste göra det även i kristider. Då överlades inom konsumentkretsar, huruvida det skulle vara rådligt att låta det gå ett år till utan att statsmakterna vidtogo några nämnvärda åtgärder för att på ett bättre sätt ordna potatisfrågan. Man såg naturligtvis de svårigheter, som förelågo, men man tänkte ändå, att det kan väl inträffa förhållanden, som göra det överflödigt. Man lät detta andra år passera, och vi känna alla till, huru vi hade det under fjolåret 1918 på vintern och i synnerhet på våren, då särskilt i Stockholm en sådan potatisnöd rådde, att det var mer än beklagligt, huru de fattiga

familjerna levde. Vi riksdagsmän, som ändå hade det jämförelsevis bra — förmodar jag — mot många andra, fingo ju reda oss utan potatis i — tror jag — månader, och jag vet, att de vädjanden, som från olika håll gjordes för att försöka att åtminstone förse restaurangen med potatis, icke ledde till något resultat. Det var icke någon oginhet från lantmännens i riksdagen sida. Där-om är jag övertygad. Men det visar, huru oresonligt det går till, när matvarutilldelningen skall ske på denna frivillighetens väg, som man nu så högt lovprisar.

Då det så talas om de orimliga priser, som kommissionerna och nämnderna måst taga, vill jag bara erinra om de potatispriser, som då funnos i den fria marknaden. Oaktat maximipris, som dessa »lojala» lantmän — åtminstone flertalet av dem — respekterat synnerligen litet, betraktade mången det såsom lysande att komma över potatis till ett pris av 30 å 40 kr. per halvtunna. Jag vet en familj i Stockholm, som skattade sig lycklig, därför att den fått köpa 10 liter potatis efter ett pris av 1 kr. 20 öre litern. Men då hörde man icke några beklaganden från lantmännens sida över att det var alltför höga pris. Och det är väl ändå *någon* mening i alla de åtgärder, som från statsmakternas sida gjorts för att fördela varan. Man har måst fästa mindre avseende vid själva prisfrågan än vid frågan att försörja befolkningen och förhindra hungersnöd och hungerdöd. Är det ändå icke *något* vunnet i det stora syftet, när det likväl kan konstateras, att oaktat potatistillgången väl knappast varit så riklig under det gångna året som år 1917 likväl intet svenskt hem — tror jag mig kunna säga — behövt vara utan potatis till dato? *Något* värde har väl det, att människoliv blivit räddade i detta fall, och ingen kan veta, huru det skulle hava tett sig, om denna fråga lämnats alldeles utan något som helst ingripande från statsmakternas sida.

När herr Nilsson i Vibberbo söker visa, huru generalgalet man gick till väga på den sidan, och huru innerligt lojalt lantmännen förforo, vill jag erinra om huru man tänkte, när det ändå ansågs alldeles nödvändigt att ingripa för att en katastrof icke skulle inträffa i år. Man säger, att den icke inträffat. Ja, det är många skäl till det, och det var ett rysligt fel, att man på den sidan, där man hade insikt om onödigheten av den vidtagna åtgärden för en reglering av potatiskonsumtionen, icke lät skriva i programmet, att kriget skulle sluta den 11 november — ty hade man det gjort, skulle man kanske dristat undvika potatisreglering ännu en gång. Men ingen visste det, när man vidtog dessa åtgärder. När det emellertid ansågs nödvändigt, vädjades från regeringen och från jordbruksministerns sida åtskilliga gånger offentligt till odlarna på det mest bevekande sätt: »Gören vad på er ankommer för att släppa fram potatisen, så att vi må slippa att tvångsledes taga ut den och slippa alla de olägenheter, svårigheter och ojämnheter, som därmed äro förenade, samt det hat och den bitterhet, som därav uppstå!» Två särskilda gånger, om jag minns rätt, skickade man ut offentliga bulletiner till landets odlare att lyda

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

och vara lojala. Här fordrades, för regleringens genomförande med de jämförelsevis små kvantiteter, som man ändock utgick ifrån, omkring 600,000 ton för att förse konsumenterna med potatis. Enligt deklarationer upptagande c:a 1,100,000 ton, som avgåvos från lantbrukarnas sida, förklarade de sig på frivillighetens väg likväl vilja avstå av sina potatislager endast 80,000 ton av de behövliga 600,000. Det var vad lantmännen efter alla dessa vädjanden från statsmakternas sida ansågo sig på frivillighetens väg vara villiga att avstå. Vad var då annat att göra än att försöka tvångsledes eller genom starka påtryckningar få fram vad som erfordrades för att förse de stora konsumentklasserna? Jag är alldeles övertygad om att herr Nilsson i Vibberbo ansåg den åtgärden överflödigt. Man skulle icke ha gjort på det sättet. Men vilken väg skulle man beträtt vid det tillfället? Den, som vi prövade åren 1917 och 1918, ansågs icke framkonlig. Jag vill för resten, även om det blir såsom en liten malörtsdroppe i denna självberömmelsens glädjebägare, säga, att när det ändå fanns så mycket potatis, som det nu bevisligen finns, är det väl ändå en liten smula gyckel, när man efter dessa vädjanden förklarat sig frivilligt vilja avstå 80,000 ton av behövliga 600,000. Nu visar det sig, att potatistillgången är större än man någonsin kunnat beräkna. Det är väl också kommissionens fel — förstår jag — att icke deklarationerna avgivits på ett tillfredsställande sätt, eftersom felet skall läggas uteslutande på detta ställe. Nu är det en sådan jämmare, när odlarna icke ha utsikt att få exportera den överflödiga potatis, som verkligen finns, och jag är övertygad om att det kommer att bli många och långa jämmertoner över statsmakternas hårdhänhet mot odlarna, för den händelse regeringen icke skulle vara villig medge, att den potatis, som nu verkligen kommit fram, får exporteras av odlarna.

När man i övrigt — och därmed vill jag sluta — talar så mycket om alla dessa dårsaker, som äro begångna av kommissionerna, vilket givetvis någon gång även kunnat vara fallet, vill jag säga, att ingen är väl fullkomlig och alla borde väl ha så stor insikt, att de förstå, att det här varit en oerhörd apparat, som det gällt att sätta i gång, ofta med brist på kunnigt och insiktsfullt folk. Detta bör beaktas när man bedömer brister och fordrar att saker och ting kunnat vara ofantligt mycket bättre gjorda. Det stora och vackra syftet emellertid, som man siktat till, glömmar man bort, nämligen att ändå ordna med folkförsörjningen, så att icke människorna skulle gå under. När man från det hållet i olika tonarter grälar över kommissionsväsendet och allt vad det fört med sig, kan jag icke hjälpa, att jag kommer ihåg en historia, som jag hört i min barndom, och som jag ber att få berätta för herrarna. Det berättades, att uppe i obygderna låg en stuga, där det bodde ett gammalt par. Dit kom en kväll en björn och ville våldgästa. Mannen fann förenligt med sin ställning i detta hem att krypa upp och gömma sig uppe under taket någonstans. Men hustrun, som var rädd om hemmet, gick och grep en kvast och sökte därmed

driva ut besten. Det lyckades ock. När det väl var uträttat och faran avvärjd, klev gubben ned. Han var visserligen mycket glad över att det lyckats, men utbröt i grova förebråelser mot hustrun, som slagit sönder kvasten på odjuret. Han skulle icke hava handlat på det sättet. Jag undrar, mina herrar, om icke detta är en spegel, som åtskilliga böra titta sig i för att lära känna sig själva.

Jag har, herr vice talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Berg: Herr vice talman! Då jag anser, att dessa motioner angående kommissionernas avveckling äro av ganska stor vikt, skall jag be att få säga några ord. Jag vill då särskilt protestera mot den orättvisa beskyllningen mot lantmännen för oriktig potatisdeklaration. Uti potatisregleringen ha vi ett ganska klart bevis på folkhushållningskommissionens fullständiga oförmåga att sköta de saker, de gripit till sig att handhava. Alla kloka och förståndiga människor bland både producenter och konsumenter avrådde från denna reglering och protesterade mot densamma, men goda råd och protester förkastades helt och hållet. Envishet och opraktiskhet skulle råda. Detta orimliga förfarande från kommissionens sida har nu i onödan kostat svenska folket flera miljoner kronor. För att nu urskulda sitt stora misstag hittar kommissionen på att beskylla lantmännen för oriktiga deklarationer. Detta gör kommissionen utan undantag. Alla lantmän beskyllas för falsk deklaration. Om nu många potatisodlare uppgivit något mindre skörd än den verkliga var, så ha de säkert gjort detta i den meningen, att de skulle vara säkra om att kunna lämna det kvantum potatis, som de borde lämna ifrån sig. De kunde ej veta bestämt, huru stor ruttningsprocenten blev. Det hade ju blivit sämre både för dem och konsumenterna, om de ej kunnat fullgöra leveranserna enligt deklarationerna. Många ha säkert gjort sina deklarationer mycket samvetsgrant och med tanke på att det kunde hava blivit rätt tråkigt med leveransen, om ruttningsprocenten blivit så stor, som fallet ofta är om vintrarna. Nu tagas alla lantmän över en bog och beskyllas för falska deklarationer. Detta är sårande för lantmännen. Vi protestera mot dessa beskyllningar, och vi anse det skamligt gjort av F. H. K. att vilja försöka dölja och undskylla sitt stora misstag och sin opraktiskhet på detta sätt. Hade nu lantmännen deklarerat, så att de ej kunnat fullgöra leveransen, eller potatisen ruttnat, så att vad som enligt deklarationen skulle lämnats icke kunnat lämnas, då hade nog kommissionen varit färdig att beskylla lantmännen för att de utfodrat potatisen till djuren.

Ja, så beskyller F. H. K. lantmännen, för att de lagrat sin potatis så dåligt, att den ruttnat, och likväl ha de ju, enligt kommissionens mening, mycket mera potatis än de upptagit i deklarationerna. Huru stämmer detta ihop? Ja, det gör som allt annat, som kommissionen har om hand — det går alls icke ihop.

Det är ju bra märkvärdigt i alla fall med kommissionerna

Ang.
kristidskom-
missionernas
arveklände
m. m.
(Forts.)

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

och tillgången på matvaror. Så snart fläsket blev fritt från kommissionens tvångshand, så blev det god tillgång på detsamma. Samma var förhållandet med smöret. Huru anser F. H. K. detta? Menar den, att lantmännen undångömt grisarna från deklARATIONEN och likaså smöret? Eller huru är det med att tillgången blev bättre på dessa varor, då de blevo fria? Är det på samma sätt som med potatisen? Vad ha kommissionernas utsända inspektörer gjort? Kunde icke dessa räknat grisarna hos lantmännen och vägt smöret och potatisen? Någon nytta skulle väl kommissionerna haft av dessa inspektörer. Det vore bäst, att F. H. K., ja, hela kommissionsväsendet, avvecklades snarast möjligt, innan de rent av ruinera landet med sitt opraktiska förfarande, ty få de fortsätta, så sättes svenska folket i konkurs.

Herr Nilsson i Vibberbo: Jag ber att med anledning av herr Bärge i Katrineholm anförande få säga, att efter hans upplysningar skulle felet för det väldiga överskottet på potatis vila på de svenska lantmännen. Mot detta påstående skall jag be att på det allra bestämdaste få protestera. Det beror icke på Sveriges bönder, utan det beror på kommissionerna, som aldrig någonsin ha velat lyssna till vad de svenska bönderna ha sagt, så ock med hänsyn till potatisen. Icke blott Sveriges lantmän sade ifrån, att icke något beslag eller någon ransering av potatis borde ske, utan t. o. m. jordbruksministern varnade för en sådan åtgärd. Kommissionerna hade bort förstå, att under det år, det här gäller, potatisskörden var den rikligaste, som någonsin varit. De borde hava kommit ihåg, att under det året privatpersoner odlat potatis som aldrig tillförne, och de borde ha kommit ihåg, att det gått att importera potatis under samma tid, men de togo icke hänsyn till något av allt detta, utan de togo sig för att importera potatis i mängd och stå nu med ett väldigt överskott, som antagligen blir förstört och fördärvat. Det hela visar, som Bärge också med sin bild ville visa, att en björn infallit i herrens vingård och förstört densamma, och den björnen är kommissionerna.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Såvitt jag förstår äro regering och riksdag fullt eniga uti denna fråga, nämligen att kommissionerna skola avvecklas och kristidsförordningarna upphävas. Jag för min del anser, att det då icke längre kan vara någon anledning att ondgöra sig över kommissionerna, då nu för varje dag, som går, kristidsförordningar upphävas, och kommissionernas verksamhetsområde allt mer och mer förminskas. Kan det då tjäna mycket till att vi ideligen debattera denna fråga — vi hade ju en lång debatt om detta spörsmål, då herr Lindmans motion var före häromkvällen — ty det finns ju ingen opposition. Det förefaller mig därför, mina herrar, som om dessa kommissioner, som snart blott äro ett minne från en förgången tid, skulle få dö i fred, skulle jag så när vilja säga.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Så länge allt finnes, är det bra, men genast det börjar bliva brist, som det gjort i åtskilliga fall, vädjas till lantmännen, att de skola känna sig solidariska med samhället och icke taga hänsyn till egna fördelar utan göra vad de kunna, så att man kan komma över krisen. Då denna vädjan icke hjälpt, har det hotats med böter och fängelse.

Ang.
krisidskom-
missionerna
avvecklande
m. m.
(Forts.)

Nu har folkhushållningskommissionen såväl som många gånger förut gjort, ja, vi kunna ju säga ett missgrepp. Då vilja de värja ifrån sig och skylla det på lantmännen och säga, att dessa äro illojala. En ledamot av folkhushållningskommissionen, nämligen herr Bärge i Katrineholm, har sökt påvisa en del fall, där lantmännen icke uppfört sig så, som de bort göra, just beträffande dessa kristidsförordningar. Han säger då, att man behöver icke tro, att han är hatisk mot bönderna, ty han har själv arbetat i jordbruket och vet, hur svårt bönderna ha det, men han måste ändå säga sanningen. Något i den vägen föllo sig hans ord. Jag skall då be att få tala om för herr Bärge, att jag också har arbetat i all min tid i jordbruket och haft min försörjning därav, men jag har varken blivit statstjänsteman eller någon annan tjänsteman, och jag har icke heller varit med om att få sådana stora avlöningar, som man får i folkhushållningskommissionen, så att turen har icke sparkat fram mig här i världen, utan jag har fått arbeta själv för mitt uppehälle, hittills åtminstone. Jag tror därför, att jag kan känna till förhållandena lika bra som herr Bärge i Katrineholm.

Bland annat fingo nu bönderna veta om, att de icke hade respekterat maximiprisen. Ja, vem som respekterat dem, vet icke jag. Det är blott, då någon blivit åtalad, som man frågar efter maximipris. Folkhushållningskommissionen har icke ens själv respekterat dem. De kunna visserligen försvara sig med att inga maximipris gällt för dem. Men det hindrar ändå icke, att kommissionen gått upp 2- å 300 % eller mera över maximipriset. Om det nu vore så, att alla bönder skulle anse herrarna i folkhushållningskommissionen som några slags påvar, så att de voro alldeles ofelbara och syndfria, kunde jag förstå herr Bärge i Katrineholm, men varför skall detta gälla endast för bönderna och icke för alla andra, som kommit och bjudit över maximiprisen. Jag skall också be att få nämna, att just därför att regleringen på potatis kom i höstas, blevo folk nervösa och kommo till bönderna och bjödo mycket mera än dessa någonsin tänkt sig, att de skulle få.

Så talade han om deklarationerna. Ja, det är sannerligen icke gott att göra upp dem sådana som förordningarna föreskriva. Dessa deklarationer avgåvos, kanske icke i de allra flesta, men i många fall, innan potatisen delvis var ur jorden. Då skulle man på förhand kunna säga, hur många man hade, och vidare hur många av dessa, som voro små och under en viss storlek. De tagas i vanliga fall upp på en gång och läggas tillsammans på hösten. Det skall skrivas upp, hur mycket det är, och hur stor procent av potatisen, som skall ruttna på vintern, och hur i all världen skall bonden kunna veta detta? Jag tror, att, om man toge själva folk-

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

hushållningskommissionen och herr Bärge för att göra upp sådana deklarationer, skulle de, hur stor lön de än ha, hava stått sig lika slätt som bönderna gjorde i detta fall. Då det gäller att uppge det procental, som skall ruttna, är det klart, att bonden hugger till så att han är under tak. Ty annars måste han på våren redovisa och skriva och utreda och lämna förklaring, vart potatisen har tagit vägen, därför att det står skrivet, att det icke får ruttna mera än så och så mycket, och om så skulle vara att mera ruttnat bort, blir han trakasserad igen. Det är alltså bara självbevarelsedrift, då bönderna kommit på den idén att taga till för stor procent. Men när som det nu ruttnat för litet av potatisförråden så är det galet. — Jag såg en uppgift att F. H. K:s potatis hållit sig mera friska än beräknat var. Men kommissionen skall man ju aldrig hava någon räkning med.

Herr Bärge säger, att bönderna skola rätta sig efter dessa förordningar, och att icke bönderna lida någon orätt och icke äro berättigade till något missnöje. Jag vill visst icke säga, att det är någon som gjort orätt i tillämpningen av alla dessa förordningar och instruktioner m. m., ty min personliga erfarenhet är att man får orätt i alla fall, hur rätt man än betar sig gentemot dessa förordningar. Så är det med bönderna, och det är det, som herr Bärge i Katrineholm icke känner till. Allt vad folkhushållningskommissionen gör är rätt, och herr Bärge beskyllningar äro också rätta, men hur det i verkligheten förhåller sig härmed skall jag be att få erinra om.

I höstas under urtima riksdagen beskyllde han mig för att i detta fall icke vara lojal. Han talade om detsamma då, som han gjorde nu i sitt sista anförande, nämligen att det var brist på potatis i landet, bara därför att bönderna icke ville sälja den. Han sade, att Andersson i Grimbo höll inne med potatisen, och alla av hans kaliber gjorde likadant och ville icke sälja sin potatis. Jag bryr mig icke om vad herr Bärge i Katrineholm tycker, och vad förhållandena på Grimbo beträffar, vill jag säga åt honom: »Inga främmande fingrar i maten, ty det sköter jag själv!» För kamraterna i kammaren skall jag däremot be att få visa, hur vederhäftig han är. Jag hade faktiskt sålt alldeles för mycket potatis. Affärerna skulle vara uppgjorda, innan deklarationerna avgåvos, varefter ingen försäljning fick ske direkt till konsumenter. Jag lämnade min sista leverans de första dagarna i april. Det var 200 hektoliter potatis till närmaste stads fattigvård, som var kontrakterat, innan regleringen kom i september. Då jag fullgjort denna leverans, fanns det icke tillräckligt kvar till utsäde. Det visste jag om förut, och jag gjorde också framställning om att få slippa leveransen, men det fick jag icke. Nu har jag fått köpa potatis till utsäde i år genom folkhushållningskommissionen och betala betydligt över maximipris. Jag vill säga, att denna ansökan och folkhushållningskommissionens beviljande av densamma är alldeles i sin ordning, så att den, som har intresse för saken, kan taga reda på var vederhäftigheten finnes. antingen i folkhushållningskom-

missonsledamotens herr Bärge i Katrineholm uttalande i riksdagen eller i mitt, jag, som står här som bonde.

Vidare få vi så många komplimanger av herr Bärge i Katrineholm. Jag vet icke riktigt, vad han menar med att vi bönder skulle vara stora syndare, som behövde se oss i spegeln, och med att vi uppträtt på ett sätt, som vi icke bort. Jag undrar om icke herr Bärge i Katrineholm, och kanske andra ledamöter av folkhushållningskommissionen också, behövde taga en titt i spegeln. De skulle då få se vem det är vi ha att tacka för en god del av de galenskaper som de senare åren vidtagits i s. k. regleringssyfte.

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Att förhållandena blivit så som de blivit, är givetvis tack vare det ingripande, som ägt rum. Jag har nyss fått en liten illustration till detta av en norrländsk livsmedelsordförande, som för någon timme sedan kom hit från sin hemort. Han berättade, att inom hans livsmedelsnämndsområde hade man haft synnerligen stora svårigheter att dragas med för att från vederbörande erhålla det erforderliga behovet av potatis, och under 2 à 3 månaders tid under vintern hade livsmedelsnämnden saknat potatis, trots upprepade framställningar därom. Nu var det emellertid så, att livsmedelsnämnden fått sig ålagt att lämna uppgift om det ungefärliga behovet av potatis under *regleringsåret*. Det skulle ske på en särskild blankett, där livsmedelsnämnden på grundval av de från området inkomna deklarationerna och befolkningens storlek skulle beräkna det ungefärliga behov av potatis, som man hade att inköpa från annat håll. På grund av dessa från vederbörande myndigheter infordrade uppgifter, som då lämnades från livsmedelsnämndernas sida, beräknade sedan vederbörande, hur mycket varje livsmedelsnämnd behövde för konsumtionsåret. För några dagar sedan kom meddelande till de olika livsmedelsnämnderna, att nu skulle det erforderliga behovet, *beräknat för hela konsumtionsåret*, alltså även för de månader under vintern, då de icke kunnat få någon potatis, tillsändas dem. Här avsedda livsmedelsnämnd erhöi i detta fall — och det var på samma sätt inom hela länet — dagen eller några dagar före regleringens upphävande vagnslast efter vagnslast av potatis, som den icke behövde. Från fredagen i förra veckan till den 5 dennes erhöi ifrågavarande livsmedelsnämnd — det var Ovanåkers — 18 vagnslaster potatis, varav den icke behövt mer än högst tredjedelen. Till följd av den beskaffenhet denna potatis hade sände emellertid nämndens ordförande ett telegram till folkhushållningskommissionens potatisavdelning i Stockholm den 5 maj kl. 2.30 e. m., av följande lydelse: »110 ton potatis erhållna från Stugsund, Manfreds last, högst underhållig och kan ej säljas till uppgivet pris. Får den lossas för eder räkning. Telegramsvar. Ovanåkers livsmedelsnämnd.» Därefter kom den 5 maj ett kl. 6.05 e. m. inlämnat telegram från potatisavdelningen av följande lydelse: »Omtelegraferade potatisparti måste av eder mottagas. Tag besiktning i laga ordning och sortera potatisen, varefter avdelningen kommer att gott-

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

skriva eder i enlighet besiktningsinstrument.» Detta besiktningsinstrument föreligger här och har följande lydelse:

»Undertecknade, av Ovanåkers livsmedelsnämnd anmodade att besiktiga ett parti om 110 ton potatis av ångaren Manfreds last, anlända från Stugsund den 5 maj 1919, få härmed, efter verkställt uppdrag, avgiva följande intyg:

Potatisen var ytterst illa behandlad i det att en stor del var förstörd genom sönderskyffling och krossning. Dessutom var den angripen av röta och sjukdom. Vid öppnandet av vagnarna märktes en stark lukt förorsakad av att potatisen tagit jäsning.

Vid sortering av densamma befanns, att endast 60 % var användbar till människoföda, och då återstående 40 % endast delvis är användbar till kreatursfoder, anse vi, att detta icke kan vara värt mer än vad nämnden erlagt för detsamma i frakt och lossningskostnader, vilket vi härmed på begäran intyga. Edsbyn den 8 maj 1919.»

Undertecknarna äro dels livsmedelssstyrelsens inspektör för potatislagringen i Gävlebrgs län, dels föreståndaren för Edsbyns konsumtionsförening och dels stationsinspektoren på platsen.

Detta lilla intyg är ett talande bevis för det sätt, varpå myndigheterna vårdat dem anförtrodda viktiga livsmedel.

Nu anmärkte herr Bårg i Katrineholm, att dessa förhållanden, d. v. s. den knappa ransoneringen förut och den rikliga tillgången nu, till stor del torde hava varit orsakade av de oriktiga eller åtminstone missvisande deklarationer, som lantmännen avgivit. Jag skulle till detta vilja säga, att det visserligen är givet, att det funnits sådana lantbrukare, som icke varit lojala, utan som hava undandolt åtskilligt och icke uppgivit vad de borde uppgiva. Sådant tillvägagångssätt brännmärkes av varje lojal lantman och är att beklaga. Men man får för sådana undantagsfall icke skära alla lantmän över en kam. Jag tror att de flesta lojalt fogat sig efter föreskrifterna. Jag vill ock vad beträffar anmärkningen om dessa deklarationer säga, att när en lantman på hösten haft att deklarerat sitt lager och därvid haft förbindelse att till staten lämna den mängd potatis, som icke behövdes till utsäde eller för hans egen familjs uppehälle, så iklädde han sig i och med denna deklaration en allvarlig förpliktelse, som han hade att fylla och som han ansåg sig tvungen att uppfylla. Samtidigt uppmanades lantmännen att i främsta rummet sörja för att tillräckligt med utsäde förefanns, och den saken är av oss alla erkänd som synnerligen viktig, att odlaren sörjer för kommande konsumtionsår, så att han då har möjlighet att producera livsmedel. Men därför fordras, att han är i besittning av utsäde. Under sådana förhållanden är det klart, att en lantman måste räkna med att vara på den säkra sidan i fråga om tillgången på erforderligt utsäde. Varje lantman vet också, att han på hösten icke är människa att kunna uppgiva på kilot, hur stor avgången på grund av förruttelseprocenten blir. Och om han då skall vara på den säkra sidan, måste han taga till denna förruttelseprocent så pass, att han är viss om, att, när våren kommer, han har tillräckligt med sättpotatis. För att vara på den säkra sidan och icke komma i den fatala situationen att sakna ut-

såde, när våren kommer, måste han uppgiva minimisiffror. Om det då skulle visa sig, att hans beräkningar rörande avgången varit alltför försiktiga, och att han följaktligen, när våren kommer, har mera än han beräknat hava, därest förruttnelseprocenten blivit större, då kan man icke rättvisligen lägga lantmannen detta till last, att han iakttagit nödiga försiktighetsåtgärder, som inneburit tryggande av kommande års livsmedelstillgång. Därtill ville jag säga, att vederbörande nog icke hava tillräckligt tagit i beräkning, att det funnits en massa småodlare. Dessa mängder av odlare, som haft ett område av 300 kvm., där de odlat potatis och för vilka de icke varit deklarationsskyldiga, hava kanske skördat så pass avsevärda mängder, att de avsevärt inverkat på slutresultatet, men det har tydligen icke tagits i beräkning av folkhushållningskommissionens vederbörande, och det har kanske också i betydlig grad inverkat på slutresultatet. Konsumtionen av potatis har väl också minskats sedan det blivit något rikligare tillgång på andra livsförnödenheter.

Vi stå emellertid nu som väl är inför, hoppas jag, slutet på dessa kommissionshistorier, och ingen, varken producent eller konsument, längtar väl tillbaka till denna statliga reglering. Alla önska, att den snarast möjligt må upphöra, och regeringen har ju också slagit in på den vägen, ehuru den märkvärdigt nog ansett sig behöva en så förlängd prolongation av förfoganderättslagen, som vi från lantmannahåll icke ansett nödvändigt. Vi hava ansett, att regeringen icke behövt fortsätta sitt förfogande över varorna längre än nödvändigt. Trots detta hoppas jag, att som slutresultat av de erfarenheter vi vunnit under dessa krisår, av dessa statliga regleringar, kvarstår detta, att statens ingripande över den fria näringsverksamheten måste ske med synnerligen varsam hand, och att statsingripande överhuvud taget socialisering av produktionsmedlen och av produktionen själv icke visat sig lända vare sig till producentens eller konsumentens och därmed icke heller till produktionens gagn. Jag önskar, att man litet var här i landet, riksdagens ledamöter såväl som utanför stående, måtte taga den lärdomen, som vi alla borde taga av detta, lärdomen om värdet av de socialiseringsprojekt, som gång efter annan uppdyka, och de förslag, som avse att allt mer och mer kringskära det fria förfogandet och den enskildes fria bestämmanderätt över sin produktion och person. Då kanske vi litet var skola komma till ett resultat, som kan vara till bättnad för framtiden. Jag ville som sagt göra en vördsam vädjan till de många projektmakare, som komma fram gång efter annan med förslag om ingripanden i olika riktningar, att taga en smula mera lärdom av krisårens erfarenheter och allt det myckna reglerandet och statsingripandet, att taga en sådan lärdom av detta, att de lägga en smula hämsko på de många socialiseringsprojekten.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr B ä r g: Herr talman! Endast ett par repliker. Nu sedan herr Andersson i Grimbo och den siste ärade talaren ryckt in som talesmän för den »lojala» bondekåren har jag just ingen

*Ang.
kristidskom-
missionernas
utvecklande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

erinran att göra mot vad som sagts. Men för den händelse det skulle falla någon av kammarens ledamöter in att tro, att jag verkligen i debatten beskyllt herr Andersson i Grimbo personligen för att hava förfarit oriktigt i fråga om potatisdeklarationer och dylikt, skall jag endast be att få hänvisa till mitt yttrande, som återfinnes i kammarens protokoll för den dagen. Jag har icke gjort det. Vad jag den gången hänsyftade på, och som väl kanske upprört herr Andersson en smula, var hans kontrovers icke med folkhushållningskommis-sinen utan med ortens rättsmyndigheter, och den saken får han reda ut med dem och icke med kommissionen. Huruvida domslutet i hans mål är oriktigt, har kommissionen icke att göra med. Det myckna talet om de stora lönerna som ledamöterna hava — jag menar nu icke de fast anställda utan ledamöterna i respektive avdelningar i kommissionen — kan ju också kanske vara skäl i att undersöka, om de äro så synnerligen givande.

Angående herr Normans dråpliga exempel vill jag understryka, att han har fullkomligt rätt i sin skildring av potatisleveranserna. Det tråkiga i saken är endast, att kommissionen icke, såvitt jag vet, för egen del har lagrat potatis i stukor, utan den har haft den förvarad i lådor på de olika upplagsplatser, där den besiktigats och befunnits fullgod, och den utsändes framför allt aldrig i sådant skick till de olika orterna. Men klagomål hava hörts från många, som fått potatis — jag törs nu icke säga varifrån den kommit, om den kommit från något annat håll än lager hos odlarna, det skulle jag dock icke tro. Det tillgår nämligen vid fördelningen av potatis så, att vederbörande livsmedelsstyrelser i de olika orterna med ledning av potatisdeklarationerna kontraktera om potatisleveranser hos odlarna. Dessa leveranser fortgå undan för undan, och det är ett sorgligt faktum att när man får fram den potatisen från odlarna, ser den oftast ut på det sätt, som herr Norman varit vänlig att intyga här. Den livsmedelsnämnd, som jag dessutom står i spetsen för, har haft sorgliga erfarenheter därav. Då den av myndigheterna kontrakterade potatisen levererats av odlarna, har det inträffat, att man fått sortera bort därav och att odlaren fått vidkännas avdrag för densamma med ända till 60 procent. så att det av herr Norman relaterade fallet var icke det värsta. Så har den vidare kunnat vara bemängd med en massa jord, vi hava fått potatissändningar direkt från odlarna, där denna uppgått till omkring 30 procent av den levererade potatisen. Sådana te sig förhållandena, och jag tror, att herr Normans skildring är alldeles riktig. Det gäller bara för herr Norman att bevisa, att potatisen varit i förvar hos livsmedelskommissionen. Ty eljest tar jag för alldeles givet, att den överklagade omständigheten i detta liksom i många andra fall är beroende på odlarna och att potatisen på de olika leveransorterna lastats in på båtar eller järnväg och så kommit fram till destinationsorten i detta skick. Och sedan får folkhushållningskommissionen skulden för detta.

Jag hör, herr Norman säger, att det var dansk potatis. Det var en annan sak. Men jag tror i alla fall, att det är riktigt, som jag säger. Är den nu från Danmark, så skulle jag vilja säga, att

det är väl kanske icke så stor skillnad på danska och svenska leverantörer, när det gäller att pracka på myndigheterna varor, som äro dåliga och undermåliga. Den av herr Norman lämnade upplysningen kan ju få gälla för vad den är i detta fall. De erfarenheter, man gjort hos oss, hava emellertid varit mycket tråkiga, i avseende på odlarnas lojalitet i vissa fall.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra särskilda utskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete samt två i ämnet väckta motioner.

Ang.
kristidskom-
missionernas
avvecklande
m. m.
(Forts.)

Genom en den 18 mars 1919 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 339, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft till behandling tvenne i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

nr 203 inom första kammaren av herr *von Sydow*; samt

nr 409, inom andra kammaren av herrar *Sjöström* och *Borggren*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse eller eljest bedrives utan samband med bageri- eller konditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av konditorivaror utföras å sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sägs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdag under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

d) uppellning eller deggörning utföras å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

e) uppellning utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- eller helgdagar, uppellning eller deggörning utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift på sådant sätt, att arbetstiden, raster däri inbegripna ej för något arbetslag överstiger åtta timmar av dygnet, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermiddagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är ytterligare eftergift oundgängligen erforderlig för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, eller eljest av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet eller den myndighet, Konungen förordnar.

Är på grund av olyckshändelse eller annan oförutsedd omständighet avvikelse, varom i första stycket sägs, oundgängligen nödvändig, och är ej tid att inhämta tillstånd därtill, må avvikelserna vidtagas utan tillstånd, dock ej för mer än ett dygn i sänder. Om sådan åtgärd och anledningen därtill åligger det företagets innehavare att ofördröjligen göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör.

5 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare: och skall därvid i tillämpliga delar lända till

efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

*Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)*

6 §.

Bedriver innehavare av företag, som i denna lag avses, arbete i strid mot vad i lagen är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har på sådant sätt till arbete med faders eller målsmans vetenskap och vilja använts person under aderton år, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill därligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

7 §.

Fullgöres icke anmälningsskyldighet, varom stadgas i 4 § andra stycket, straffes företagets innehavare med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

8 §.

Förseelse, som omförmäles i 6 eller 7 §, åtalas vid polisdомstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919 och äger giltighet till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 6 eller 7 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftsätt eller anordningar i övrigt för att icke tillämpningen av förevarande lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må yrkesinspektionens chefsmyndighet eller den myndighet, Konungen förordnar, medgiva nödigt anstånd med tillämpningen; samt

B) att ovanberörda motioner måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt:

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

1) av herrar Nilsson i Skottlandshus, Forssman, friherre Langen-

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

skiöld, Jespersson, Tham, Nyberg, Olsson i Broberg. *Persson* i Fritorp och *Lübeck*, som förklarar sig anse, att utskottet bort föreslå, att i lagförslaget efter 8 § måtte infogas en ny paragraf, så lydande:

9 §.

Denna lag äger icke tillämpning å rörelse, som bedrivs utan biträde av annan än hustru och hemmavarande barn, ej heller å arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning dygnet runt;

2) av herr *Persson* i Fritorp, som hemställt, att första stycket av slutstadgandet måtte erhålla följande lydelse: Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919; samt

3) av herrar *Lindley, Ödlund, Lindqvist* i Kosta, *Holmström* och *Nilsson* i Malmö, vilka dels tillstyrkt bifall till vad herrar *Sjöström* och *Borggren* uti sin förstnämnda motion föreslagit i avseende å 4 § eller att sista punkten i första stycket måtte utgå, dels ock, beträffande slutstadgandet, instämt i herr *Perssons* i Fritorp reservation.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig med avseende å föredragningsättet hemställa:

att utlåntagandet företages till avgörande punktvis;

att det under punkt A) upptagna lagförslaget måtte föredragas paragrafvis med ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 1 paragrafen, och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställan i punkt A) måtte föredragas; samt

att för den händelse lagförslaget i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

Efter föredragning av 1 § anförde

Herr *Persson* i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag fatta mig mycket

Ang. lag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.
(Forts.)

ningar kan ge vid handen, innan man lagfäster en enligt mitt förmenande så osmaklig bestämmelse som den här föreslagna.

Vidare har jag för egen del avgivit en reservation, som gäller stadgandet angående lagens giltighetstid. Herrarna finna, att såväl Kungl. Maj:t som utskottet föreslagit, att lagen skall upphöra att gälla med den 31 december 1923. Att besluta en sådan lag provisoriskt finner jag för min del olämpligt. Är det så, att lagen visar sig vara sådan, att den behöver ändras eller upphävas, så har ju riksdagen rätt att göra detta, när helst riksdagen finner skäl därtill föreligga. Och det kan göras även under den tid, som lagen här bestämmes skola äga sin giltighet. Jag tycker icke, att riksdagen i detta fall behöver vara rädd för sig själv, och jag får säga, att det är riksdagen, om den i denna punkt går med på, vad utskottet och Kungl. Maj:t föreslagit. Provisoriska lagar hava vi haft gott om under kristiden. Men nu är ju denna lag, såvitt jag kan förstå, icke av en natur, att den har något av kristidsblod i sig, och därför kommer jag sedermera att yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Jag skall nu, herr talman, be att få yrka bifall till paragraf I i föreliggande förslag.

Herr Borggren: Herr talman, mina herrar! En reservation till detta lagförslag går ut på, att lagen som sådan icke skulle äga tillämpning för andra än de arbetare, som äro anställda i annans tjänst. Dessa reservanter anse det vara oegentligt, att lagförslaget skall omfatta även den, som för egen räkning utan biträde av lejd arbetskraft arbetar för tillverkning till avsalu av bageri- och konditorivaror, och därför vilja reservanterna att lagen icke skall omfatta de s. k. hembagerierna, eller, som den föregående talaren uttryckte sig, hustru och hemmavarande barn, utan dessa skulle få tillverka och baka bröd vilken tid av dygnet, som helst, och vilka sedan köra till någon stad eller något samhälle, där de försälja den vara, de tillverkat.

Första gången, man framförde motion i detta ärende här i riksdagen, gick denna motion ut på, att man skulle företaga en utredning angående nattarbetet inom bageriyrket. Denna motion vann också riksdagens bifall, och en utredning blev företagen inom detta yrke. Nu har också här framlagts ett lagförslag om att begränsa nattarbetet i bagerierna. Vi hava då utgått ifrån, att om man verkligen skall hava en lag rörande nattarbetet inom bageriyrket, så bör denna lag vara avfattad på sådant sätt, att den omfattar alla, som baka, vare sig hembagerier eller stora arbetsgivare, som bedriva bageriyrket. Vi hava också i den motion, som vi framlagt, framhållit, att en mycket stor och osund konkurrens skulle uppstå på grund av dessa hembagerier, som skulle äga rätt att baka vid vilken tid på dygnet som helst.

Nu är det också någonting annat, som kan läggas till grund för denna motion, som velat ha nattarbetet förbjudet. Detta är yrkets säregna karaktär. Det förhåller sig nämligen så, att inom alla bagerier har åtminstone hittills arbetet endast bedrivits en viss tid av dygnet. Det har huvudsakligen pågått om natten; den övriga tiden av

dygnet har verkstaden eller bageriet varit stängt, och inlet arbete har utförts. Vi hava då från dessa utgångspunkter ansett, att det skulle kunna gå lika bra att utföra detta arbete på dagen som på natten. Vi hava även utgått ifrån, att i andra länder hava verkligen antagits särskilda lagar för bageriyrket. Och det har naturligtvis kunnat ske på grund av de säregna förhållandena i detta yrke jämfört med andra. Nu stadgar detta lagförslag, som här föreligger, att bröd får tillverkas från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen. För min del finner jag, att det måste väl åtminstone räcka till, om man kan tillverka färskt bröd hela dagen från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen, och att man då mycket väl kan hava stängt under den återstående delen av natten. Och vad beträffar förarbetena få ju dessa börja klockan 4 på morgonen.

Nu hava dessa reservanter i sin reservation också framhållit, att lagen även borde vara sådan, att den skulle tillåta arbete dygnet runt med skiftindelning. Och detta har motiverats med hänvisning till det stora lagförslag, som nu föreligger till behandling inom utskottet. Man har ansett, att även inom detta yrke skulle kunna inrättas treskiftsystem. Då, såsom jag nämnde, arbetet inom bageriyrket hittills endast pågått en viss tid av dygnet och sedan stannat av, har det naturligtvis varit detta, som gjort, att man icke ausett något skiftsystem böra införas. Det finnes för närvarande icke många bagerifabriker, där man har arbetet indelat i skift. Jag tror icke heller, det skulle vara lyckligt, om man toge och införde skiftsystem i bagerierna, Om man t. ex. skulle antaga den paragraf, som reservanterna föreslagit, vilken säger, att lagen som sådan icke skall äga tillämpning å arbete som bedrives med regelbunden skiftindelning dygnet runt, komme vi icke i någon bättre ställning, utan vi skulle komma i en sämre ställning än vi hittills varit beträffande bageriarbetet. Ty nu är det verkligen så, att nattarbetet är borttaget i ganska stor utsträckning. Men om man antog denna paragraf 9, sådan som den här är föreslagen av reservanterna, kan man verkligen säga, att nattarbetet skulle komma att utsträckas i sin hela vidd eller till fullständigt nattarbete.

Reservanterna säga ju också, att det endast skulle bli nattarbete för arbetarna var tredje vecka. Jag vill upplysa kammaren om, att det är icke förhållandet beträffande bageriyrket, att man kan skifta om med arbetet på det sättet, att var och en endast skulle behöva utföra nattarbete var tredje vecka. Det är nämligen så inom detta yrke, att den arbetare, som specialiserat sig på ett visst arbete, får också hålla på med detta arbete hela tiden.

Då de sakkunniga sammanträdde, framhölls det från arbetsgivarnas sida, att man ville bibehålla nattarbete och nattskift, i all synnerhet inom spisbrödsbagerierna. Det var nämligen vid ett par sådana fabriker, man begagnade sig av skiftsystemet, och där man ansåg sig behöva hålla på med nattarbete även i fortsättningen. Men från andra sidan framhölls det, att det icke vore någon förlust, ifall man stängde dessa fabriker under en viss tid av dygnet. Man har ju därför också ett visst medgivande i lagen, enligt vilket spisbrödsfabrikerna få lov

*Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)*

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

att fortsätta med arbetet mellan klockan 8 och 10 och sedan även få fortsätta med passning och torkning av bröd till 12 på natten. De fabriker som behöva stå stilla endast 4 timmar om dygnet. Man kan icke jämföra denna industri med övriga stora industrier. Man kan icke säga, att det skulle förorsaka arbetsgivarna någon stor förlust, ifall denna tid stadgades, utan tvärtom.

Nu har av mig och herr Sjöström framförts en motion, i vilken vi hemställt om sådan ändring av den av Kungl. Maj:t föreslagna 4 §, att i mellersta stycket det som börjar med orden »Är ytterligare eftergift oundgängligen erforderlig» och slutar med »Konungen förordnar» helt utgår. Vi hava nämligen ansett, att ifall man skulle komma att införa detta i lagen, det skulle kanske vara ganska många, som skulle söka få denna rättighet att baka om natten. Denna förmån är ju ändå föreslagen, och då kan man hos yrkesinspektören begära tillstånd att få baka vissa nätter om året. Sådan rätt kan beviljas för två dygn åt gången och tillsammans tio gånger om året. Skulle man nu utsträcka denna rätt så långt som i detta stycke är föreslaget, är jag för min del alldeles övertygad, att man kommer att missbruka denna förmån. Svenska bageriarbetarförbundet och Konditoriindustriarbetareförbundet, vilka yttrat sig över detta lagförslag, har i sitt till civilministern ingivna uttalande gjort den anmärkningen, att detta stycke borde ur lagförslaget utgå. Därför kan jag för min del icke annat än instämma i yrkandet, att denna del bör ur paragrafen utgå. Jag vill sålunda för min del vad beträffar 4 § instämma i och yrka bifall till den reservation, som är framställd av herr Lindley m. fl.

Beträffande lagens giltighetstid skall jag be att få instämma i det förslag, som framställdes av den föregående talaren, vilken yrkade bifall till den reservation, som är avgiven av herr Persson i Fritorp. Jag är av alldeles samma mening som den föregående talaren och anser för min del, att man verkligen bör bifalla den reservationen, och att man alltså icke antager lagen på viss tid, utan att den får gälla hur länge som helst.

Bageriarbetarna hava haft den förhoppningen, i synnerhet sedan riksdagen beslutat företaga denna utredning, att nu skulle man verkligen komma dithän, att nattarbetet skulle komma att förbjudas, och jag kan aldrig tänka mig något annat än att andra kammaren för sin del skulle bifalla just den reservation, som är avgiven av herr Lindley m. fl., och även att andra kammaren ej skulle bifalla 9 §, vilken är antagen av första kammaren.

Vid genomläsande av de olika yttranden, som avgivits angående detta lagförslag, skall man finna, att arbetstidskommittén avgivit ett mycket vackert betänkande. De sakkunnige, som gemensamt voro inkallade till arbetstidskommittén, voro fullkomligt överens. Kommerskollegium har ävenledes yttrat sig över lagförslaget och givit en mycket välvillig motivering. Lagrådet, som också yttrat sig över detta lagförslag har, kan man säga, varit så gott som enigt, i det att endast en av lagrådets ledamöter haft avvikande mening. Kungl. Maj:t har också ställt sig mycket välvilligt vid avgivandet av detta lagförslag.

Jag kan därför icke tänka mig annat än att åtminstone andra kammaren skulle antaga detsamma med de små ändringar, som jag här yrkat bifall till.

I vad gäller 1 § skall jag be att för min del få yrka bifall till densamma.

Ang. lag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.

(Forts.)

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman, mina herrar! I egen-skap av medreservant skall jag be att få besvara kammaren med ett par ord.

Det föreliggande lagförslaget lider delvis av det felet, att vad man ger i den ena paragrafen tar man tillbaka i den andra. Man vill gärna vara med om en lagstiftning men samtidigt vill man föra fram en sådan mängd undantag, att undantagen i själva verket bli regeln. När så är, är ju i grund och botten en lagstiftning meningslös.

En paragraf, vars verkningar skulle gå i den riktningen, är 4 §. Enligt densamma skall, därest särskilda förhållanden det påkalla, avvikelse få göras från de tidigare paragraferna, och enligt denna paragraf skall man kunna få erhålla tillstånd till nattarbete för två dygn i sänder, för varje arbetsställe dock icke mer än tio gånger under ett och samma kadenderår. Jag tycker, att där borde man ha satt punkt. Men utskottet vill, att det skall medgivas ytterligare eftergifter, för vilkas beviljande vederbörande dock ha att vända sig till yrkesinspektörens chefsmyndighet eller den myndighet, Konungen förordnar. Det är ju ett sätt att nästan taga tillbaka vad man förut givet, och det är ju givet, att vi reser vanter för vår del ej kunnat biträda en sådan mening.

Sedan hava högerreservanterna kommit fram med förslag, att man skulle göra undantag för hembagerierna, och man har härför anført en hel del skäl. Man ömmar för den och den hustrun, som kan hava hembageri som binäring, och man tycker att det bör icke läggas något hinder i vägen för sådant arbete. Herr Persson i Fritorp sade till och med, att om någon vill stiga upp klockan 5 på morgonen och börja sitt arbete, skulle han eller hon hädanefter vara förhindrad därtill. Så är nu emellertid icke alls förhållandet. Man får enligt utskottets förslag nog stiga upp redan klockan 4 och börja vidtaga de anordningar, som äro nödvändiga för bakandet. I första kammaren har man redan bifallit ett sådant förslag, vilket av dessa reser vanter framställts under en nionde paragraf. Jag får verkligen säga, att om man hjälper hembagerierna, så stjälper man i själva verket yrket, bageriidkare och arbetarna, ty det är givet, att hembagerierna komma att så småningom få en hel del arbete, som förut har bedrivits inom det egentliga yrket. Produktionen kommer på det sättet att fördelas på en mängd händer i stället för, som det förut varit, på ett mindre tal; hembagarna bli sålunda de egentliga producenterna, och själva yrket kommer att lida. Ett sådant förslag skulle alltså vara synnerligen olyckligt för yrket, och jag kan därför icke annat än på det bestämdaste avråda från att fatta ett beslut i enlighet med detta förslag.

*Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)*

Vi hava reserverat oss mot en bestämd giltighetstid. Vi hava ansett, att i detta fall som i så många andra man kan slå fast tidpunkten för lagens ikraftträdande. Sedan äro motionärer eller andra oförhindrade att framdeles göra de yrkanden på ändringar, som erfarenheten kan påvisa vara erforderliga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till lagförslaget, dock med det undantag som den av oss framförda reservationen angiver, till vilken jag senare skall be att få yrka bifall.

Jag skall förresten be att få tillägga, att det är rätt viktigt, att anda kammaren godkänner utskottets förslag med de ändringar, som vi reservanter yrkat på. Det är nödvändigt ur sammanjämnings-synpunkt, ty som bekant har första kammaren redan bifallit den av högerreservanterna föreslagna 9 §. Alltså är det av synnerligen stor vikt, att andra kammaren nu fattar beslut i enlighet med vad utskottet och reservanterna från vänstern påyrkat.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Under diskussionen har yrkats bifall dels till den av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen, dels till herr Perssons i Fritorp reservation och dels till den reservation, som är avgiven av herr Ödlund m. fl.

Jag ber till en början att få säga några ord om den förstnämnda reservationen. Jag vill i det avseendet gärna erkänna, att det vid första påseendet förefaller besynnerligt att lagstifta om den tid, som vuxna självständiga personer, fristående yrkesidkare skola få arbeta i sitt yrke. En sådan inskränkning vilar på en uppfattning, som hittills varit oss ganska främmande. Jag tror därför, att vi litet var helst skulle vilja slippa lagstifta om en sådan sak. Men på samma gång vill jag betona, att här föreligger nu ett lagförslag, som för realiserande av sitt egentliga syfte, avskaffande av bageriarbetarnas nattarbete, påkallar ingrepp även i de självständiga yrkesidkarnas frihet. Detta förslag är grundat på ett enhälligt kommittébetänkande och vad själva huvudsaken beträffar, har det omfattats av alla utskottets ledamöter. Man har nämligen icke heller från högerhåll haft något att anmärka mot att ett förbud mot bageriarbetares nattarbete kommer till stånd. Man har således på alla håll funnit sig av den förebragta utredningen övertygad om, att hänsynen till bageriarbetarna verkliga kräver genomförandet av ett sådant förbud. När man kommit på det klara med den saken, har man haft att välja på att antingen genomföra en sådan lagstiftning på ett sätt, som skulle väsentligen skada bageriidkarnas ekonomiska intressen eller ock att genomföra reformen så, att den icke medförde egentligt avbräck i bageriidkarnas ekonomi. Det är ganska självklart, att utskottet därvid valt det senare alternativet.

Det har redan anförts de skäl, som tala för att icke låta lagstiftningen enbart träffa de bageriidkare, som hava arbetare, och således lämna hembagerierna utanför lagstiftningen. Att en sådan lagstiftning skulle leda till en för bageriidkarna farlig konkurrens och därför av dem motses med de allvarligaste bekymmer, är här redan visat.

Jag skall endast till bestyrkande av riktigheten av vad i det avseendet är sagt, citera några rader ur ett utlåtande i denna sak, som i dessa dagar avgivits av Sveriges bageriidkareförenings verkställande utskott. Utskottet uttalar där i mycket starka uttryck sin missbelåtenhet med denna lagstiftning överhuvud taget. Därefter fortsätter utskottet beträffande det föreslagna undantaget för hembagerierna. »Det lider ej det minsta tvivel, att det ifrågavarande skenbarligen oväsentliga undantaget i verkligheten skulle resultera i ett väsentligt omläggande av bageridriften på grundvalen av privilegierade 'familjebagerier' till ruin för dem, som ägna sig åt detta yrke såsom livs-uppgift. Emot ett dylikt behandlingssätt måste Sveriges bageriidkare inlägga sin bestämda protest. Om vi skola berövas den medborgerliga likställigheten inom lagstiftningen i förhållande till andra näringsgrenar, kräva vi åtminstone en sådan likhet inom vår egen. Stockholm den 9 maj 1919. Sveriges bageriidkareförenings verkställande utskott, Melcher Lindholm.»

*Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)*

Jag kan ej neka mig nöjet också på samma gång tala om det verkligt bedrövliga öde denna reservation rönt i en av våra största högertidningar. För några dagar sedan stod i Nya Dagligt Allehanda inlagen en redaktionsartikel om denna fråga. I denna artikel uttalades ett mycket skarpt ogillande av lagstiftningen över huvud taget, men skärpan blev betydligt mycket större, när artikeln kom till högerreservationen, ifråga om vilken denna näringsidkarnas tidning, Nya Dagligt Allehanda, säger: »vad reservationen beträffar torde de svenska bageriidkarna hava all anledning att bedja Gud bevara sig för sina vänner». Det är således det sätt, på vilket de herrar högermän i utskottet, som reserverat sig, i detta fall förstätt att tillvarata denna svenska närings intressen. Jag föreställer mig, att andra kammaren har så mycket verkligt intresse för denna näring, att den icke vill gå dessa reservanternas ärenden.

Reservationen avser för övrigt icke endast att fritaga hembagerierna utan vill dessutom göra undantag från lagens bestämmelser för det fall, att driften i bagerierna bedrives med regelbunden skiftindelning dygnet runt. Med avseende på denna del av reservationen är det att märka, att den går längre än den motion, som reservationen utgår från och längre än reservationens egen motivering. Ty såväl i reservationens motivering som i motionen talas om det förhållandet, att bageridriften är fullständigt treskiftsindeldad, d. v. s. att varje arbetare får arbeta endast åtta timmar per dygn. Men som herrar reservanter ha formulerat klämman, så skulle undantag göras, så snart arbetet bedrives med »regelbunden skiftindelning», vilket betyder, att det skulle lämnas möjlighet till undantag öppen även då arbetet är indelat på två skift per dygn. Icke kan väl andra kammaren bifalla en reservation, som så illa hänger ihop med sin motivering.

Herr Ödlunds m. fl. reservation vilar på den meningen, att lagen icke går nog långt i beskyddandet av bageriarbternas intressen. Jag vill om denna reservation säga, att det synes mig, att reservanterna sakna fog för sina farhågor beträffande effektiviteten av det förslag, som regeringen framlagt och som utskottet understött. Jag anser för

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

min del, att det föreligger sakliga skäl att föredraga regeringens och utskottets förslag, och jag kommer också för min del att rösta för det samma i denna del.

Men här har nu under den föregående diskussionen framhållits det förhållandet, att första kammaren mot förväntan funnit sig kunna biträda den från högerhåll avgivna reservationen och att det därför ur sammanjämkningssynpunkt skulle vara klokt att bifalla den andra reservationen. Jag vill i anledning härav icke uttala någon annan mening än vad jag redan gjort. Men givetvis skall jag icke fälla någon tår, om kammaren av *sådant* skäl beträder den socialdemokratiska reservationen.

Jag har, herr talman, för närvarande intet annat yrkande än om bifall till den första paragrafen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Den reservation, som här avgivits, har jag varit med om, och därför skall jag be att få yttra ett par ord.

Denna reservation har av den sista talaren mycket skarpt kritiserats, särskilt därför att yrkandet icke skulle stå i något logiskt sammanhang med motiveringen. Emellertid skall jag be att få understryka de huvudskäl, som egentligen för oss reservanter varit avgörande i fråga om denna reservation.

Som vi veta, gör sig ju en tendens och ett strävande gällande att begränsa arbetstiden för arbetare. Detta motiveras ju med och har till bakgrund vissa förhållanden, som gälla alla de arbetare, som arbeta för andra mot lön. Man har alltså icke — åtminstone icke från lagstiftningssynpunkt — riktat sig mot enskilda personers rätt att förfoga över sin tid för arbete som de själva i sitt hem utföra. Men det är icke alldeles fritt — det kan jag säga — att man har kunnat förmärka en viss tendens i det utskott, där jag sitter, till att vi kanske snart nog ha dessa principer över oss, så att man icke skulle få utnyttja sin tid i sitt hem för egen del till arbete, även om man icke har lejda arbetare. I föreliggande fall säger man emellertid det, att här skall den, som arbetar i sitt hem endast med hjälp av hustru och hemmavarande barn, icke få baka bröd på andra tider än dem, som gälla för det så kallade yrkesbageriet. Ty eljest, säger man, skulle åstadkommas — jag kan ju få begagna det uttrycket — en ohemul konkurrens med själva yrket, vilket vore förenat med risk för yrket i konkurrenshänseende. Jag vill då säga, att jag finner en egendomlig logik i detta påstående, då det kommer just från det håll, där man arbetar på att förbättra ställningen för de små i samhället, och där man söker motarbeta, att kapitalet skall erhålla för stort utrymme. Det är väl i alla fall så, att dessa stora bageriätkare och bagerier oftast eller i regel äro fotade på ganska ansevärd kapital, under det att dessa hembagerier skötas av hustrur, änkor eller gamla fruntimmer, som behöva ha någon biinkomst för sin existens och som därför baka litet bröd, vilket förekommer i rätt stor utsträckning. Bakningen brukar ske på en tidig timme på morgonen eller sent på aftonen för att man skall kunna ha detta som en binäring jämsides med det övriga förvärvet, som man sköter under dagen. Vi

anse det vara mycket betänkligt och oriktigt både med hänsyn till dessa personers möjlighet att på bästa sätt utnyttja tiden för sin existens som också och framför allt ur principiell synpunkt, att man riktar sig mot en persons handlingsfrihet i eget hem och hans rätt att utnyttja tiden i överensstämmelse med vad han själv önskar och anser för sin existens både nödigt och nyttigt.

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.

(Forts.)

Detta är den huvudprincip, som vi i synnerhet riktat oss mot i detta fall. Nu säger man, att det skulle bli en ganska svår konkurrens, som dessa hembagerier skulle komma att utöva. Jag tror nu för min del icke på detta, men jag kan i alla fall icke se, om här skulle finnas en del småfolk, som behöfde använda sig av detta som ett näringsfång, att det skulle vara välbetänkt eller samhälleligt riktigt eller en behaglig gärning att förbjuda dessa att använda tiden på bästa sätt för att förvärva det, som de behöva för sin existens och sitt livsuppehälle. Jag kan icke vara med om ett sådant åskådningssätt och jag är också övertygad om att dessa verkliga bagerier och bageriidkare som sådana icke bliva utsatta för någon konkurrens från dessa hembagerier, som är av någon avsevärd betydelse för själva yrket som sådant.

Det är, som sagt, denna princip, som vi egentligen vänt oss mot på samma gång som vi icke kunna annat än på det bestämdaste reagera mot, som jag nämnt, den tanken, att *dessa småfolk* — det har i utskottet icke nämnts andra än gamla fruntimmer och personer som med hjälp av hustru och barn bedriva denna näring i mindre skala — skulle hindras att göra detta därför att de stora bagerierna skulle befrias från konkurrensen från deras sida. Ett sådant resonemang kan jag icke förstå.

Jag skall därför be att få yrka bifall till reservationen. Det kan ju hända — och jag vill icke bestrida det — att utskottets ärade ordförande kan ha rätt i det avseendet, att logiken icke är så stark i motiveringen till sista delen av yrkandet i reservationen. Men icke tror jag, att den omständigheten kan motivera, att man icke skulle kunna antaga denna reservation i alla fall. Ty det kan man vara överens om, att blir det åttatimmars arbetsdag införd och i och med detta åttatimmarsskift kommer att införas vid så kallad kontinuerlig drift, d. v. s. där arbetet pågår hela dygnet om, så kommer den nog även på detta område på grund av denna drifts egenskap av storindustri att bliva önskvärd och komma att göra sig gällande. Icke behöver man vara rädd för, att arbetstiden vid dessa spisbrödsbagerier, om vilka det egentligen här är fråga, skulle bliva utsträckt över åttatimmarsskift, om för öfrigt en sådan skiftindelning komme att bliva regel vid övriga verk, inrättningar och industrier, där så kallad kontinuerlig drift pågår.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet *Schotte*: Herr talman! Jag har icke mycket att tillägga till det som anförts till förvar för Kungl. Maj:ts proposition. Men jag skulle dock vilja säga ett par ord med anledning av den senaste ärade talarens anförande, då han låter påskina, att det här föreliggande lagförslaget, sådant det före-

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.

(Forts.)

ligger från utskottet, skulle på något sätt hindra hembagerierna att baka eller väsentligt försvåra deras näring och att därigenom en hel hop nu näringsidkande personer skulle komma i ekonomiskt betryck. Kammaren torde observera, att här är icke fråga om att på något sätt strypa hembagerierna, utan meningen är bara att icke giva dem genom lagstiftningen någon obehörig fördel på andras bekostnad. Dessa hembagerier få i alla fall en fördel därigenom, att hembagerierna icke egentligen ha någon kostnad för distributionen av sitt bakade bröd och därigenom kunna de också få ut brödet något tidigare på morgnarna än de egentliga bageriidkarna kunna få. Sålunda blir det genom lagbestämmelser, enligt vilka alla icke få börja arbetet före samma tid eller klockan 6, ändå så, att ehuru alla blivit formellt likställda, det dock snarast blir till någon fördel för dessa hembagerier därigenom att de kunna tidigare än yrkesbagerierna få ut sitt mjuka bröd. Det är naturligtvis det som gör, att bageriidkarna äro särskilt rädda för att hembageriet skall taga någon större omfattning och därigenom komma att menligt inverka på deras egen näring. Hittills ha de varit likställda beträffande rätten att använda nattarbete i sin näring i övrigt, och när näringen inskränkes med avseende på arbetstiden, så böra de fortfarande vara likställda och inskränkningen lika gälla för alla näringsidkare. Hembagerierna komma icke i en någon som helst försämrad ställning genom lagen. Möjligen kunna de icke utnyttja situationen så kraftigt, som de skulle kunna göra, om *de* finge obegränsat utnyttja arbetstiden, medan de egentliga yrkesbagarna ej finge det, men de förra komma icke i en sämre ställning. Snarast komma de i en bättre ställning därigenom att de, som jag nyss nämnde, kunna få ut sitt bröd något tidigare än de andra. Det blir därför icke på något sätt synd om dessa hembagerier, om lagen genomföres enligt kungl. Maj:ts förslag, utan de få bedriva sin näring fortfarande som hittills och kunna säkerligen beräkna, att deras bärning efter lagens tillkomst blir minst lika god som förut.

I hela denna lagstiftning ligger arbetarnas intresse i att få arbetstiden reglerad i de bagerier, som ha arbetare d. v. s. lejd arbetskraft, nämligen de egentliga yrkesbagerierna; och det må väl var och en säga sig, att i hela sitt liv börja arbetet klockan 4 på morgonen är ut och är in är en sak, som nu för tiden måste anses vara alldeles för mycket fordrat; kravet på nattarbetets upphörande i bagerinäringen är i mycket hög grad befogat.

Med avseende på skiftindelningen är det så, att dylik för närvarande endast användes vid ett par, tre stora spisbrödsfabriker. Men, utöver vad utskottets ärade ordförande anförde mot formuleringen i reservationen av undantaget vid kontinuerlig drift för skiftindelning, skulle jag vilja påpeka, att, om man skall göra undantag i lagen i förevarande avseende, så bör man avfatta bestämmelsen på det sättet, att man får säkerhet för en tillfredsställande skiftindelning, och det kan man icke få med den avfattning, som av reservanterna här föreslagits. Hittills har skiftindelning, som sagt, använts ganska litet, men öppnades fullständig väg för alla till användning av skiftsystem,

så skulle sådant sannolikt komma att införas i betydande omfattning och kontrollen över hela lagen bleve i betydlig mån försvårad.

Det finnes icke heller något bärande skäl varför undantaget av reservanternas begränsats till de fall, då arbetet bedrives dygnet runt. Bedrives arbetet på två s. k. dagskiften, då det lämpligen kan fortgå till kl. 10 eller kl. 11, så borde sådant arbete med ännu större skäl medgivas genom undantag från lagen.

Jag tror därför och med hänsyn också till att arbetstidskommittén har hela frågan om lagstiftning för nattarbete under behandling, att det är klokast och lämpligast att i detta fall icke göra något undantag för skiftesarbete i denna lagstiftning utan att i stället bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber alltså att få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag med de jämkningar, som utskottet gjort i detta förslag, och vilka icke äro av större betydelse.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2 och 3 §§.

Godkändes.

Härefter föredrogs 4 §. Därvid yttrade:

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman! Jag skall be att med stöd av vad jag tidigare anfört få yrka bifall till den reservation vi avgivit, och som går ut på att sista punkten i första stycket utelämnas.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag ber under återopande av vad jag förut anfört att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med den ändring däri, som innefattades i den av herr Lindley m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § i andra särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lindley m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

Ang. lag om
begränsning
av tiden för
bageri-
och konditori-
arbete.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf oförändrad.

Voteringen utvisade 65 ja mot 52 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt paragrafen med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lindley m. fl. vid utlåtagandet fogade reservationen.

5—7 §§.

Godkändes.

8 §.

Herr Persson i Fritorp. I anslutning till vad jag anfört under principdebatten, tillåter jag mig yrka, att i enlighet med en av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. gjord reservation måtte tillfogas en § 9 av innehåll som återfinnes i nyssnämnda reservation.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Under åbe-ropande av vad jag förut anfört vill jag tillägga, att om kammaren skulle besluta en sådan paragraf, som den herr Persson i Fritorp nu förordat, så skulle detta betyda, att värdet av hela lagen bleve mycket tivelaktigt. Jag hemställer därför om avslag på herr Perssons yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på godkännande av 8 § i utskottets förslag samt vidare på bifall till det av herr Persson i Fritorp under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § i andra särskilda utskottets förevarande förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Persson i Fritorp under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 62 ja mot 44 nej; och hade kammaren alltså godkänt 8 § i utskottets förslag.

Slutstadgandet.

Stadgandet föredrogs, varpå

Herr Persson i Fritorp anförde: Herr talman! Reservationsvis har jag yrkat, att första stycket av slutstadgandet skulle erhålla följande lydelse: »Denna lag träder i kraft den första juli 1919.» Härigenom skulle lagens provisoriska karaktär bortelimineras. Jag ber, på av mig i principdebatten anförda skäl, att få yrka bifall till min reservation.

Vidare yttrade

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till avfattning av slutstadgandet, dels ock på godkännande av samma förslag med den ändring däri, som reservationsvis föreslagits av herr Persson i Fritorp; och fattade kammarén beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammaréns beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Slutligen upptogs till behandling andra kammaréns första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en fri högstskola för de kroppsarbetande folkklasserna.

*Ang. en fri
högstskola för
de kroppsar-
betande folk-
klasserna*

I en inom andra kammarén av herr *Månsson* i Hagaström avgiven motion, nr 301, hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa en utredning om anordnandet i Vadstena klosterns byggnader eller annorstädes av en fri högstskola för de kroppsarbetande folkklasserna.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammaréns åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Månsson* i Hagaström: Herr talman, mina herrar!

Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.

(Forts.)

Jag är icke vidare belåten med utskottets behandling av min motion. Som de av herrarne, som läst min motion, ha sett, har jag där sagt, att på grund av det större inflytande, som de djupa leden undan för undan erhålla på det offentliga livet och måste erhålla, såvitt samhällets grundval skall ligga säker och stabil, är det nödvändigt att se till, att de, som vilja ägna sig mera åt offentlig verksamhet, naturligtvis bredvid sin dagliga, få tillfälle att inhämta de kunskaper, som kunna vara behöfliga. Jag har tillåtit mig påpeka, att det är ett stort missförhållande i de folkliga rörelserna, att de män, som ute i bygderna föra dessa rörelsers talan, icke ha haft tillfälle att erhålla den överblick av samhället, som skulle vara önskvärt. Därför kan man också misstänka, att icke i allo de bästa komma fram. Om jag ser t. ex. på en representativ församling av vilket slag som helst, och jag går från denna församling och håller ett föredrag för Hälsinglands bondsöner eller för arbetarna i vissa trakter av Dalarne, Ludvika t. ex. så ser jag en viss skillnad och jag undrar, när jag kommer inför denna publik: Vad i all världen skall jag säga dem, de kunna faktiskt mer än jag, de stå i alla avseenden mycket högre än jag, det är ett rent spektakel, att jag skall tala för dessa människor. Detta är den uppfattning man får, när man kommer inför ungdomen i vissa delar av vårt land. I andra delar är förhållandet helt annorlunda. Vad är det då, som gör, frågar jag mig, att dessa unga bönder och arbetare synas så litet till i våra representativa församlingar överallt? Jo, det beror nog därpå, att dessa vanliga folkmöten, där representanter av skilda slag utses, i allmänhet behärskas av folk, som ha dels en medfödd idealism och dels också lätthet för att uttrycka sig. Detta är ju allt goda saker, men det medför å andra sidan stora faror, ty genom denna medfödda idealism kunna de hålla tändande tal och tack vare sin medfödda förmåga att uttrycka sig i ord kunna de göra sina tal formfulländade eller bländande för publiken. De vinna därigenom rätt lättköpta segrar, har jag sagt, och de bäras fram på folkböljorna, och när de sedan komma fram till de offentliga församlingarna, där de skola arbeta, så mötas de av en arbetsbörda, som de ganska ofta icke äro vuxna och vilken börda därtill gör, att de icke få tid att ytterligare sätta sig in i allmänna frågor, utan deras utveckling avstannar. Under tiden kunna vi dock se, huru ute i bygderna ungdomarna undan för undan växa andligen högre, men på grund av antydda förhållanden komma de icke fram. På grund härav har jag tyckt mig märka, att i våra folkförsamlingar av skilda slag, från yttersta högern till yttersta vänstern, det blir så, att »de små rävarna, som fördärva vingårdarna», de flyta ovanpå, och de, som verkligen äro skapade att vara föregångsmän, komma icke fram på det sätt de borde, på grund av att de icke få tillfälle att skaffa sig en viss grad av *formell* kompetens.

Jag ville, att de unga män och kvinnor, som ville offra ett eller två år av sin ungdom för att studera samhällsvetenskap, historia, statistik, lagar o. s. v., skulle, hur fattiga de än vore, kunna komma till en statens anstalt och anmäla sig för att studera, där man icke skulle ha några andra kompetensprov än att man framställde till besvarande en 50 å 60 frågor rörande saker, som man bör känna till för att kunna pretendera på att kunna få åtnjuta sådan undervisning. De sökande borde ju

kunna visa att de ha samhällsintresse och ha reda på vissa saker och vidare ha en viss skolunderbyggnad, men det viktigaste, det centrala för mig har varit, att man skulle försäkra sig om, att man fick verkligt *arbetsamt* folk. Dels av denna grund och dels för att eleverna skulle bidra en smula till sitt eget underhåll vid skolan har jag föreslagit, att det där skulle vara fyra timmars verkligt kroppsarbete dagligen.

*Än, en fri
högskola för
de kroppsar-
betsande folk-
klasserna.
(Forts.)*

En sådan skola måste ovillkorligen vara förbunden med ett avsevärt jordbruk. Det är klart, att ett sådant jordbruk icke kan skötas endast av dessa elever vid skolan, utan att man måste ha lejt folk bredvid för att utnyttja t. ex. dragarekraften. Huru mycket folk, som måste lejas, beror av, hur elevernas dag blir indelad, men allt sådant som dikning och nyodling, allt arbete, som över huvud taget skall göras, skulle där göras av dem med undantag av det som kräves i utfyllnadsväg för att fullt utnyttja jordbrukets dragare eller verkställa arbete, som möjligen icke kan läggas i elevernas händer. Männen skulle icke, som man här tycks vilja ha det, *en och annan gång på våren* hjälpa till »med trädgårdsarbete» och kvinnorna »med skötsel av hemmet». Nej, det skulle vara 4 timmars allvarligt arbete, dels, säger jag, för att de skulle bidra en smula till sitt eget underhåll vid skolan, dels därför att jag förutsätter, att man endast genom umgänge med jorden kan få verklig andlig kraft, den kraft som sedan behöves för att tillgodogöra sig studierna och dels därför, att jag menar, att den man eller kvinna, som icke i sin ungdom gitter arbeta, göra verkligt kroppsarbete, i 4 timmar om dagen, den bör vi strunta i när det gäller att ge uppdrag av offentlig art, den tro vi inte heller gitter förrätta andligt arbete. Jag tror icke att den mannen heller gräver något djupare i biblioteken i riksdagen eller på andra ställen. Jag tror icke, att han är lämplig föra det arbetande folkets talan. En dansk nationalekonom har sagt, att »en god bonde och en god arbetare *kan* bli en dålig riksdagsman, men en dålig arbetare och en dålig bonde *blir* med matematisk visshet en dålig riksdagsman. Det var den tankegången, som ledde mig, när jag skrev denna motion.

Nu har jag en smula egen erfarenhet av olika arbeten. Jag kom ut i livet vid 15 års ålder, började som tegelbärare och fortsatte som bergsprängare och grovarbetare, och först vid ganska långt framskriden ålder började jag på en tidning i Malmö därför att jag hade intresse för tidningsarbete. Då arbetade jag i 18 månader på följande sätt: Kl. 5 på morgonen gick jag ifrån östra förstaden i Malmö till Kockums varv, där jag arbetade som grovplåtslagare och var med om att bygga jagare och oljeångare till kl. 6 på kvällen, eller också en tid som rallare, när vi lade kontinentalbanan eller lade om bangården i Malmö. Kl. 6 på kvällen var jag fri och kunde äta kvällsmat, och så, kl. 8, gick jag till tidningen, där jag höll på till 2 eller 3 på natten, till och med längre. Det var 2 eller 3 timmars sömn i bästa fall. Många nätter fick jag ingen sömn alls — det hände ofta — utom på natten mellan lördagen och söndagen, då jag var fri.

Jag är säker på, att det i vårt land gives många unga arbetare, som, om de få tillfälle till andlig utbildning och studier, äro villiga att betala det med kroppsarbete. Hade jag haft en sådan skola den tiden, där man skulle knoga 4 timmar för att få vara där och studera den andra

Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbete-
tande folk-
klasserna.

(Forts.)

tiden: jag skulle gått till fots till Rom för att komma in i den skolan och tackat till.

Nu har man i detta betänkande, som ligger framför oss, enligt min uppfattning gått alldeles ifrån detta, som för mig varit det centrala, att man *med kroppsarbete skulle bevisa*, att man vill arbeta och skulle betala en del av den mat, det logi och den undervisning, man erhöll. Det har man här helt och hållet frångått.

Jag finner betänkandet ganska märkvärdigt på en hel del punkter. Man fruktar, att, om det här bleve en statsanstalt, skulle staten för konsekvensens skull få ta hand om folkhögskolorna. Men här är det icke tal om att bilda någon ny folkhögskola efter den gamla typen, i varje fall har åtminstone icke jag velat ha det så. Jag har velat ha en folkhögskola i förbindelse *med denna skola*, för att man där skulle kunna få tillfälle att få lärare billigare genom att slå två flugor i en smäll. Men jag menar, att bägge skolorna borde ordnas efter det nya systemet, som jag pekat på. Några flera folkhögskolor av gammal typ är jag över huvud taget icke så värst angelägen om att få, såsom de nu arbeta. Om man talar vid arbetare eller bönder, klagas det från deras sida, att, om man släpper tjugo arbetare eller bondpojkar i väg dit, så komma icke mer än tio tillbaka som bondpojkar eller arbetare. Hälften komma hem som någon sorts halvherrar i handskar och lackstövlar, som kolportörer, sekreterare eller tidningsmän eller någonting dylikt och äro för fina att göra något ordentligt arbete. Jag tror icke, vi äro betjänta med att öka på den skaran. Jag tror icke, vi genom en sådan verksamhet få fram dem, som verkligen äro födda med sådana vingar, att de sedan kunna flyga. Vi få icke fram några örnar utan bara en sorts bastarder av höns, som icke ha några vingar på skroven. Vi ha inget intresse av att få fram sådana.

Ett par ställen här i utskottsbetänkandet äro ganska märkliga. Först ägnar man en lovsång åt min idé om denna skola, men sedan säger utskottet på sid. 3, att det ändå reser sig oöverstigliga svårigheter i vägen för att få skolan till Vadstena. Man skulle icke där få tillräckligt kvalificerade lärarekrafter, och för resten säger man, att man tänker anlägga en folkhögskola där. Bara en halv sida längre ner pläderas emellertid för att lägga skolan till Arvika. Där tänker man sig kunna få lärare. Varför skall det vara större svårigheter, om man tänker förlägga en folkhögskola vid Vadstena att då förbinda denna med en skola av den typ, jag antytt, än att i Arvika förbinda en sådan skola med en folkhögskola? Varför skulle man där sakna kvalificerade lärarekrafter, men få sådana i Arvika? Är det möjligtvis därför, att lärare för en skola *sådan, som jag avser*, också skulle vara tvungna att för skams skull för rätta 4 timmars verkligt kroppsarbete, så framt de ville ha något anseende bland eleverna, eller vad är det för orsaker, varför man icke skulle kunna få lärare i Vadstena, under det att man skulle få det i Arvika.

Man säger vidare på ett annat ställe här i betänkandet, att, skall det komma till stånd en sådan skola, måste det vara i trakten av en universitetsstad för att sedan några rader längre ner yrka på att för-

lägga den till Edane järnvägsstation vid Arvika. Jag skulle kunna anföra ännu flera exempel på motsägelserna i detta betänkande.

Vad som behöves bland ungdomen, de som skola vara med om offentliga värv, det synes mig vara initiativkraft, andlig besuttenhet på samma gång som ödmjukhet. Man kan icke säga, att den ungdom, som nu växer upp och går ut ifrån våra nuvarande skolor i allmänhet har andlig besuttenhet. Den har en viss kunskap må hända, men är så oerhört andligen fattig, och jag har många gånger frågat mig, om vi verkligen kommit ett tuppfjät framåt med all vår omskrutna bildning på ett par århundraden. Jag har under sista åren nödgats läsa en del gamla papper, och tager man de gamla papperen, som skrevos på 1500-talets början, tag t. ex. dalkarlarnas och gästrikeböndernas brev till Gustaf Wasa eller tag smålänningarnas förhandlingar förda av Nils Dacke i Linköping, och det är en färg, en must, en koncentration och en kraft, som slår en med förvåning, och man frågar sig: var fingo dessa bönder, som icke kunde läsa och skriva denna samhällsöversikt, som de verkligen hade och som lyser fram i deras uppfattning, sådan den finnes uttryckt i dessa papper. Jo, den fingo de genom erfarenhet av det levande livet, men jag förmodar också, att de i synnerligen hög grad fingo det på grund av de ingalunda föraktliga kunskaper, som en del munkordnar spredt i vårt land, och som bondeklassen efter reformationen icke längre hade tillfälle att komma i åtnjutande av. Kunskaper i förening med idealitet voro ju utmärkande för dessa ordnar, åtminstone för en del av dem.

Den skolundervisning, som vi fått på senare tider, synes mig ha det felet, att idealiteten saknas. När man t. ex. skall ha en ny skola, en ny form för undervisning, då säger man först: så och så skola husen se ut, så och så skola ritningarna vara, så och så stora lärarnas löner och så och så många lärare skall det bli. Hurudana eleverna skola bli, och vad de skola lära sig, det blir en helt underordnad sak. Allting sker i en byråkratisk anda, och det finnes endast litet av kraft och intresse för uppgiften. Man har mer intresse för löner och samhällsställning än för det arbete, man skall göra. Kanhända det är det felet, som genomgår hela vår tid i alla samhällslager.

Jag tänker nu begära votering på ett yrkande om bifall till min motion; detta för att utröna, huru sympatierna ligga här i kammaren för och emot förslaget, och jag skall icke längre uppehålla tiden med detsamma.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Berggren: Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag vill emellertid nämna, att man inom utskottet i mångt och mycket delat motionärens uppfattning och varit ense med honom i den utgångspunkt, som han i denna framställning gjort till sin. Det är endast när det gäller att realisera tanken, som utskottet måst rygga tillbaka.

Jag ber nu först att få anmärka, att den skiss, förslagsställaren gjort här i kammaren, ser ut på helt annat sätt än den skiss, han givit inför utskottet. Nu har han stannat vid en ett- eller tvåårig kurs, som skulle vara av den art, han här angivit. När vi behandlade motionen

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.*

(Forts.)

Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.

(Forts.)

i utskottet första gången, hade motionären tillfälle att vara närvarande där, och, när det då gjordes en förfrågan, huru långt han hade tänkt sig, att man skulle komma med en sådan högskola, så svarade han, att han hade tänkt sig ungefär kandidatexamen. Detta är ju en ganska väsentlig skillnad och måste naturligtvis i hög grad inverka på, hur man ser denna sak. Skulle man tänka sig en anstalt, som för sina lärjungar till en sådan bildningsgrad, är det givet, att man måste ha en ganska betydlig lärarestam, ty vi kunna icke tänka oss, att en lärare skulle kunna hålla föreläsningar och ge handledning i ett flertal av de ämnen, som skola förekomma, när man skall föra eleverna till någon högre grad av utveckling. Även av motionen framgår, att motionären tänkt sig, att man skulle gå ganska långt, då han gått ut ifrån, att den frivilliga folkbildning, som man får vid de nuvarande folkhögskolorna, endast för ett litet stycke på väg. Alltså skulle det vara betydligt längre än en ett eller två års folkhögskola.

Det är den uppfattning, han har framlagt inför utskottet.

Om vi skulle förlägga en sådan anstalt till Vadstena, skulle man givetvis där behöva en betydande utrustning av både lärare och materiel. Utskottet ansåg, att detta skulle medföra så avsevärda kostnader, att man inte vågade tillstyrka något sådant under nuvarande förhållanden.

Det var med tanke härpå, som vi antydde, att om en sådan anstalt skulle komma till stånd, måste vi tänka oss den förlagd till närheten av någon universitetsstad eller en stad med högskola, där det kunde finnas tillgång på lärare, som jämte sin läraregärning vid universitetet eller högskolan skulle kunna biträda som lärare vid den anstalt det här är fråga om.

Vidare vill jag bemöta herr Månsson, när han säger, att utskottet pläderat för anstaltens förläggande till Värmland. Detta har icke utskottet gjort. Det förhöll sig nämligen så, att det kom ett erbjudande till utskottet att taga del av ett uppgjort projekt, som är under livlig debatt, angående förläggande av en större anstalt till Värmland. Denna anstalt i Värmland, som är avsedd att komma till stånd på frivillighetens väg, skulle givetvis i någon mån kunna förverkliga just de syften, motionären har framställt. Att utskottet då lämnade en kortfattad redogörelse för det projekt, som sålunda delgivits utskottet, får väl icke anses vara klandervärt från utskottets sida.

Anledningen till dess omnämnande var just den, att lärarfrågan där skulle kunna lösas lättare än vid en anstalt i Vadstena. Vid anstalten i Värmland tänkte man sig förbundna med varandra ett fullständigt folkskoleseminarium, en folkhögskola, fortbildningskurser för lärare samt därjämte en avdelning för fria studier ungefär i den stil förslagsställaren tänkt sig. Det är givet, att man där finge en betydande lärarestam att anlita, vilken vore engagerad där för andra ändamål och jämte denna uppgift kunde tjäna den anstalt, som här föreslagits.

Detta var skälet till att utskottet omnämnde anstalten i Värmland. Härtill kommer, att man tänkte sig denna anstalt ordnad på frivillighetens väg och staten sålunda undgå de kostnader, som givetvis skulle följa, om man inrättade en sådan anstalt genom dess försorg.

Utskottet har icke förbisett det uppslag förslagsställaren givit

att kombinera kroppsligt arbete med intellektuella studier. Tvärtom har utskottet mycket senterat detta. Men då vi icke ansett oss kunna föreslå en dylik stor anstalt — vi måste ju nämligen tänka oss, att den skulle bli ganska fullständig, då den ju skulle föra fram sina alumner så långt som förslagsställaren önskar — ha vi istället pekat på, att man borde försöksvis pröva dessa metoder vid någon folkhögskola. På detta sätt kommo vi till ett förslag, som tämligen noga täcker det som förslagsställaren nu skisserat men som ingalunda är detsamma, som han framställt inför utskottet, ty där ville han gå avsevärt längre. Det fria undervisningssättet, med omväxling av kroppsarbete och intellektuella sysselsättningar skulle alltså kunna prövas i någon folkhögskola, helst så belägen, att de tillfälliga lärarekrafter, som behöfdes, lämpligen kunde erhållas från någon närbelägen stad med universitet eller högskola. Vi ha därför pekat på, att en sådan prövning av uppslagen borde ske, och detta torde väl icke heller möta några svårigheter. Visar det sig då, att provet sloge väl ut, kunde man sedan bygga vidare på den lagda grunden. Man skulle sedan kunna bygga på nya årskurser och ytterligare utvidga anstalten, så att den kanske till sist, i någon mån åtminstone, kunde fylla den uppgift, förslagsställaren syftar till.

Utskottet har sålunda kommit till sitt resultat, dels på grund av omöjligheten enligt dess uppfattning att i överensstämmelse med det projekt som här framlagts lösa frågan om tillgång på lärarekrafter, för den händelse anstalten skulle förläggas till en sådan plats som Vadstena, dels med hänsyn till de mycket betydande kostnader, som givetvis skulle förorsakas statsverket, om man på en gång skulle inrätta en sådan anstalt, lät vara att man kunde börja i liten skala; man måste ju dock ha en rik utrustning både på lärare, bibliotek och allt slags materiel.

Det är hänsynen till dessa kostnader, som för oss varit huvudsaken. men därjämte ha vi icke, fastän det här är fråga om ett skäl, som ligger i andra planet, kunnat undgå att fästa oss vid den synpunkten, att om man överger de grundsatser, vilka hittills följts, beträffande liknande anstalter — jag tänker särskilt på folkhögskolorna — nämligen att låta dem växa fram på frivillighetens väg, att låta dem tillkomma på initiativ av enskilda personer, korporationer eller kommunala myndigheter, såsom landsting, hushållningssällskap o. s. v., vilka alla hittills lämnat betydande anslag för dessa ändamål, torde man icke kunna förbise, att det nog komme att riktas krav mot staten ifrån lärare vid dessa anstalter, åtminstone från de nu befintliga folkhögskolorna. Vi veta ju, att lärarekåren överallt sträva efter att komma i åtnjutande av statens avlöningsförmåner, då dessa i många avseenden medföra större trygghet och större fördelar än vilka vanligtvis äro förenade med befattningar, avlönade av kommunala myndigheter och sammanslutningar. Vi ha sålunda inom utskottet pekat på de konsekvenser, ett bifall till motionen möjligen skulle kunna ha i detta avseende.

Ja, det skulle ju kunna vara mycket mera att säga i detta stycke, men jag skall dock inskränka mig till detta och be att på de skäl jag anfört och som närmare utvecklats i utskottets motivering yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsar-
bete folk-
klasserna.*

(Forts.)

Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.

(Forts.)

Herr V e n n e r s t e n: Herr talman! Jag kan icke neka till, att vid läsningen av detta utskottsbetänkande, det slog mig med förvåning, att utskottet med sin motivering yrkar på rent avslag. Jag måste ju lämna det erkännandet åt utskottet och åt dess ärade ordförande, att man med stor försiktighet tagit upp denna fråga och med tillbörlig varsamhet sökt granska projektet ifråga innan man såsom i motiveringen skett vågade i viss mån förorda detsamma. Men när man nu hör utskottets ärade ordförande med sådan förståelse taga upp herr Månssons förslag och närmare utveckla hur utskottet vid sin granskning av detsamma tänkt sig möjligheten att tillmötesgå motionären, och vidare finner ett sådant uttalande i utskottsbetänkandet som att man vill »framhålla såsom synnerligen önskvärt, dels att det av motionären förordade fria studiesättet med kombination av intellektuellt och kroppsligt arbete bleve provat vid någon folkhögskola helst i närheten av stad med universitet eller högskola, dels ock att staten genom anslag till medellösa begåvade lärjungar satte dessa i stånd att begagna den bildningsmöjlighet, som därigenom bereddes», då är det verkligen ganska egendomligt, att utskottet efter detta kraftiga understrykande av de grundtankar herr Månsson framfört föreslår att motionen »ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda». Jag hade väntat, när jag läste detta utlåtande, att nog skulle väl utskottet på något sätt söka främja motionens syfte annorledes än som skett genom motiveringen och det anförande, som här hållits av utskottets ärade ordförande.

Då jag nu emellertid icke ser någon möjlighet att främja saken genom ett yrkande om bifall till herr Månssons motion, ty detta tilltror jag mig icke att göra med den motivering, som motionären använder, och efter vad i övrigt förekommit i denna sak, så vågar jag likväl hoppas, att det sätt, varpå motionen av utskottet blivit behandlad skall uppmuntra motionären till att en annan gång återkomma med sitt yrkande, måhända modifierat men alltså innehållande de grundtankar han nu framställt.

Jag är icke så övertygad om att hela vårt nuvarande undervisningsväsende är det bästa möjliga, att jag icke kan förstå dem, som våga antaga, att en ganska radikal reform i ett eller annat stycke skulle kunna vara både nyttig och för många välkommen. Jag hör till dem, som tro, att bakom de uppslag, herr Månsson framkommit med, ligger en trängtan efter kunskaper, som kommer från folksjälen djup och som vi måste beakta och att vi därför med förståelse böra möta den strävan efter något bättre, som motionären gjort sig till talesman för.

Jag har, ehuru jag tyvärr icke finner mig i stånd att framställa ett yrkande om bifall till herr Månssons motion, icke kunnat underlåta att framföra vad jag nu sagt. Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Herr M a g n u s s o n i Skövde: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att i huvudsak uttala min sympati för det förslag herr Månsson framlagt. Jag skulle då kunna inskränka mig till att dels instämma i vad han yttrat i sitt anförande dels med herr Vennersten,

men då jag nu fått ordet vill jag därutöver tillägga några ord. Jag sympatiserar med motionärens åsikter bl. a. av det skäl, att jag för min del torde kunna hänvisa till liknande erfarenheter, som herr Månsson själv skildrade ifråga om sitt arbete för vidgade kunskaper. Likaledes har jag vid många tillfällen trott mig finna, att det gives åtskilliga betydande brister i vårt nuvarande undervisningsväsende, vilka det gäller för oss att söka avhjälpa.

Det kan nog icke förnekas, att, då personer i kroppssarbetareställning söka att få någon fylligare undervisning, det ofta, eller åtminstone i många fall, blott står sådana undervisningsanstalter till buds, vilka i stället för att sörja för att eleverna efter inhämtande av nyttiga kunskaper närmas och återföras till sitt ursprungliga yrke, till den kroppsarbetande klassen, fastmer fjärma dem därifrån. På grund av egen erfarenhet vill jag dock betyga, att man icke annat än i rena undantagsfall kan fälla detta omdöme om folkhögskolorna. Men jag anser, att omdömet kan fällas om en hel del andra privata läroanstalter. Dessa utlova än den ena än den andra bildningsmöjligheten, som de unga männen eller kvinnorna begärligt gripa efter men vilka de icke som dessa anstalter i prospekt utlova, kunna tillgodose.

Det inträffar ganska ofta, när en ung man eller en ung kvinna — särskilt de unga männen — gå hemma t. ex. på sin fars gård och börja komma till den ålder, att arbetet börjar kännas lite tråkigt och knogigt i hemmet, när längtan ut efter något större och vidare inträder ävensom en viss kunskapstörst, att det då kommer under deras ögon ett prospekt från den eller den läroanstalten, vilket utlovar ett alldeles lysande resultat efter endast några få månaders lärotid, och som ställer i utsikt en vacker och lönande anställning efter genomgången kurs. Det är förklarligt om ungdomen lockas härav.

Jag har på grund av en säregen verksamhet mycket ofta fått mottaga brev från unga män, som genomgått dylika kurser. De ha bilagt betygsavskrifter, som utvisa, att de erhållit t. ex. A eller AB i straffrätt, processrätt eller vad det nu allt är för ämnen och ha begärt att jag skulle söka skaffa dem anställning på advokat- eller länsmanskontor eller ämbetsverk, men givetvis icke någon kroppssarbetareanställning. Att skaffa dem en sådan plats är naturligtvis alldeles omöjligt, då de sakna kompetens. Mycket ofta har det hetat som slutkläm: »Jag har nu under så och så många månader sökt anställning, och, om jag inte snart kan få någon som passar har jag ingen annan utväg än att resa till Amerika.»

Det är givet att detta innebär någonting osunt och pekar på behovet av en verkligt god påbyggnad på folkskolan. Jag är också fullkomligt ense med herr Månsson därutinnan, att det skede av utsträckt demokrati, som vi nu gå till mötes, också kräver att man ser till, att denna demokrati bygges upp på verkliga gedigna kunskaper, verklig insikt om samhällsförhållandena och samhällslivet. Jag tror, att den uppgiften påvilar oss litet var, vare sig vi ansett det vara riktigt eller icke att genomföra denna demokratisering. Vi måste dock taga konsekvenserna av det skedda och sörja för, att en större och bättre allmänbildning kommer till stånd just för att motverka demokratiens avarter.

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.*

(Forts.)

Ang. en fri
högskola för
de kroppsar-
bete- och ut-
vågande folk-
klasserna.
(Forts.)

Vad jag särskilt vill betona är, att vi måste komma ifrån den vanföreställningen, att så snart en person fått en skolbildning, som något övergår folkskolans, detta allmänt betraktas som en given anledning och utväg att komma ifrån kroppsarbetet. Man har rent av ansett en person, som har litet mera bokliga kunskaper än genomsnittet människor men ändå t. ex. stannar hemma och brukar sin fars gård, såsom varande mer eller mindre avsigkommen. Om därför herr Månssons tanke, rätt utformad och förverkligad, skulle i någon mån kunna bidra till att främja den åskådningen, att det mycket väl går för sig, är fullt värdigt och hedersamt, att en person, även om han innehar nog så omfattande kunskaper, stannar kvar vid fadrens yrke, brukar sin fars gård, och där gör dessa sina större kunskaper fruktbärande, då tror jag verkligen att den skulle främja ett värdesättande av kroppsarbetet och framåtskridandet på ett sätt som vi knappast nu kunna föreställa oss.

Jag har emellertid, som sagt, velat uttala mina stora och djupgående sympatier för herr Månssons förslag. Jag tror det var ett förslag i sinom tid, och att det, omfattat med nödig förståelse och väl utformat, bör kunna bli till nytta för land och folk.

Herr Welin: Herr talman! Utskottet har på det hela taget ställt sig synnerligen välvilligt till herr Månssons motion; det kan icke bestridas. Men det har varit omöjligt för utskottet att tillstyrka bifall, emedan detta skulle krävt, att utskottet så gott som fullständigt hade utarbetat ett förslag att lägga till grund för den begärda utredningen; man kan ju icke begära en skrivelse, förrän man har några mera fasta och gripbara hållpunkter än dem, som äro framlagda i den i övrigt mycket förtjänstfulla motionen.

Det var emellertid icke denna sak jag nu skulle yttra mig om, ty den har utskottets ordförande redan utvecklat. Jag ville däremot i egenskap av ende målsman i kammaren för folkhögskolan inlägga en bestämd protest mot de uttalanden, som herr Månsson gjorde mot dessa skolor. Jag kan inte finna annat än att de skarpa uttalanden, han fällde, åtminstone i detta sammanhang voro synnerligen obefogade, och de få helt och hållet stå för hans egen räkning. Jag är så mycket mer förvånad över att herr Månsson kommit med sina insinuationer, som han i sin motion på flera ställen satt folkhögskolorna mycket högt. Jag vill hänvisa till sid. 2 i hans motion, där han talar om »folkhögskolorna, den fria folkbildningens höjdpunkter»; vidare till sid. 3, där han erinrar om, hur man tänkt sig en arbetarhögskola som en påbyggnad på en folkhögskola, och till sid. 4. där han säger: »I Vadstena skulle man kunna anordna en undervisningsanstalt, som på en gång vore folkhögskola och ett slags fritt universitet i mindre skala.» Det är för mig fullkomligt ofattligt, hur han under den tid, som förgått mellan motionens nedskrivande och hans anförande här i kammaren, kommit till en ändrad åsikt i detta avseende.

Jag vill för övrigt säga, att folkhögskolornas uppgift i främsta rummet är att väcka bildningsintresset till liv. Detta bildningsintresse kan sedermera komma till användning på de mest olika områden. Om

nu så är, att dessa skolor måhända först och främst undervisa i ämnen, som äro användbara och lämpliga för lantmannen, beror detta helt och hållet på att de flesta eleverna komma från lantmannahem. Vi se detta gärna, och vi se också gärna, att våra elever återvända till de lantmannahem, varifrån de kommit, och till de yrken, vari de vuxit upp. Men å andra sidan anse vi det icke vara någon riksolycka, om de överge detta yrke och söka sig in på andra områden, ty i så fall skulle oerhört många olyckor ha skett i vårt land, och jag tror också, att många av herrarna i denna kammare då bidragit till en sådan olycka. Nej, det är ingen olycka, att en person överger det yrke han tidigare haft eller vuxit upp vid, men det är en olycka, om han blir en onyttig medlem av samhället. Folkhögskolan söker skapa nyttiga samhällsmedlemmar; detta är, jämte väckandet av det bildningsintresse, varom jag förut talat, den uppgift, den satt sig före.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Johansson* i Olstorp instämde häruti.

Herr *Berglund*: Herr talman! Jag ville bara med några ord motivera varför jag inte kunnat biträda utskottssmajoritetens förslag. Av debatten framgår tydligt att sympatierna för herr Månssons motion äro odelade. På samma sätt har det också varit inom utskottet. Man skulle mycket gärna där velat gå med på ett bifall till motionen, ifall man ansett möjlighet därtill förefinnas. Det är dock detta som utskottet för närvarande icke gjort. De skäl, som av utskottet förbragts, äro ju i huvudsak två. Till att börja med skulle det kanske, anser man, leda till betänkliga konsekvenser, om staten här skulle slå sig på en ny verksamhet å undervisningsväsendets område och därtill en sådan, som kanske skulle gå i samma riktning som den vilken våra fria folkhögskolor ägna sig åt. Man fruktar, att det skulle leda till, att krav framställas på att folkhögskolorna skola övertagas av staten. För min del hyser jag icke sådana betänkligheter. Jag håller före, att det här är fråga om en helt ny skoltyp, som skulle bli så utformad, att den i verkligheten icke skulle kunna jämföras med våra nuvarande fria folkhögskolor, och vidare, att man därför från det hållet icke kommer att resa sådana krav som befarats.

Därutöver har man inom utskottet framfört de ekonomiska konsekvenser, som skulle följa av ett bifall till motionen, och jag tror, att detta skäl varit det för utskottet egentligen bestämmande för dess avslagsyrkande. Jag vill dock säga, att när det gäller en undervisning, som skulle bli tillgänglig för de bredare lagren av vårt folk, böra icke de ekonomiska betänkligheterna stå hindrande i vägen. Man bör icke, anser jag, se så mörkt på denna fråga ur den synpunkten. När det gäller att anslå medel till vårt undervisningsväsende, särskilt till våra universitet och andra högre undervisningsanstalter, är det ingen här i kammaren och för övrigt icke i hela riksdagen, som höjer sin röst till protest. Men när det nu gäller en undervisningsform, som skulle kunna bereda möjlighet för den stora massan att erhålla ökade kunskaper, kommer man med den invändningen, att en sådan reform skulle bli alltför dyr.

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
tande folk-
klasserna.*

(Forts.)

Ang. en fri
högskola för
de kroppsar-
bete folk-
klasserna.
(Forts.)

Det skälet har icke för mig kunnat vara det avgörande. Jag anser, att om här föreligger ett krav, som vi alla finna behjärtansvärt och som vi verkligen önska få genomfört, äro vi skyldiga att också ekonomiskt ställa oss bakom detsamma. I detta sammanhang skulle jag vilja anföra ett par ord som motionären i inledningen till sin motion yttrar: »Det är nödigt», heter det där, »att nu något mer göres för detsamma, helst som en liten del av de pengar, som vi hoppas kunna spara på inskränkandet av utgifterna till militärväsendet, kunna användas härtill. Ett höjande av det andliga livet i vårt land är för resten en värnplikt, långt nödigare än den, på vilken vi under trettio år öst ut sådana massor av miljoner kronor.» Jag anser också, att här finns det medel att taga utav. Därför har jag icke kunnat hysa några betänkligheter just i fråga om den ekonomiska sidan av saken, utan jag har varit med om att tillstyrka bifall till motionen.

För övrigt har man menat, att en dylik undervisningsanstalt borde komma till stånd på samma sätt som folkhögskolorna, nämligen så, att det först skall visa sig ett behov därav och först sedan detta antagit fastare former, d. v. s. anstalten kommit till stånd, skulle staten träda ekonomiskt hjälpende emellan. Jag tror säkert, att här finnes ett sådant behov, och det behovet har just motionären, herr Månsson, varit i tillfälle att otaliga gånger lära känna i många delar av vårt land. Vi kunna alla vara ense om att det finnes ett dylikt behov, och motionen är ett uttryck för detsamma. Men jag håller före, att de grupper av vårt folk, där behovet gör sig gällande, knappast någonsin bli så starka, att de på egen hand kunna tillfredsställa det. Svårigheterna äro för stora. Det är därför nödvändigt att riksdagen redan från början hjälper till, att få sådana anstalter till stånd.

På grund av vad jag här sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr M å n s s o n i Hagaström: Herr Welin protesterar emot det oberättigade i ett klander av folkhögskolorna. Jag har icke i mitt anförande inlagt den anda och mening, som han sökt få fram ur detsamma. Jag vill påpeka, att jag aldrig har yttrat mig på något sätt förklänande om folkhögskolorna såsom anstalter betraktade; det har icke varit min mening. Jag ville endast yttra mig förklänande om den märkliga anda, som synes genomgå dessa och många andra likartade skolor i det avseende, som herr Magnusson i Skövde antydde, nämligen ifråga om den härskande åsikten, att kroppsarbete är något sämre än annat arbete. Det är ju dock så, att i ett förnuftigt samhälle borde kroppsarbetet, såsom varande det arbete på vilket allt annat vilar, vara det förnämsta, det som skulle skänka det bästa sociala anseendet. Det kan icke förnekas, att det är en sorglig anblick, att så många arbetare och bondesöner, som komma från dessa folkhögskolor, draga sig undan från det produktiva arbetet. Jag tror, att det hela är fel lagt på denna punkt. Dessa skolor kunna i regel besökas endast av sådana unga män och kvianor, som antingen ha föräldrar, vilka kunna stå hjälpende bakom eller också tillhöra föreningar, som genom stipendier o. d. ge

dem understöd; kort sagt av i en eller annan form besittande grupper *Ang. en fri högskola för de kroppsarbetande folkklasserna.*

Det synes mig vara av vikt, att skolorna läggas så, att man kan gå igenom desamma *oberoende av sin ekonomiska ställning*, att sålunda även den mest fattige, om han än aldrig varit medlem av en förening eller har några föräldrar, som kunna hjälpa honom, skall kunna komma in i en sådan skola. Jag vill alltså ha skolorna inrättade på ett annat sätt och i detta avseende anser jag kroppsarbete vara ett medel till att endast de mest begåvade, arbetsvilliga, uppoffrande och ödmjuka skola komma fram till en högre kultur, få högre bildning och kunna göra sig gällande i samhället. På de andra verkar en högre bildning för att nu använda ett uttryck av Salomo »såsom en guldring i näsan på en so». De arbetsamma, uppoffrande, ödmjuka, de som vilja *tjäna* samhället, *de* skola ha en högre bildning; beträffande de andra kan det göra detsamma, om man kostar på dem några folkhögskolor eller extra kurser.

Jag kommer så till en annan sak, som kan beröras i detta sammanhang.

Vårt konsulatväsen verkar genom sin byråkratism därhän att de av våra unga män, som vilja se sig om i världen icke ha samma möjlighet därtill som t. ex. danskarna ha. Kommer en svensk arbetare eller annars en svensk ung man i liknande ställning ut i världen, mottages han ofta av våra officiella myndigheter så, som om det komme en råtta in i rummet eller ett annat obehagligt djur, vilket det gäller att bli av med fortast möjligt. Så är det icke i andra länder, t. ex. i Danmark och Norge. Enligt vad resande och sjömän berätta, skulle det t. o. m. med den gamla ryska regimen varit utomordentligt bra ordnat i denna sak: deras ombud i utlandet, deras konsulter o. s. v. voro belevade, angenäma och välvilliga män, som åtog sig sina betryckta landsmän. Det klagas över att våra konsulat äro alldeles oresonliga i det avseendet.

I samband härmed vill jag nämna att det t. ex. i Danmark för arbetarklassens ungdom lär finnas en annan väg till självbildning än här. Jag skall ange den vägen som ett exempel på de sätt, varpå denna längtan efter bildning hos folket kan taga sig uttryck.

I Danmark ha sedan många, många år före kriget funnits kvar en rest av de vandrande gesällernas anda hos en del av arbetarklassen. De arbetare, som äro utlärdade i sina yrken, ha slagit sig ihop i grupper om fyra och fyra, och satt av en viss del av sin avlöning på sparbanken, undan för undan, år för år. Så ha de arbetat på att lära sig språk. De ha t. ex. alla fyra läst tyska gemensamt och den som icke fullgjort sin kurs, har förlorat sin andel i reskassan. Sedan ha grupperna delat upp sig t. ex. så, att två av de fyra läst franska, en engelska en engelska eller italienska och den fjärde arabiska o. s. v. Och så ha de studerat historia, kyrkohistoria, geografi o. s. v. Om jag talar med en sådan dansk arbetare, är han otroligt hemma i historia och geografi. Han kan redogöra för en hel del, som sannerligen många av våra ämbetsmän här i Sverige icke känna till.

Närde så hållit på med läsning en tre, fyra år, resa de bort på arbete t. ex. ett halft år: den som kan tala franska till franskt område, till Tyskland, de som kunna tyska o. s. v. Sedan samlas de somliga år, om jag icke

Fortl.

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsar-
tande folk-
klasserna.
(Forts.)*

är fel underrättad genom de uppgifter jag fått från medlemmar av dessa föreningar, kunna de i smågrupper och somliga år upptill ett antal av 8—900 bege sig ut på studieresor. De samlas t. ex. i Wien på en bestämd dag, sedan går resan till Saloniki; där gå de upp på danska konsulatet och säga: »Vi äro resande danska hantverkare och önska få nedsatt biljettpris» — och strax blir deras begäran bifallen: de få 4-klassbiljett till halva priset över Medelhavet. De arbeta i Egypten, de vandra i Egypten upp till Assuan, de följa beduinerna och karavanernas tåg i Sinaiöknen fram till Palestina och laga så att de äro där fjorton dagar före jul. I Jerusalem besöka de klostren och säga: »Vi äro resande danska pilgrimer, vi komma för att bedja vid Kristi grav». Och så få de mat och logi emot den frivilliga gåva de kunna ge i sparbössan vid dörren då de fara sin väg. Sedan vända de sig återigen till konsulatet, vanligen i Jaffa, vilket ställer ut åt dem halv biljett till Konstantinopel. Så vandra de genom Turkiet — åtminstone förr i världen, innan det var utarmat genom kriget. Därefter resa de genom Grekland och passa på, så att de fjorton dagar före påsk inträffa i Neapel, där de bese museerna, Pompeij, Vesuvius, Salerno, Capri o. s. v. Jag har själv varit med ett lag av elva sådana resande danska arbetare på Capri så att jag vet, hur det går till. Sedan går färden till Rom åtta dagar före påsk, där äro de med om mässan i Peterskyrkan, de besöka museer och kyrkor. Så upplöses sällskapet, och var och en far hem för att börja arbeta.

Man förstår vilken energi och kraft dessa män ha, när de komma hem, dessa som offra tre till fyra år för att samla reskassa, för att lära främmande språk, läsa historia o. s. v., dessa män, som vandra med karavanerna genom öknarna, som ligga i beduinernas hyddor, som i Kairo bo på de mest usla hotell och ligga nakna på vaxduk för att icke få ohyra på sig på de mest eländiga härbärgen. De få överblick, företagsamhet och tapperhet i livets vedervärdigheter genom sådana resor.

Här finnes bland de djupa leden både bildningsträngtan och initiativkraft, bara det över huvud taget finnes möjlighet att låta folket få kunskap och tillfälle att göra sig gällande. Det måste bli en sakernas vändning i detta avseende, så att de mest arbetsamma och initiativrika också få den utbildning, den kunskap, som sätter dem i stånd att göra insatser i samhället, andra insatser än de nu halvprivilegierade visat sig kunna göra, vilka ju haft tillfälle att få åtnjuta t. ex. folkhögskolebildning på grund av stipendier eller alla möjliga andra orsaker.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med överbärande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 32 ja, men 34 nej, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

*Ang. en fri
högskola för
de kroppsarbe-
iande folk-
klasserna.
(Forts.)*

§ 14.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslar till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 187, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 188, angående ett av riksdagen antaget förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 66 och 68 i lagen om val till riksdagen; och

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning under år 1920 av bestämmelser om överlåtelse av äkta makes kommunala rösträtt å den andra maken.

§ 15.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling av Norrbottens län;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor samt statsunderstöd åt nämnda skolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av väckta motioner om anslag till bedrivande av upplysningsverksamhet i kommunala ämnen;

nr 112, i anledning av väckt motion om verkställande av undersökning för anläggande av en järnväg Ytterhogdal—Östavall; och
nr 113, i anledning av väckt motion om ökning av manufakturförslagslånefonden;

bankoutskottets:

utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personlig tjänst hos skolöverstyrelsen för extra biträdet C. H. Nilsson; och

memorial, nr 50, med förslag angående arvodesförhöjning för viss hos riksdagen anställd personal;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande ändring i 2 kap. 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäliga arrendestegring m. m.;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 11 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hälsovärdsstadga m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till epidemilag, ävensom i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av den till länslasarettet i Västerås upplåtna mark mot viss nämnda stad tillhörig donationsjord ävensom en i ämnet väckt motion;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande restindrivningsförordning;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av herr Tengdahls motion nr 281, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av väg- och vattenbyggnadskåren; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av dels väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i lantarbetarefrågan, dels ock väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fastställande av maximalarbetstid för arbetare inom jordbruksyrket.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Månsson</i>	i Erlandsro	under 6 dagar fr. o. m. den 12 maj,						
»	<i>Jansson</i>	i Kungsör	» 4 » » » 12 »						
»	<i>Persson</i>	i Fritorp	» 3 » » » 12 »						
»	<i>Tengdahl</i>		» 6 » » » 12 »						
»	<i>Andersson</i>	i Fiskebäckskil	» 3 » » » 12 »						
»	<i>Svensson</i>	i Betingetorp	» 6 » » » 12 »						
»	<i>Jönsson</i>	i Fridhill	» 5 » » » 12 »						
»	<i>Wahlstedt</i>		» 6 » » » 12 »						
»	<i>Magnusson</i>	i Tumhult	» 6 » » » 12 »						
»	<i>Eliasson</i>		» 5 » » » 12 »						
»	<i>Anderson</i>	i Råstock	» 2 » » » 11 »						
»	<i>Andersson</i>	i Milsmaden	» 5 » » » 13 »						
»	<i>Edberg</i>		» 4 » » » 13 »						
»	<i>Öberg</i>		» 3 » » » 11 »						
»	<i>Bogren</i>		» 2 » » » 11 »						
»	<i>Bärg</i>		» 2 » » » 12 »						
»	<i>Ljungberg</i>		» 5 » » » 12 »						
»	<i>Gustafson</i>	i Kasenberg	» 5 » » » 12 »						
»	<i>Hansson</i>	i Gårda	» 5 » » » 12 »						
»	<i>Leo</i>		» 3 » » » 12 »					och	
»	<i>Sjöström</i>		» 5 » » » 12 »						

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,33 e. m.

In fidem
Per Cronvall.